

VALYS DRAZDAUSKAS PRIEŠ ZIGMĄ ANGARIETĮ

I

Pirmosios sovietinės okupacijos metais trečiafrontininkų brolijos¹ nariai perėmė vadovavimą Lietuvos literatūriniam gyvenimui į savo rankas ir jo nepaleido apie du dešimtmečius. Tada gimė oficialioji „Trečio fronto“ aktyvistų kolektyvo istorijos versija, kurią akyškai prižiūrėjo vienas iš brolijos narių Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorius Kostas Korsakas. Sovietiniais metais didžioji dauguma šaltinių apie šios grupės narius buvo skelbta iš minėto instituto rankraščių skyriaus medžiagos. Šios ir kitos šaltinių publikacijos buvo kupiūruotos², joms poveikį darė (auto)cenzūra³ arba be priekaištų⁴. Išeivijoje pasirodę šaltiniai kreipė dėmesį į trečiafrontininkų sąlytį su kairiosiomis idėjomis ir kompartija, bet vis

¹ Taip „Trečio fronto“ aktyvistų kolektyvą tarpukaryje vadino A. Venclova. Žr.: A. Venclovos laiškas K. Borutai. 1939 03 18 // Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraščių skyrius (toliau – LLTI) f. 60, b. 556.

² Boruta K., *Raštai*, t. 10, Vilnius, 1970; „Trečio fronto“ archyvas / parengė A. Šešelgis // *Literatūra ir kalba*, t. 15: *Kovoje už pažangią lietuvių literatūrą*, 1978, p. 157–290.

³ Venclova A., *Jaunystės atradimas*, Vilnius, 1966; *Atsiminimai apie V. Montvilą*, Vilnius, 1966; *Stepas Žukas*, Vilnius, 1968; *Atsiminimai apie Petrą Cvirką*, Vilnius, 1969; *Atsiminimai apie Antaną Venclovą*, Vilnius, 1988.

⁴ A. Venclovos laiškas S. Nėriai // *Literatūra ir kalba*, t. 4, 1959, p. 332–347; Nėris S., *Raštai*, t. 3, Vilnius, 1984, p. 374–385; Iš „trečiafrontininkų“ ryšių su latvių literatūra / parengė K. Nastopka // *Literatūra ir kalba*, t. 10: *Lietuvių literatūriniai ryšiai ir sąveikos*, 1969, p. 417–435; Iš rašytojo [A. Gudaičio-Guzevičiaus] archyvo / parengė S. Lisenkaitė // *Pergalė*, 1988, nr. 5, p. 158–161; Gudaitis-Guzevičius A., *Nuo metų aukštumos. Interviu, laišakai*, Vilnius, 1983, p. 43–46; Cvirka P., *Raštai*, t. 7, Vilnius, 1983, p. 221–239.

dar alsavo polemika⁵ arba atkartoto tarpukario spaudos publikacijas⁶. Šį aspektą mėginta atskleisti ir Lietuvoje. 1967 m. Partijos istorijos institute buvo parengta publikuoti „Trečiafrontininkų bylos“ medžiaga, surinkta iš 1918–1940 m. LKP(b) fondo. Rinkinys turėjo atskleisti LKP(b) vadovų požiūrį į šią broliją ir kai kurių jos narių pastangas prasimušti į „revoliucinę“ spaudą. Dėl neišvengiamos kompartijos kompromitacijos rinkinio publikavimas buvo sustabdytas⁷. Laikui bėgant rinkinys dingo. Pastaruoju metu labiau domimasi kairiaja tarpukario ir sovietmečio inteligentija, iškeliami iki tol šešėlyje buvę šaltinių „atradimai“ ir jų publikacijos. Skelbiami šaltiniai pajvairina „Trečio fronto“ laikotarpio Kosto Korsako, Salomėjos Nėries ir Kazio Borutos figūras⁸. Naujos publikacijos koreguoja nusistovėjusių pasakojimų gijas.

Šios publikacijos tikslas – išryškinti primiršto trečiafrontininko Valio Drazdausko (1906–1981) veiklą kompartijos gretose. Ligšiolinis jo nustūmimas į šešėlį gali būti paašškintas keliomis priežastimis. V. Drazdausko literatūrinės kritikos tekstai nėra vertingas įnašas į literatūrologijos istoriją. Jis išvertė tuziną knygų iš rusų, vokiečių ir prancūzų kalbų, bet vertėjų biografijos nerašomos. Svarbiausia visgi tai, kad literatūrinių institucijų vadovybėje ilgą laiką dominavo geru žodžiu jo neminintys jaunystės laikų bendražygiai. Pavyzdžiui, K. Korsakas dar 1932 m. netiesiogiai kaltino V. Drazdauską įstūmus trečiafrontininkus į vidinės emigracijos būseną. Taip jis vadino kolektyvo šliejimąsi prie Lietuvos kompartijos, kuris privedė jų kūrybą ir veiklą prie maitinančių idėjų nususinimo, sumenkinimo ir galiausiai žlugimo⁹. Jonas Šimkus 1934 m. laiške savo bičiuliui Emiliui Skujienekui nupiešė kolektyvo išsisklaidymą, bet vardydamas kiekvieno nario likimus net neužsiminė apie V. Drazdauską¹⁰. Nuoskaudoms pagrindo būta – dėl V. Drazdausko spaudimo J. Šimkus 1932 m. spalį buvo pašalintas iš trečiafrontininkų gretų (dok. nr. 2). Antanas Venclova 1939 m. laiške Kaziu Borutai išliejo įsisenėjusią nuoskaudą: „Suredaguoti tada penkis žurnalo numerius man reikėjo milžiniškų valios pastangų, nes dešimtis

⁵ Raila B., Per lūžtantį ledą [apie S. Nėrį] // *Dirva*, 1964 10 02–1965 07 28. Nauja redakcija: Raila B., *Kodėl antraip? Literatūrinės kronikos su išgyvenimais*, Vilnius, 1991, p. 125–233.

⁶ K. Korsako, V. Mickevičiaus-Kapsuko ir B. Railos 1932–1933 m. tekstai su B. Railos ir B. Vaškelių komentarais // *Akiračiai*, 1981, nr. 8–10. Šios publikacijos iliustruoja 1981 m. rudenį Santaros-Šviesos suvažiavime Tabor Farmoje įvykusį pokalbį apie „Trečią frontą“, kuriame dalyvavo B. Raila, T. Venclova ir B. Vaškelis.

⁷ R. Šarmaičio pastabos prie „trečiafrontininkų bylos“ medžiagos. 1992 04 05 // Lietuvos ypatingasis archyvas (toliau – LYA), f. 17635, ap. 1, b. 290, l. 3.

⁸ Korsakienė H., *Namas, kuriame gyvenome*, Vilnius, 1991; *Literatūra ir kalba*, t. 20: *Kostas Korsakas*, Vilnius, 1995; Alekna V., *Salomėjos Nėries gyvenimo ir kūrybos metraštis. Antra knyga*, Vilnius, 1997 (šioje kronikoje gausu archyvinių dokumentų); *Susitikimai su Kaziu Boruta. Atsiminimai*, Vilnius, 2005.

⁹ [Korsakas K.], Frontui išsisklaidžius / J. Radžvilas // *Kultūra*, 1932, nr. 11, p. 595.

¹⁰ J. Šimkaus laiškas E. Skujienekui. 1934 11 14 // LLTI, f. 40, b. 32.

kartų reikalas iro dėl intrigų, ambicijų, kartais tiesiog dėl kvailumo, ir visą reikalą tada pribaiė pašalinis žmogus, p. Drazd[auskas], su literatūra neturėjęs nieko bendro. Didžiausia mano kaltė – kad jį prileidau arčiau žurnalo, bet kai kuriems mūsų vyrams užimponavo jo „radikalumas“ ir viso ko spjaudymas.“¹¹

Gali būti, jog K. Korsako antipatija V. Drazdauskui lėmė tai, kad pastarojo laiš-
kai, rašyti A. Venclovai, B. Railai ir S. Nėriai 1930–1934 m. (daugiausia iš 1931 m.
pavasario)¹², nebuvo įtraukti į „Trečio fronto“ dalies archyvo publikaciją 1978 m.
Ta pati priežastis tikriausiai lėmė, jog V. Drazdausko autobiografija pasirodė tik
„Tarybinių lietuvių rašytojų“ ketvirtoje laidoje 1989 m., nors buvo ką dėti ir į
pirmą laidą. Apie savo praeitį jis buvo „prakalbintas“ per tardymą 1949 m. Porą
vakarų skyrė jaunystės laikų prisiminimams išgauti¹³. Jis pats apie savo praeitį pra-
bilo tik 1956 m., kai grįžo iš lagerio ir prašėsi priimamas į Rašytojų sąjungą¹⁴.
Antrą autobiografiją teko rašyti 1966 m., išeinant į pensiją¹⁵. Paskui keletą kartų
V. Drazdauskas apie save prabilo istorikams – 1967 m. Apolonijai Valiuškevičiū-
tei¹⁶, 1969 m. – Leonui Gudaičiui¹⁷, 1971 m. – Romui Šarmaičiui¹⁸. Jo liudi-
jimuose pasitaiko chronologinių klaidų arba įvykiai išdėliojami didesnėse laiko
atkarpose. Matyt, ilgalaikės atstūmimo ir nuoskaudos jausenos lėmė, kad atsimini-
mai persmelkti įsitikinimo apie autoriaus veiklos svarbą.

Pagrindinis liudijimas apie kontroversišką V. Drazdausko veiklą kompartijos
gretose guli Lietuvos ypatingajame archyve, LKP 1918–1940 m. dokumentų kom-
plekse¹⁹. Tai Z. Angariečio biure Maskvoje suformuota byla, kurios pirminiame
variante buvo 1928–1937 m. dokumentai. Vėliau byla, jau atsidūrusi Vilniuje,
buvo papildyta 1957–1971 m. dokumentais. Čia sudėti Lietuvos komunistų prane-
šimai į Maskvą apie V. Drazdausko prokomunistinę veiklą ir pašalinimą iš kompar-

¹¹ A. Venclovo laiškas K. Borutai. 1939 03 18 // LLTI, f. 60, b. 556.

¹² Ap. 1, b. 26 (laiškai S. Nėriai), b. 4574 (laiškai B. Railai), b. 4615 (laiškai A. Venclovai). Visi nuorašai.

¹³ Valio Drazdausko byla. 1949–1966 m. // LYA, f. K-1, ap. 58, b. p. 11690. Kaltinimo išvados iš šios bylos skelbtos: *Rašytojas pokario metais. Dokumentų rinkinys*, Vilnius, 1991, p. 460–466.

¹⁴ V. Drazdausko autobiografija. 1956 08 07. Rankraštis // LLMA, f. 34, ap. 4, b. 91, l. 6–7.

¹⁵ V. Drazdausko autobiografija. 1966 10 10. Nuorašas // LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 98–99. Tas pat: LYA, f. 3377, ap. 38, b. 60. Skelbta: Valys Drazdauskas (1906.12.16(03)–1981.04.19) // *Tarybinių lietuvių rašytojų autobiografijos*, t. 1, Vilnius, 1989, p. 332–335.

¹⁶ Autorės užuomina apie interviu su V. Drazdausku – Valiuškevičiūtė A., *Kauno meno mokykla*, Vilnius, 1971, p. 142.

¹⁷ Valio Drazdausko atsiminimai, integruoti į: Gudaitis L., „Trečio fronto“ agonija. Paskutinio numerio paieškos // *Darbai ir dienos*, t. 47, 2007, p. 227–233.

¹⁸ Drazdauskas V., Apie 1932–1934 m. revoliucines organizacijas Kauno mieste. Atsiminimai. Užrašė R. Šarmaitis 1971 m. gegužės 22 d. // LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 112–118. Tas pat: LYA, f. 3377, ap. 47, b. 202.

¹⁹ Valio Drazdausko asmens byla. 1928–1971 m. // LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428.

tijos, paties V. Drazdausko laišakai, Z. Angariečio atsiliepimai, 1966 m. dokumentų kompleksas dėl galutinės jo reabilitacijos ir personalinės pensijos, 1971 m. V. Drazdausko atsiminimai. Iš šios bylos atrinkti šeši V. Drazdausko laišakai, kurie sudaro publikacijos branduolį. Visi jie rašyti spausdinimo mašinėle, kai kurie nepasirašyti arba pasirašyti jo partiniais slapyvardžiais (J. Simaitis, A. Kaminskis). Tikėtina, kad tai ne nuorašai, o originalai, nes juose yra taisymų ir užtušavimų, kurie vargu ar būtų atsiradę juos perrašinėjant. Laiškuose yra rankraštinių pastabų, padarytų jau Maskvoje. Net jei tarp jų yra nuorašų, visų jų autentiškumas abejonių nekelia. Siekiant daugiabalsiškumo, publikuojami trys pagrindinio jo oponento Z. Angariečio laišakai. Du iš tos pačios bylos (autografai), o vienas iš Z. Angariečio oficialių laiškų 1933 m. byloje (nuorašas, parengtas jo kanceliarijoje)²⁰. Vienas laiškas skelbiamas sutrumpintas. Taip pat perspausdinamas vienas Z. Angariečio straipsnis iš 1933 m. žurnalo „Balsas“. Projekto sukurtas portalas www.epaveldas leidžia laisvai prieiti prie tarpukario periodikos, bet šio sunkiai pasiekiamo žurnalo tekstą skaitmenintojai pavertė neįskaitomu. Publikacijoje leidžiama prabilti ir jo užtarėjams – skelbiamas vienas Vinco Mickevičiaus-Kapsuko laiškas iš jo užrašų bylos²¹ (iš autografo ir nuorašo) ir vienas Juozo Bulavo laiškas iš jo asmeninės bylos (autografas)²². Taip pat skelbiami du Petro Cvirkos laišakai, esantys jo byloje²³. Abu rašyti spausdinimo mašinėle, galbūt nuorašai. Be to, vienas laiškas jau buvo skelbtas trečiajame jo „Raštų“ leidime, bet ten jis neturi konteksto, o šioje publikacijoje tampa intrigos ašimi. Taigi, iš viso publikuojama 14 dokumentų iš 1931–1935 m. laikotarpio.

II

Valys Drazdauskas neturi savo istoriografijos²⁴, tad jo paties bylojimai rašytini į platesnį kontekstą. Autobiografiniuose tekstuose jis deklaruoja, kad kairuoliškumas nuo pat paauglystės buvo jo tapatybės dalis. Mokydamasis „Aušros“ gimnazijoje, Kaune, jis buvo aušrininkas, o studijuodamas Paryžiuje susidomėjo komunistine marksizmo pakraipa²⁵. Šie impulsai buvę tokie stiprūs, jog sužadino norą praktiškai

²⁰ Z. Angariečio laišakai LKP(b) sekretoriui Kaune ir LKP(b) CK įgaliotiniui Vokietijoje. 1933 m. // LYA, f. 77, ap. 16, b. 6.

²¹ Vinco Kapsuko dienoraščiai ir užrašai nr. 3–4. 1927–1932 // LYA, f. 4182, ap. 4, b. 8; tas pat. Nuorašai // LYA, f. 4182, ap. 4, b. 9.

²² Juozo Bulavo asmens byla. 1931–1971 m. // LYA, f. 77, ap. 28, b. 1486.

²³ Petro Cvirkos asmeninė byla. 1930–1969 m. // LYA, f. 77, ap. 28, b. 1790.

²⁴ Nedidelė išimtis būtų minėtas L. Gudaičio straipsnis.

²⁵ V. Drazdausko apklausos protokolas. 1949 09 23 // LYA, f. K-1, ap. 58, b. p. 11690, l. 163; Valys Drazdauskas

veikti. 1930 m. rudenį buvo priimtas į trečiafrontininkų broliją (rekomenduoti į ją galėjo tik senbuviai)²⁶. Joje ypač stiprią įtaką darė A. Venclovai ir P. Cvirikai ir konkuravo su B. Raila. Jis tvirtino iš karto užsibrėžęs tikslą išvaduoti šią grupę iš eseriškos (t. y. K. Borutos) įtakos²⁷. 1931 m. vasarį pasirodžiusiame „Trečio fronto“ 4-ame numeryje V. Drazdausko tekstai jau sudarė penktadalį numerio²⁸. Vienas recenzentas užfiksavo esminį posūkį – šiame numeryje kolektyvo orientacija nuo borutiško „berno“ pakrypo link didmiesčio proletaro²⁹. Tik pasirodžius šiam numeriui Lietuvos saugume pirmą kartą susidomėta trečiafrontininkais³⁰. V. Drazdauskas tai priskiria sau, bet gali būti, kad būta ir bendrų kolektyvo pastangų, kurias naujas narys suaktyvino. Tuo metu V. Drazdauskas studijavo teisę Vytauto Didžiojo universitete ir priklausė studentų marksistų draugijai „Aurora“, kurią iš tiesų kontroliavo studentų komunistų biuras, vadovaujamas J. Bulavo³¹. Kassavaitiniai susitikimai, marksistinė lektūra, sienlaikraščio rengimas, iškylos tikriausiai itin veikė V. Drazdausko pažiūrų evoliuciją. J. Bulavui jis pareiškė norįs stoti į kompartiją ir paprašė tarpininkauti³².

Trečiafrontininkai ne tik žengė į radikaliojo marksizmo glėbį, bet ir ieškojo progos sukresti lietuviškos literatūros lauką, o vienas iš būdų – sukelti skandalą. Salomėjos Nėries noras ištraukti į brolijos gretas tam pasitarnavo. Vos į trečią dešimtį įkopę aktyvistai 1931 m. pavasarį laiškais ėmėsi poetės marksistinio „auklėjimo“, bet kartu lenktyniavo dėl jos dėmesio. V. Drazdauskas prisiminė iškėlęs idėją, kad, įsiliedama į jų kolektyvą, poetė turi paskelbti asmeninį manifestą. Jį sukūrė Bronys Raila³³. Iš pradžių V. Drazdauskas pritarė bendrai kolektyvo nuomonei, jog S. Nėris turi paskelbti B. Railos versiją³⁴, bet kai S. Nėris iš jo pašalino ritualinės saviplakos frazes dėl savo neva klasiškai „klaidingos“ kūrybos, jis puolė Salomėją sveikinti su

kas (1906.12.16(03)–1981.04.19) // *Tarybinių lietuvių rašytojų autobiografijos*, p. 333.

²⁶ Prašymas priimti: V. Drazdausko laiškas B. Railai. Skuodas, 1930 09 30 // LLTI, f. 1, b. 4574. Pirmoji publikacija: [Drazdauskas V.], Amen ties „Piūviu“ // *Trečias frontas*, 1930, nr. 3, p. 45.

²⁷ V. Drazdausko apklausos protokolas. 1949 09 23 // LYA, f. K-1, ap. 58, b. p. 11690, l. 160.

²⁸ Drazdauskas V., Flirtas ir kultūra. Apie J. Savickio knygas, p. 33–37; [Drazdauskas V.], Iš lentynos / V. Dr., p. 38–41; Drazdauskas V., „Jaunatvės klaidos“ ir „senatvės griekai“, p. 41–43; [Drazdauskas V.], Lietuviški slunkiai ir pelėdos, p. 43.

²⁹ [Kauneckis J.], Literatūros frontai / Kvietkus Pr. // *Varpas*, 1931, nr. 1, p. 89.

³⁰ Agento „Ratas“ pranešimas. 1931 02 28 // Lietuvos Centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), f. 438, ap. 1, b. 522, l. 4–5; Agento „B“ pranešimas kaip P. S. prie agento „Ratas“ pranešimo. 1931 03 07 // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 522, l. 5–6.

³¹ Bulavas J., Apie Kauno V. D. Universiteto studentų marksistinės draugijos „Aurora“ veiklą (1930–1932 m.). 1959 m. // LYA, f. 77, ap. 28, b. 1486, l. 121–130.

³² V. Drazdausko apklausos protokolas. 1949 09 23 // LYA, f. K-1, ap. 58, b. p. 11690, l. 159, 165.

³³ Valio Drazdausko atsiminimai. 1969 m., p. 230.

³⁴ V. Drazdausko laiškas S. Nėriui iš Kauno. 1931 04 29 // LLTI, f. 6, b. 26.

tokiu sprendimu³⁵. Jis prisikvietė ją į Palangą vasaroti, kur užmaskuotoje dvikovoje su B. Raila galutinai laimėjo poetės simpatijas. B. Raila pripažino, kad jam asmeniškai kurortinio šėlsmo pagundos buvo stipresnės už švietėjišką pareigą ir jis tik savaitę išlaikė „revoliucinę įtampą“. Po to „kartais dar matydavom lėtai žingsniuojant per kopas ar pajūriui Salomėją ir Drazdauską, kuris [...] buvo pareigingesnis ir sąžiningiau stengėsi atlikti „vado“ prievoles. [...] Kartais jiedu ir atitinkamo turinio knygas po pažastimi nešiodavosi.“³⁶ Trejus metus V. Drazdauskas Salomėjai Nėriai buvo vienintelė galimybė publikuoti komunistinėje spaudoje.

S. Nėries debiutas „Trečio fronto“ 5-ame numeryje (pasirodė 1931 m. gegužės 20 d.) buvo tik viena skandalo pusė. Viešoji opinija aktyvistų kolektyvą pradėjo matyti kaip komunistų įtakos agentus, nors su kompartija jokių ryšių neturėjo. Juozapas Albinas Herbačiauskas apšaukė trečiafrontininkus chamais, tarptautinio proletariato agentais ir siūlė prieš jų brutalų elgesį su lietuvių kultūra priešpriešinti dar didesnę brutalizmą³⁷. Nepanašu, kad trečiafrontininkai tuomet išvelgė grėsmę. Kalbos apie tai prie Konrado kavinės staliukų tik didino jų kapitalą. V. Drazdauskas laikėsi nuostatos, jog 5-o numerio sukeltą skandalą reikia toliau eskaluoti: „baigt su ponu Herbačiausku ir dėl to neverta, kad tie skandalai nebloga reklama. Reikia kirkint senis, kol nusibos“³⁸. Tai liudija pradedančio literatūros kritiko bravūriškumą ir literatūrinio lauko funkcionavimo taisyklių išmanymą.

Spaudimas S. Nėriai dėl asmeninio manifesto būtinumo ir žurnalo turinio evoliucija leidžia daryti prielaidą, kad 1931 m. pavasarį „trečiafrontininkų“ brolijoje jau buvo nuspręsta netolimoje ateityje tapti „proletariniais“ rašytojais, t. y. kurti pirmiausia darbininkijai ir užmegzti ryšius su kompartija. Kitaip tariant, „Trečio fronto“ kolektyvas išsikėlė gaires tapti prokomunistinių rašytojų grupes vienijančios Tarptautinės revoliucinių rašytojų asociacijos (*Международное объединение революционных писателей*; tarpt. abreviatūra – MORP) sekcija. Per II konferenciją metu 1930 m. lapkričio 5–15 d. Charkove MORP’as numatė naujas veiklos gaires. Remiantis jomis, pretenduojantys į „proletarinių rašytojų“ statusą turėjo pripažinti pagrindinį SSSR vaidmenį pasaulinėje revoliucijoje, viešai rituališkai išsakyti simpatijas Sovietų Sąjungai, besąlygiškai priimti dialektinio materializmo doktriną, sutikti, kad literatūrinė kūryba tėra klasinės kovos priemonė ir tos kovos tikslas – proletariato diktatūra. Jų kūryba galėjo būti skelbiama tik išimtinai kompartijų

³⁵ V. Drazdausko laiškas S. Nėriui iš Skuodo. 1931 05 19 Lietuvos centrinis valstybinis archyvas // LLTI, f. 6, b. 26.

³⁶ Raila B., *Kodėl antraip*, p. 150.

³⁷ Herbačiauskas J. A., Laiškas redakcijai // *Lietuvos aidas*, 1931 05 23, p. 4.

³⁸ V. Drazdausko laiškas B. Railai. Skuodas. 1931 06 15 // LLTI, f.1, b. 4574.

kontroliuojamuose leidiniuose. Lietuvoje šitai reiškė savanorišką saviizoliaciją nuo visos legalios spaudos. Taigi partijos *palydovų* (rus. *nonyuku*) statuso siekiantys literatai privalėjo visiškai pasiduoti partiniam vadovavimui, tapti revoliucionieriais ir faktiškai pereiti į nelegalią padėtį. V. Drazdauskas vėliau fiksavo trečiafrontininkų sutrikimą laikantis šių reikalavimų ir savitą, sušvelnintą, jų interpretaciją (dok. nr. 12). Nieko nuostabaus, kad Charkovo konferencijos nutarimus 1931 m. pavasarį pristatęs komunistinis kritikas Bronius Pranskus-Žalionis Lietuvoje negalėjo rasti „jokios proletarinių rašytojų grupės, kuri galėtų spiest apie save smulkiaburžuazinius revoliucinius pakeitimus ir juos perauklėt“. Trečiafrontininkai tuomet netiko net perauklėjimui – „musų uždavinys [...] griežtai kovot prieš visokius trečiafrontinikus, kurie tik žodžiais neva yra revoliuciniai“³⁹.

Įsitraukimas į proletarinių rašytojų gretas net formaliai žvelgiant reikalavo tiesioginio sąlyčio su darbininkija. Be to, bendraujant su jais tikėtasi naujų kūrybos akstinų. Gali būti, kad jau 1931 m. pavasarį brolijos viduje nuspręsta išsiskverbti į sporto draugiją „Viltis“, kuri nuo 1930 m. pradžios buvo socialdemokratų įtakos agentas tarp darbininkų. „Viltyje“ tuomet buvo apie 320 narių, bet dauguma jų – savotiška „pelkė“, neturinti politinių pažiūrų ir į draugiją žvelgianti tik kaip į laisvalaikio praleidimo priemonę. Draugijos vadovybė ir aktyvioji narių dalis sportą matė kaip priedangą, į pirmą planą siekė iškelti politinę veiklą⁴⁰. „Vilties“ vadovas Juozas Mozelis siekė didinti narių skaičių, bet tam reikėjo ir propagandinių pastangų. Trečiafrontininkai, kurie, tarp kita ko, bičiuliavosi su propagandine prasme „naudingais“ kai-ruoliškos pakraipos Kauno meno mokyklos studentais, galėjo padėti išplėtoti iki tol užmestą kultūrinę propagandinę veiklą. Taigi, viltininkų ir trečiafrontininkų aljansas buvo naudingas abiem pusėms.

1931 m. pavasarį ir vasarą santykiškai užsimezgė, trečiafrontininkai V. Drazdauskas, B. Raila, P. Cvirka, P. Morkūnas (birželį netgi įtrauktas į valdybą) pradėjo lankyti „Vilties“ klubo patalpose. Ne visi – A. Venclova vengė „kontakto su masėm“ (dok. nr. 1). Naujų „komunistuojančių“ inteligentų būrimasis apie pirmininką J. Mozelį jau vasarą sukėlė nepasitenkinimą ne tik nepolitiniame, bet ir socialdemokratiname „Vilties“ sparne. Socialdemokratų vadovybė nebuvo linkusi susitaikyti su radikalų grupelės įtakos augimu jų idėjiškai ir finansiškai prižiūrimoje draugijos veikloje. 1931 m. rugsėjo 13 d. visuotiniame „Vilties“ susirinkime kilo konfliktas, dėl kurio socialdemokratai pasitraukė iš draugijos. Jo metu ypač pasižy-

³⁹ Žalionis V., Tarpautinė proletarinių ir revoliucinių rašytojų organizacija // *Priekalas*, 1931, nr. 1–2, p. 27.

⁴⁰ Agento „Ratas“ pranešimas. 1931 09 16 // LCVA, f. 438, ap.1, b. 522, l. 15.

mėjo V. Drazdauskas, kuris porą kartų sakė kalbas ir ramino aistras šūksniais, jog čia ne parlamentas⁴¹.

„Viltis“ skilimo krizę įveikė padedant trečiafrontininkams. Po susirinkimo klubas įsikėlė į didesnes patalpas Ožėškienės g. 21, kur pradėta propagandinė kultūrinė veikla. Šis namas trečiafrontininkų atmintyje įstrigo kaip beveik kasdienių pasibuvimų vieta. Buvo sukurtas choras ir teatro grupė, kuriam vadovavo Juozas Grybauskas. Įsteigta biblioteka-skaitykla, kuriai daugiausia knygų dovanojo trečiafrontininkai⁴². Pradėtas leisti sienlaikraštis „Jaunasis proletaras“ ir sukurta literatūrinė sekcija, kurioje buvo mokoma rašyti korespondencijas⁴³. Sienlaikraščio redaktoriaus ir literatūrinės sekcijos vadovo pareigas ėjo V. Drazdauskas. Tai buvo gera proga padidinti savo prestižą tarp kitų „trečiafrontininkų“ kolektyvo narių ir būti išskirtiniu kandidatu į kompartijos narių gretas. Spalį „Viltis“ surengė avangardistinio meno vakarą darbininkams, kuriame susipynė teatro, muzikos, atletikos ir žodinės kūrybos žanrai⁴⁴. Kultūrinės veiklos suaktyvinimas davė rezultatų – 1931 m. lapkričio pabaigoje draugija turėjo apie 500 narių ir per porą mėnesių, praėjusių nuo skilimo, į ją buvo įstoję apie 100 naujų narių⁴⁵.

Pokyčiai vyko ir brolijos viduje. Pagrindinis jos „ideologas“ K. Korsakas atvyko gyventi ir studijuoti į Kauną, šitai sukėlė grėsmę V. Drazdausko pozicijai. Šalia konkurencijos bei pavydo galėjo būti ir išskaičiavimo – K. Korsakas buvo kompartijos nemalonėje ir jo buvimas „trečiafrontininkų“ gretose galėjo trukdyti stoti į MORP'ą. Savo ruožtu K. Korsakui atmintyje įsirėžė atgrasus V. Drazdausko paveikslas. 1949 m. liudydamas jo byloje K. Korsakas teigė, kad „Trečio fronto“ ir vėlesniu laikotarpiu V. Drazdauskas išsiskyrė per dideliu pasitikėjimu savimi, nesiškaičiumu su jam nepalankia nuomone, noru dominuoti ir būti ideologiniu lyderiu, neretai buvo netaktiškas ir grubus⁴⁶. Viename pirmųjų aktyvistų pasitarimų, vykusių rudenį, iš kolektyvo pasitraukė Kazys Boruta⁴⁷. Pats V. Drazdauskas užsimena,

⁴¹ Apie šį susirinkimą žr.: Agento „Ratas“ pranešimas. 1931 09 16 // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 2178, l. 149–150; Ženauskos pranešimas Kriminalinės policijos VI rajono viršininkui. 1931 09 13 // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 522, l. 14; Triukšmingas „Vilties“ susirinkimas // *Lietuvos žinios*, 1931 09 14, p. 5; Ožaitis V., Kodėl socialdemokratinio nusistatymo darbininkai apleido sporto draugiją „Viltis“ // *Lietuvos žinios*, 1931 09 16, p. 6; Daunys A., „Šiuokšlynas“ („Vilties“ susirinkimas) // *Socialdemokratas*, 1931 09 19, nr. 38, p. 6.

⁴² Venclova A., *Jaunystės atradimas*, p. 250–251; Čiurlys P., Pakeliui į literatūrą // *Atsiminimai apie Petrą Cvirką*, p. 194.

⁴³ Baltušis J., Petras Cvirka mano gyvenime // *Petras Cvirka atsiminimuose*, Vilnius, 1969, p. 328.

⁴⁴ J. Grybausko raštas apie „Vilties“ klubo meninę veiklą. 1931 12 18. Maskva. Rankraštis rusų kalba // LYA, f. 77, ap. 28, b. 3549, l. 4–9; Grybauskas J., Žiupsnelis atsiminimų apie Petrą // *Atsiminimai apie Petrą Cvirką*, p. 155–157; Venclova A., *Jaunystės atradimas*, p. 252–253.

⁴⁵ Valdininko Milčiaus raportas VI rajono viršininkui. 1931 11 23 // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 4007, l. 19.

⁴⁶ K. Korsako apklausos protokolas. 1949 11 21 // LYA, f. K-1, ap. 58, b. p. 11690, l. 74.

⁴⁷ V. Drazdausko atsiminimai. 1969, p. 229.

kad tuo metu buvo keliamas ir K. Korsako pašalinimo iš trečiafrontininkų gretų klausimas (dok. nr. 2). Spalį, tikslinant „Trečio fronto“ numerio turinį, įvyko dar vienas pasitarimas, kurio metu iš kolektyvo buvo pašalinti J. Šimkus ir K. Korsakas (dok. nr. 2). Po kelių dešimtmečių V. Drazdauskas prisiminė, jog K. Korsakas neva supratęs situaciją ir pasitraukęs pats⁴⁸. Kolektyvas tuo momentu turėjo būti „švarus“, o abu pašalintieji dirbo „buržuaziniuose“ leidiniuose – K. Korsakas buvo „Kultūros“ literatūrinės dalies redaktorius, o J. Šimkus darbavosi „Sėkmadienyje“. Šią V. Drazdausko liudijamą įvykių seką patvirtina ir L. Gudaičio rekonstruotas uždrausto 6/7 numerio turinys – jame pašalintų narių kūrybos nėra⁴⁹. Tad kolektyve nebeliko žmogaus, galinčio palaikyti pasiektą literatūrinės kritikos ir polemikos lygį. Šią nišą užpildė V. Drazdauskas, parengęs kolektyvinį „Mūsų atsakymą“ 5-o numerio kritikams.

Veikla „Viltyje“ ir apsivalymo akcija „Trečio fronto“ kolektyve išskėlė V. Drazdauską Kauno komunistų akyse. Rugsėjį jis susitiko su kažkuo iš LKP(b) sekretoriato Kaune narių ir padarė gerą įspūdį. Šie rašė į Maskvą, siūlydami jį priimti⁵⁰. Veikė ir pats V. Drazdauskas – tikriausiai rugsėjo mėnesį į Maskvą (neaišku kam) parašė platų laišką apie padėtį „trečiafrontininkų“ kolektyve (dok. nr. 2). Laišką jis baigė kolektyvo ambicijų deklaracija: „T[rečias] F[ron]tas iš savo pusės vis daugiau turi teisės vadovauti proletarinei literatūrai ir kultūrai“. Tokia pabaiga leidžia teigti, kad laiškas parašytas „trečiafrontininkų“ vardu ir jo tikslas – apvalytai brolijai atverti kelius į MORP'ą. Visgi tokia pabaiga iliustruoja politinį V. Drazdausko nenuovokumą – pagal lenininėje-stalinistinėje ideologijoje ir praktikoje priimtas normas toks vadovavimas galėjo būti rezervuotas tik išimtinai kompartijai.

Vienas iš LKP(b) vadovų Zigmą Angarietis kaip Kominterno įgaliotinis, prižiūrėjęs LKP(b) veiklą už SSSR ribų, laikėsi skeptiškos pozicijos *visų* trečiafrontininkų atžvilgiu⁵¹, o V. Drazdauskas dar pakurstė jo nepasitikėjimą. Jis kauniečiams siūlė neskubėti jį priimti, nes „tai dar neaiškus asmuo. Tai jis, rodos, autorius rašto apie atidavimą hegemonijos trečiafrontininkams“⁵². Kauniečiai nelaukė ir V. Drazdauską tikriausiai spalį ar lapkritį į kompartiją priėmė (gavo Simaičio slapyvardį) be Maskvos vadovų palaiminimo. Kauniečiams (neaišku kada) Z. Angarietis priminė, kad tai partinės drausmės laužymas (dok. nr. 10), bet dėl nežinomų priežasčių

⁴⁸ Ten pat, p. 232.

⁴⁹ Gudaitis L., „Trečio fronto“ agonija. Paskutinio numerio paieškos, p. 218–219.

⁵⁰ K. Sprindžio [?] raštas Z. Angariečiui apie V. Drazdauską. 1931 09 07 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 1790, l. 7; Raštelis apie Drazdauską. 1931 09 28. Rankraštis // LYA, f. 77, ap. 28, b. 1790, l. 9.

⁵¹ Angarietis Z., Santikiai su opozicinėmis grupėmis socialfašistinėse ir jiems artimose organizacijose. [1931 10] // LYA, f. 5420, ap. 1, b. 12, l. 163–164.

⁵² Ten pat, l. 163.

sprendimas nebuvo atšauktas. LKP(b) Kauno raikomas dėl savo sprendimo galėjo rasti užtarimą pas kitą LKP(b) vadovą V. Mickevičių-Kapsuką, kuris buvo linkęs tikėti, jog dalis „trečiafrontininkų“ gali pasukti į kompartijos glėbį⁵³.

1931 m. lapkričio pradžioje cenzorius vieną po kito atmetė „Trečio fronto“ 6/7 nr. lakštus, o lapkričio 11 d. pareiškė, kad rengiamo numerio tekstų daugiau nepriimsiąs⁵⁴. Tai reiškė žurnalo uždarymą. Aktyvistų kolektyve nuspręsta nenuleisti to tylomis. Lapkričio 14 d. parengtas protestas, adresuotas gėdingai tylinčiai inteligentijai. Po šiuo laišku pasirašė K. Korsakas ir J. Šimkus, taigi bent viešumoje vėl tapo be savo spaudos likusio kolektyvo nariais. Rotatoriumi padaugintas ir per paštą siųstas protestas adresatų nepasiekė⁵⁵. Buvo nufotografuotas cenzoriaus išbraukytas „Trečio fronto“ 6/7 numeris, kurio nuotraukos tikriausiai paplatintos tarp Kauno inteligentijos. V. Drazdauskas, P. Čiurlys, B. Raila ir K. Korsakas lapkričio 23 d. buvo apklausti policijoje⁵⁶. Dėl iš anksto suderintų atsakymų apklausa nedavė rezultatų, tad jokių pasekmių trečiafrontininkams neturėjo.

Apklausa V. Drazdauskui nesukėlė įtarimų, kad saugumiečiai ruošia kažką platesnio. Lapkričio 25 d. buvo suimta „Vilties“ valdyba (taigi, ir V. Drazdauskas) ir pasirodė, jog klubo patalpos nebuvo „išvalytos“ nuo kompromituojančios medžiagos. „Jaunojo proletaro“ redakcijos kambaryje rasta prokomunistinės spaudos rusų kalba, komunistinių atsišaukimų, trečiafrontininkų susirašinėjimo, kuriame dalijamasi mintimis apie komunizmo klasikų skaitinius⁵⁷. Tai liudija, kad V. Drazdauskas konspiracijos mokyklos dar nebuvo spėjęs išeiti. Užbėgant į priekį pažymėtina, jog konspiracija jam menkai rūpėjo ir vėliau. Nuo 1931 m. rudens iki 1934 m. pavasario jis gyveno Žaliakalnyje (Turžėnų g. 5) viename name kartu su dailininku Stepu Žuku. Jie atvėrė duris darbininkams, studentams, dailininkams, teatralams ir komunistams⁵⁸. S. Žukas susibūrimus pajvairindavo pažintį ar bičiulystę sustiprinančiais gėrimais. Susibūrimų metu užsikonspiravę komunistai išsikonspiruodavo, t. y. tapdavo žinomi kitiems vakarėlių dalyviams, o tai kėlė LKP(b) Kauno rajoninio komiteto (toliau – raikomo) vadovų nepasitenkinimą. „V. Drazdauskas nenorėjo to

⁵³ Kapsukas V., Dar apie trečiafrontininkus // *Priekalas*, 1931, nr. 5, p. 178–179.

⁵⁴ Venclova A., *Jaunystės atradimas*, p. 255–256; Trečiafrontininkų protesto laiškas. 1931 11 14 // *Literatūra ir kalba*, t. 15, 1978, p. 288.

⁵⁵ Vokai ir laiškai surinkti LCVA, f. 378, ap. 5, b. 2479.

⁵⁶ V. Drazdausko, P. Čiurlio, B. Railos ir K. Korsako apklausos protokolai // LCVA, f. 378, ap. 3, b. 433, l. 75–83.

⁵⁷ Kvotų sekcijos vedėjo Bortkevičiaus sudarytas sąrašas iškrėstų „Vilties“ klubo narių ir rastų pas juos daiktų. [1931 11 25] // LCVA, f. 378, ap. 3, b. 433, l. 18.

⁵⁸ V. Drazdausko apklausos protokolas. 1949 09 23 // LYA, f. K-1, ap. 58, b. p. 11690, l. 169; Drazdauskas V., Stepas. Prisiminimų gabaliukai // *Stepas Žukas*, p. 94.

suprasti. Jis teisingai viltininkų būriavimąsi. Esą, kas čia tokio, kad jaunimas telkiasi apie partiečius“, – prisiminė vienas iš vadovų Jankelis Vinickis⁵⁹.

Visuomenė oficialiai apie areštus sužinojo lapkričio 27 d., kai saugumiečiai gana atvirai pasidalijo duomenimis su „Lietuvos žinių“ korespondentais. Padaryta išvada apie prokomunistinės grupės susiformavimą trečiafrontininkų kolektyve ir jos veiklą „Viltyje“: „esą nustatyta, kad trečiafrontininkų frakcija seniai bendradarbiavus su „Vilties“ frakcija, o vėliau viena „Trečiame Fronte“, antra „Viltyje“ vadovavimą paėmusios į savo rankas“⁶⁰. Kitą dieną „trečiafrontininkai“ sureagavo atvirlaiškiu, kuriame deklaravo grupės vienybę ir neigė organizuotą dalyvavimą „Vilties“ veikloje. Atskirų kolektyvo narių buvimas šioje draugijoje neva buvo jų asmeninis reikalas⁶¹. Pagrindinį kolektyvo „ideologą“ suėmė, tad laišką patikėta parašyti K. Korsakui, nukentėjusiam nuo skilimo, kurį neigė. V. Drazdauskas jam to negalės atleisti (dok. nr. 2). „Vilties“ klubas buvo uždarytas⁶², o jos valdybos nariai nubausti pasirinktinai atsėdėti po 3 mėn. kalėjimo arba sumokėti po 3 000 Lt⁶³. Teisiamiesiems, matyt, nebuvo kilęs klausimas kurį variantą pasirinkti.

III

Valys Drazdauskas iš kalėjimo išėjo maždaug po dviejų mėnesių (dok. nr. 14), neišbuvęs viso termino. Jis rado senąjį kolektyvą, „gaištantį laiką murmėjimuose, prie nieko neprivedančiose diskusijose, beveik neviltyje“⁶⁴. Akivaizdu, kad be V. Drazdausko aktyvistų kolektyvas manėsi nepajėgus numatyti ateities gairių. Tikriausiai vasarį įvyko du buvusių „trečiafrontininkų“ susirinkimai. Apie juos, praėjus keturiems mėnesiams, pranešimą į Maskvą nusiuntė V. Drazdauskas (dok. nr. 2), o po keliasdešimties metų tai prisiminė B. Raila ir A. Venclova⁶⁵. Šie aprašymai sunkiai suderinami, tad atsiveria erdvė rekonstrukcijai ir interpretacijai. V. Drazdauskas tiksliai vardija pirmo susitikimo dalyvius (A. Venclova, S. Nėris, B. Raila, J. Grybauskas, P. Čiurlys ir save), bet nemini J. Šimkaus ir K. Korsako. Tačiau apie

⁵⁹ J. Vinickio pasisakymas. Pokalbis „Dailininkų ryšiai su Lietuvos komunistų partija 1930–1936 m.“ 1965 03 17 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 6643, l. 26.

⁶⁰ „Trečiafrontininkų“ ir „viltininkų“ kratos ir areštai // *Lietuvos žinios*, 1931 11 27, p. 1.

⁶¹ „Trečio Fronto“ atviras laiškas // *Lietuvos žinios*, 1931 11 28, p. 7.

⁶² Kauno miesto ir apskrities komendanto Prano Saladžiaus nutarimas. 1931 11 27 // LCVA, f. 402, ap. 4, b. 567, l. 16; Vilties klubas uždarytas // *Lietuvos žinios*, 1931 11 30, p. 3.

⁶³ Trečiafrontininkai ir viltininkai perkelti į kalėjimą // *Lietuvos žinios*, 1931 11 28, p. 7; Kauno karo komendantas nubaudė trečiafrontininkus ir viltininkus // *Lietuvos žinios*, 1931 11 30, p. 3.

⁶⁴ Raila B., *Kodėl antraip*, p. 153.

⁶⁵ Ten pat, p. 153–154; Venclova A., *Jaunystės atradimas*, p. 258–261.

jų dalyvavimą liudija B. Raila ir A. Venclova, tad tikėtina, jog jie susirinkime dalyvavo. Klausimą, kodėl V. Drazdauskas „pamiršo“ du dalyvius, tenka palikti atvirą. Šio susitikimo metu dėl kiekvienos problemos turėjo pasisakyti visi paeiliui, bet kai kurių atsakymai ar pozicijos mūsų nepasiekė.

Klausimas dėl priklausymo MORP'ui sąlygų buvo persvarstytas iš naujo. Pirmiausia jų priėmimas užaštrino pragyvenimo šaltinių problemą. Kolektyvas vis dar gyveno neva MORP'o atstovo A. Gudaičio-Guzevičiaus 1931 m. gruodį duotais pažadais, kad lietuvių komunistų redakcijos Rusijoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose pasiryžusios apmokėti trečiafrontininkų kūrinius ir vertimus⁶⁶. Nebuvo žinoma, kad Z. Angarietis užblokavo šią akciją, o MORP'o vadovybė paskelbė, jog trečiafrontininkai negali būti laikomi *palydovais*⁶⁷. K. Korsakas, J. Šimkus ir S. Nėris gyveno iš uždarbių „buržuazinėje“ spaudoje ir kitos alternatyvos nematė. Pirmieji du dar per susitikimus su A. Guzevičiumi atsisakė mesti savo darbus. Ir šį kartą laikėsi savo pozicijos, tad automatiškai vėl atsidūrė „už borto“. S. Nėris tuo metu iš „Naujosios Romuvos“ redakcijos laukė honoraro už M. Rilkės apsakymo vertimą⁶⁸, bet tai jai netrukdė remti V. Drazdausko liniją. Antra problema (kurios laiške nemini V. Drazdauskas) buvo susijusi su baime užsidaryti periferinės pagrindinės spaudos gete. A. Venclova teigė, kad „mes, neatsisakydami savo naujųjų marksistinių pažiūrų, vis dėlto turime dalyvauti viešojoje padoresniojoje spaudoje, nes kitaip negalėsime augti kaip rašytojai“⁶⁹. Jį palaikė K. Korsakas ir J. Šimkus. Trečia problema – tolesnis dalyvavimas darbininkų organizacijose. J. Grybauskas jau žengė pirmuosius žingsnius. Jis gelbėjo „Vilties“ teatro grupę – perkėlė ją prie vienos iš prokomunistinių profsajungų ir sausį pradėjo rūpintis leidimu veikti legaliai⁷⁰. Paaikšėjo, kad A. Venclova, B. Raila ir P. Čiurlys buvo „pavargę“ nuo bendravimo su darbininkais ir jokiose draugijose dirbti nesutiko. Pildėsi tai, ką neseniai buvo diagnozavęs K. Korsakas: „mes – net ir norėdami – negalim pilnai sutapti su proletariatu, pasiimti jo pasaulėžiūra, o ypač jo pasaulėjauta. Mes esam žmonės, priklausą smulkiajai buržuazinei inteligentijai“⁷¹. Taigi A. Venclovos, B. Railos, P. Čiurlio, J. Šimkaus ir K. Korsako slinktis proletarinių rašytojų link baigėsi, jiems apsisprendus toliau šiuo keliu neiti. V. Drazdauskas tapo neginčijamu

⁶⁶ Plačiau apie tai žr.: Lisenkaitė S., *Aleksandras Gudaitis-Guzevičius. Biografija ir kūrybos ištakos*, Vilnius, 1980; taip pat žr.: minėtus A. Gudaičio-Guzevičiaus laiškus.

⁶⁷ Tarptautinio revoliucinio rašit. susivienijimo (MORP) sekretoriato rezolucija dėl „Trečio fronto“ grupės [priimta 1931 12] // *Priekalas*, 1932, nr. 1/2, p. 25.

⁶⁸ Alekna V., *Salomėja*, Vilnius, 2006, p. 237–238.

⁶⁹ Venclova A., *Jaunystės atradimas*, p. 260.

⁷⁰ J. Grybausko laiškas draugui „Deimantui“. 1932 02 15. Kaunas // LYA, f. 77, ap. 28, b. 3459, l. 12.

⁷¹ K. Korsako laiškas J. Šimkui. 1930 08 24 // *Literatūra ir kalba*, t. 25, 1995, p. 232.

„radikalų“ – S. Nėries, J. Grybausko, S. Žuko, P. Andriusevičiaus (Andriušio) ir, kaip vėliau paaiškės, P. Cvirkos – grupelės lyderiu. Brolija nustojo egzistuoti.

1932 m. pavasarį V. Drazdausko grupelė paniro į įvairiapusę revoliucinę veiklą. 1932 m. vasarį, Juozui Bulavui išvykus į Vokietiją rengti komunistinę spaudą, V. Drazdauskas tapo VDU studentų komunistų biuro sekretoriumi (t. y. vadovu). Biure darbavosi trys žmonės, instrukcijas gaudavo iš Kauno raikomo. Drazdauskas biurą pavertė savo grupelės veiklos centru ir kartu priedanga – kompartijos akyse įteisino kai kurias akcijas. Pavyzdžiui, V. Drazdausko grupelė 1932 m. birželį 3 000 egz. tiražu išleido „Revoliucinių dainų“, kurias iš rusų kalbos vertė S. Nėris, rinkinį⁷². 1932 m. rugsėjo pradžioje parengė vienkartinį laikraštėlį „Šalin imperialistų karas“, kurio medžiagą vertė iš sovietinės spaudos reportažų apie Amsterdamo antikarinį kongresą, vykusį rugpjūčio 27–31 d., padaugino rotatoriumi ir išplatino tarp naujų VDU studentų⁷³ (dok. nr. 3). Šio biuro nariai (o ne kitos LKP(b) struktūros) turėjo „prižiūrėti“ V. Drazdausko organizuojamą Revoliucinės kultūros avangardo Lietuvoje biurą (dok. nr. 3). Gruodį V. Drazdausko grupelė įsitraukė į platesnę akciją – pradėjo dalyvauti leidžiant pagrindinį laikraštį „Aurora“. V. Drazdausko vadovaujamas biuras priedangos organizacijų nebrangino. Balandį V. Drazdauskas, P. Andriusevičius ir J. Grybauskas „Auroros“ draugijos vitrinoje iškabino nežinomo turinio atsišaukimus ir karikatūras, sukėlusias planuotą (?) rektorato reakciją – draugija buvo uždrausta⁷⁴. Po to studentų komunistų biuras veikė prisidengdamas kitomis draugijomis, pavyzdžiui, „Neturtingųjų studentų frakcija“ ar „Laisvamanių draugija“. Z. Angarietis, niekad nepasitikėjęs V. Drazdausku, jo veiklą universitete kvalifikavo kaip provokacinę⁷⁵ (dok. nr. 9, 13), bet Kauno raikome manyta kitaip. Simpatijas V. Drazdauskas pelnė tuo, kad gegužės–birželio mėn. dalyvavo Gelermano lentpjūvės darbininkų streike: vedė mitingą ir visą laiką buvo tarp streikuotojų („jis gula ir kelia prie fabriko“)⁷⁶. Kauno komunistų simpatijas palaikė V. Mickevičius-Kapsukas, kuris prašė Z. Angarietį daugiau V. Drazdausko netapatinti su kitais trečiafrontininkais⁷⁷.

⁷² Drazdauskas V., Apie 1932–1934 m. revoliucines organizacijas Kauno mieste // LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 114–115.

⁷³ Agento „Kardijus“ pranešimas. 1932 09 15 // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 4007, l. 30; Agento „Kurmis“ pranešimas. 1932 10 05 // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 4007, l. 31.

⁷⁴ Agento „Kardijus“ pranešimas. 1932 04 19 // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 4007, l. 23; Sustabdė „Auroros“ veikimą // *Lietuvos studentas*, 1932 05 01, p. 6.

⁷⁵ V. Mickevičiaus-Kapsuko laiškas Z. Angariečiui ir pastarojo prierasas. 1932 06 07 // LYA, f. 4182, ap. 4, b. 8, l. 174.

⁷⁶ Iš K. Sprindžio [Igno] laiško, Maskvoje gauto 1932 m. birželio vidury. Iš P. Pajarsko [Kupiškio] straipsnio // LYA, f. 4182, ap. 4, b. 8, l. 173.

⁷⁷ V. Mickevičiaus-Kapsuko laiškas Z. Angariečiui. 1932 06 07 // LYA, f. 4182, ap. 4, b. 8, l. 174.

1932 m. pavasarį V. Drazdausko grupės veikla pasiekė teatro ir dailės sritis. V. Drazdauskas su J. Grybausku legalizavo darbininkišką teatro grupę (pavadintą „Mūsų scena“). „Mūsų scena“ tęsė „Vilties“ draugijos meninės sekcijos tradicijas. Pagrindinė trupė rengė spektaklius, o pagalbinė (agitgrupė) – į spektaklį turėjo integruoti „mažąsias formas“ – dažnutes bei revoliucines dainas, nors galėjo rengti ir atskirus pasirodymus⁷⁸. Į „Mūsų scenos“ valdybą įėjo S. Nėris. Darbinikiška teatro grupė palaikė glaudžius ryšius su kairiaja žydų teatro draugija „Junge Bühne“⁷⁹. „Mūsų scena“ buvo įregistruota birželio 11 d. kartu su menininkų draugija „Linija“⁸⁰. Šios draugijos steigėjas ir pirmininkas – Stepas Žukas, ji buvo įregistruota S. Žuko ir V. Drazdausko namuose. Į vadovybę įtrauktas buvęs Meno mokyklos mokinys P. Cvirka, į Lietuvą iš studijų Paryžiuje grįžęs tik dieną iki „Linijos“ įregistravimo⁸¹. Vienas šios draugijos darbo barų buvo apipavidalinti būsimus „Mūsų scenos“ renginius. Užbėgant į priekį galima pasakyti, kad abi draugijos surengė tik vieną vakarą ir 1933 m. kovo mėnesį buvo uždarytos⁸². Taigi V. Drazdauskas pasirūpino, jog dviem gabiausiems „Trečio fronto“ literatams būtų užsitikrintos vadovaujančios pozicijos planuojamam proletarinės kultūros proveržiui.

Ši proveržį turėjo vainikuoti V. Drazdausko vadovaujamos literatų grupelės įstojimas į MORP'ą. Su juo buvo du gabiausi „Trečio fronto“ literatai. Visgi dėl finansinių priežasčių jie buvo nepajėgūs laikytis nebendradarbiavimo buržuazinėje spaudoje taisyklės. P. Cvirka anonimiškai prisidėjo prie Augustino Griciaus redaguojamų „Bangų“ (dok. nr. 4), o S. Nėris anonimiškai dirbo šv. Kazimiero leidykloje⁸³. V. Drazdauskas tai tikriausiai žinojo, bet dėl simpatijos ir draugystės buvo pasiryžęs „prastumti“ juos į komunistinę spaudą net ir su tokiomis nuodėmėmis. Juolab jis pats nemanė, jog ši nuodėmė tokia didelė, kad gali atimti teisę dirbti darbininkų klasei (dok. nr. 12). 1932 m. birželį į „Priekalo“ redakciją jis nusiuntė S. Nėries eilėraštį „Akmenys ir plytos griūna“, parašytą dar 1931 m. spalį „Trečio fronto“ 6/7 numeriui. Tada jį atmetė kaip taisytiną⁸⁴. Maskvoje jis taip pat nepa-

⁷⁸ Грибаускас Й., Деятельность литовской агитгруппы «Наша сцена». Gauta Maskvoje 1933 06 06 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 3459, l. 21.

⁷⁹ R. Juknevičiaus laiškas draugui „Deimantui“. 1932 08 26 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 4341, l. 5.

⁸⁰ Teatro mėgėjų draugijos „Mūsų scena“ valdybos pranešimas Kauno miesto ir apskrities viršininkui. 1932 08 19 // LCVA, f. 402, ap. 4, b. 663, l. 7; Lietuvos menininkų draugijos „Linija“ valdybos pranešimas Kauno miesto ir apskrities viršininkui. 1932 08 19 // LCVA, f. 394, ap. 1, b. 626, l. 2.

⁸¹ Grįžo Cvirka // *Dienos naujienos*, 1932 06 11, p. 6.

⁸² Kauno miesto ir apskrities komendanto P. Saladžiaus nutartis. 1933 03 10 // LCVA, f. 402, ap. 4, b. 663, l. 19.

⁸³ Alekna V., *Salomėja*, p. 240–241.

⁸⁴ Alekna V., *Salomėjos Nėries gyvenimo ir kūrybos metraštis. Antra knyga*, p. 23–24.

tiko, bet nuspręsta spausdinti be pataisymų⁸⁵. Pasirodė, kad trečiafrontininkai buvo reiklesni nei komunistų kritikai Maskvoje. Padrašintas sėkmės, jis spalio pabaigoje į „Priekalo“ redakciją nusiuntė S. Nėries eilėrašį „Europa“ (vėliau jis nė viena versija nebuvo skelbtas).

Sudėtingiau buvo su P. Cvirka⁸⁶. Tik grįžęs į Lietuvą, jis entuziastingai prisidėjo prie V. Drazdausko grupelės ir priėmė jos veiklos etinį kodeksą⁸⁷. Visgi spaudžiamas nepriteklius ir jausdamas skolą „Bangų“ žurnalo leidėjui A. Gričiui, padėjusiam jam finansiškai Paryžiuje, ryžosi plagiatui (dok. nr. 4). P. Cvirkos „parašyta“ ir slapyvardžiu pridengta, bet iš tikrųjų laisvai išverstą vieną žydų ir rumunų kilmės JAV rašytojo Konrado Bercovici'o (1882–1961) apysaką A. Gričius, tikriausiai dėl tekstų pertekliaus žurnale, perdavė „Lietuvos aido“ redakcijai. Ir pats P. Cvirka nesitikėjo tokio posūkio – jo kūryba tautininkų oficioze pasirodė tuo metu, kai jis Palangoje atostogavo (galbūt už plagiato honorarą) proletariinių rašytojų kompanijoje. Įdomus faktas – P. Cvirka nebuvo vienintelis apvogęs K. Bercovici. Charlie Chaplinas 1938 m. iš jo pavogė „Didžiojo diktatoriaus“ scenarijų. Tik priešingai nei iš P. Cvirkos, autoriui 1947 m. pavyko prisiteisti 95 000 dolerių kompensaciją⁸⁸.

Kauno komunistų vadovai iki tol gynė P. Cvirką nuo griežtos Z. Angariečio pozicijos jo atžvilgiu⁸⁹. Nors Z. Angariečiui pakako ir to fakto, kad kelionei į Paryžių jis gavo stipendiją iš valstiečių liaudininkų draugijų⁹⁰. V. Drazdauskas ryžosi užstoti draugą. Jo taktika buvo paremta tuo, kad jis smerkė P. Cvirkos poelgį, bet apeliavo į socialines sąlygas, verčiančias menininkus taip elgtis. Šiame scenarijuje buvo numatyta, jog P. Cvirka savo ruožtu atliks atgailos veiksmą ir, patvirtindamas savo rimtus ketinimus, konkrečiai prisidės prie pagrindinės veiklos. Rugsėjį ar spalį P. Cvirka parašė atgailos laišką, skirtą kompartijos vadovams (dok. nr. 4), ir tris eilėraščius komunistų spaudai⁹¹. Šiuos tekstus kartu su savo laišku apie kultūrinę kompartijos

⁸⁵ Vinco Mickevičiaus-Kapsuko laiškas LKP(b) sekretoriui Kaune. [1932 vasara] // LYA, f. 4182, ap. 4, b. 8, l. 155. S. Nėries eilėraštis paskelbtas: [Neris S.], Akmenis ir plitos griuva... / Marija Giraitė // *Priekalas*, 1932, nr. 8, p. 294.

⁸⁶ Žemiau aprašytas Petro Cvirkos epizodas jau turi savo istoriografiją, bet jau žinomų šaltinių patalpinimas į kiek kitokį kontekstą leidžia išryškinti naujus šios istorijos atspalvius. Žr.: Bražėnas P., *Petras Cvirka*, Vilnius, 1998, p. 92–96; Tamošaitis M., *Didysis apakimas. Lietuvių rašytojų kairėjimas 4-ajame XX dešimtmetyje*, Vilnius, 2010, p. 50–55.

⁸⁷ [Grybauskas J.], Papildomas pranešimas apie Tr. Frontą / Bruno. 1932 06 15 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 1790, l. 8.

⁸⁸ Bercovici v. Chaplin: 1947 - Plaintiff Claims Oral Agreement. Prieiga per internetą: <<http://law.jrank.org/pages/3000/Bercovici-v-Chaplin-1947-Plaintiff-Claims-Oral-Agreement.html>>.

⁸⁹ Iš K. Sprindžio laiško Z. Angariečiui. 1932 08 15 // LYA, f. 77, ap. 15, b. 11, l. 45.

⁹⁰ Z. Angariečio laiškas A. Gudaičiui-Guzevičiui. 1931 12 27 // LYA, f. 77, ap. 14, b. 10, l. 187.

⁹¹ „Amerikos šermentis“, „Mašina“ ir „Raudoni raiteliai“. Žr.: Cvirka P., *Raštai*, t. 5, Vilnius, 1985, p. 112–115.

(tiksliau savo) veiklą Lietuvoje V. Drazdauskas spalio pabaigoje išsiuntė „Priekalo“ redakcijai (dok. nr. 3). Lapkritį V. Drazdauskas P. Cvirkos eilėraščių „Atsakymas į „Mes be Vilniaus nenurimsim“ idėjo į studentų komunistų biuro pradedamą leisti pagrindinio laikraščio „Aurora“ pirmąjį numerį⁹². Galiausiai P. Cvirka gimtosiose Veliuonos apylinkėse dalyvavo platinant komunistinę literatūrą⁹³. Šis faktas rodo, kad kompartijos vadovai juo pasitikėjo.

IV

Deja, V. Drazdauskas, užstodamas P. Cvirką, labai apsisikaičiavo. Z. Angariečio reakcija buvo greita – jis padėjo Kauno komunistams, kad šie persiuntė P. Cvirkos laišką, kuriame „yra medžiagos, charakterizuojančios tokias bohemos prostitutės kaip Cvirka“⁹⁴, ir plagiato skandalo detales tuoj pat atskleidė spaudoje⁹⁵. P. Cvirkos ir S. Nėries eilėraščiai, su kuriais jis susipažino kiek vėliau nei su P. Cvirkos laišku, davė peno išvystyti sąmokslų teoriją (dok. nr. 8, 10) ir asmeniškai demaskuoti provokatorius. Lapkričio paskutinėmis dienomis parašė straipsnį „Poetai ar politiniai provokatoriai“, kuriame atskleidė jų slapyvardžius. Gruodžio 1 d. LKP sekretoriatui Kaune jis liepė nutraukti bet kokius ryšius su šiais poetais⁹⁶. Z. Angariečio straipsnis pasiekė Berlyną per savaitę, bet „Balso“ leidėjas J. Bulavas sustabdė spausdinimą ir gruodžio 11 d. parašė laišką į oficialią „Balso“ redakciją Maskvoje, t. y. Zigmui Angariečiui, kuriame prašė sustabdyti pradėtą „iškonspiravimo“ akciją (dok. nr. 5). Straipsnis buvo persiustas į Kauną, kur su juo susipažino ne tik tenyškščiai LKP(b) vadovai, bet ir V. Drazdauskas bei P. Cvirka.

Šie J. Bulavo veiksmai sulaukė Z. Angariečio straipsnio spausdinimą ir 1933 m. sausį sukėlė diskusiją. Iš LKP sekretoriato Kaune atėjo nepritarimas perdėm griežtai Z. Angariečio pozicijai⁹⁷. Z. Angarietis priėmė viešos diskusijos pasiūlymą ir laiške J. Bulavo bendradarbiui Vokietijoje Broniui Pušiniui gynė ir argumentavo savo poziciją (dok. nr. 8). V. Drazdauskas, supažindinęs P. Cvirką su Z. Angariečiu straipsniu, matyt, paskatino jį atlikti papildomą atgailą. Šis

⁹² Ten pat, p.110–111.

⁹³ Agento „Mataušas“ pranešimas. 1933 02 06 // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 522, l. 24; Vinickis J., Petras Cvirka – revoliucionierius ir kovotojas // *Petras Cvirka atsiminimuose*, p. 240–244.

⁹⁴ Z. Angariečio laiškas K. Sprindžiui [Ilg]. 1932 11 28 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 1790, l. 32.

⁹⁵ [Angarietis Z.], Niekšo nepasisekimai / R. T. // *Balsas*, 1932 11 25, nr. 32, p. 443–444.

⁹⁶ Z. Angariečio laiškas LKP(b) sekretoriams į Kauną. 1932 12 01 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 1790, l. 22.

⁹⁷ LKP(b) sekretoriato laiškas LKP(b) vadovybei Maskvoje / Sek. 1933 01 16 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 1790, l. 33.

parašė naują laišką LKP(b) vadovybei, prie kurio padirbėjo žmogus, geriau nei Cvirka išmanantis komunistinio atgailos ritualo reikalavimus (dok. nr. 6). Į polemiką įsitraukė ir V. Drazdauskas. Jis parašė straipsnį, kurį pavadino „Kritika ar provokacija“ (dok. nr. 4), t. y. kad Z. Angarietis elgiasi kaip provokatorius (dok. nr. 7). Maskvoje pasirodžius antram P. Cvirkos laiškui, kuriame jis reaguoja į dar nepaskelbtą kompartijos vadovo nuomonę, abu kompartijos lyderiai sutarė, kad šis atvejis skandalingas. Z. Angarietis veikė praktiškai – davė nurodymas LKP sekretoriatui prižiūrėti, kad visi komunistai nutrauktų bet kokius ryšius su P. Cvirka, pašalintų jį iš visų kairiųjų draugijų, kurioms daro įtaką kompartija, ir rasti kaltininką, perdavusį P. Cvirkai dar nepublikuotą Z. Angariečio straipsnį⁹⁸. Jam pačiam tikriausiai nebuvo abejonių, kad tai V. Drazdausko darbas, bet reikėjo įrodymų.

1933 m. vasario 22 ar 23 d. Maskvoje buvo sušauktas LKP(b) CK Politinio biuro posėdis, kuriame svarstyta ir ši krizė. Jame dalyvavo vienas LKP(b) sekretorių Kaune Elijas Bilevičius (1904–1986), pasižymėjęs prielankumu trečiafrontininkams. Jis reikalavo pašalinti V. Drazdauską iš kompartijos gretų. V. Mickevičius-Kapsukas nepraleido progos įgelti savo konkurentui ir galbūt viešame (siaurame rate) laiške Z. Angariečiui išdėstė savo poziciją (dok. nr. 9). Tikriausiai buvo nuspręsta priversti V. Drazdauską nutraukti ryšius su P. Cvirka, jį patį demaskuoti, bet susilaikyti nuo S. Nėries demaskavimo. Z. Angarietis su tuo sutiko ir pataisė savo straipsnį (dok. nr. 11). Po posėdžio jis reagavo emociškai – parašė ilgą laišką LKP(b) sekretoriatui, kad nesutiko su Politinio biuro sprendimu ir, polemizuodamas su V. Mickevičiumi-Kapsuku, plačiai išdėstė savo prielaidas (dok. nr. 10). Nepanašu, kad šis laiškas buvo išsiųstas į Kauną⁹⁹. V. Drazdauskui Kaune buvo darytas spaudimas. Yra jo paties užuominų, kad Kauno rajono komiteto atstovas E. Cvikas reikalavęs nutraukti santykius su P. Cvirka. V. Drazdauskas sutiko nepalaikyti su juo „dalykinių ryšių“, bet asmeninę bičiulystę nutraukti atsisakė¹⁰⁰.

Iš dalies pralaimėjęs Z. Angarietis vis dar tęsė P. Cvirkos kompromitavimo akciją „Balse“, o šiam nustojus eiti perkėlė ją į JAV komunistų spaudą¹⁰¹.

⁹⁸ Z. Angariečio laiškas LKP(b) CK sekretoriato nariams Lietuvoje. 1933 01 20 // LYA, f. 77, ap. 16, b. 6, l. 15; Z. Angariečio laiškas LKP(b) CK sekretoriato nariams Lietuvoje. 1933 02 02 // LYA, f. 77, ap. 16, b. 6, l. 27.

⁹⁹ Jo nėra Z. Angariečio laiškų LKP(b) sekretoriatui nuorašų byloje. Laiško rankraštis nugulė V. Drazdausko byloje.

¹⁰⁰ Dok. nr. 14; V. Drazdausko apklausos protokolas. 1949 09 23 // LYA, f. K-1, ap. 58, b. p. 11690, l. 168.

¹⁰¹ [Angarietis Z.], Kairisis šlamšto manevras / R. T. // *Balsas*, 1933 03 16, nr. 6, p. 106–108; [Angarietis Z.], Reikia susirupint // *Balsas*, 1933 03 16, nr. 6, p. 93–94; [Angarietis Z.], Neapgausi // *Balsas*, 1933 04 01, nr. 7, p. 123; [Angarietis Z.], Fašistų agentai, kaip revoliuciniai rašytojai / Z. A. // *Vilnis*, 1933 08 25, p. 3.

1933 m. vasario–balandžio mėn. Lietuvoje saugumo agentai pastebėjo P. Cvirkos komunistinę veiklą Veliuonoje. Gali būti, kad P. Cvirkos pasitraukimą iš Kauno lėmė publikacijos „Balse“. Galbūt jis grįžo į gimtąsias vietas nenorėdamas antro skandalo. Ryšių su Kaunu jis nenutraukė, nes, kai grįždavo iš sostinės, apylinkėse padaugėdavo komunistinės literatūros¹⁰². Tai, kad P. Cvirka Kaune gaudavo komunistinės literatūros, liudija, jog Kauno komunistų jis (bent 1933 m. pavasarį) nebuvo boikotuojamas.

V. Drazdauskas, tikriausiai įtardamas Z. Angariečio neapykantą jam, neliko skolingas. 1933 m. vasarą ar rudenį jis parašė antrą poleminių straipsnių ir nusiuntė jį „Priekalui“ (dok. nr. 12). Tai drąsiausias V. Drazdausko tekstas, kuriame ne tik reikalaujama sumažinti Z. Angariečio įtaką, bet ir atskleidžiami kompartijos ir Kominterno politikos prieštaravimai inteligentijos atžvilgiu. Tiesiai Z. Angarietis niekur nekritikuojamas. Kritikos vertas adresatas vadinamas „draugais iš „Balso““. Be Z. Angariečio trečiafrontininkus „Balse“ kartą kritikavo tik Bonaventūras Pauliukevičius. Taigi, skaitytojams, besidomintiems lietuvių komunistinės literatūros kritikos naujienomis, turėjo būti aišku, kas slypi už šios kolektyvinės tapatybės. Straipsnio pradžioje V. Drazdauskas reikalauja vesti griežtą kovą su neatsakingais draugais iš „Balso“, o pabaigoje siūlo į kultūros veiklą Lietuvoje įtraukti ką nors iš „Balso“ vadovų. Jei V. Drazdauskas visame straipsnyje kritikuoja tik Z. Angarietį ir žaidžia kolektyvinės tapatybės „draugų iš „Balso““ dviprasmiškumu, tuomet jis siūlo pačiam Angariečiui atvykti į Lietuvą. Adresatas šio metonimijos žaidimo neturėjo galimybės suprasti ir įvertinti, nes „Priekalo“ redakcija nematė reikalo jį informuoti! Tik po kelių mėnesių jis perskaitė keletą šio laiško puslapių¹⁰³.

Z. Angariečiui teko laukti metus, kol atsirado proga susidoroti su V. Drazdausku. Kilus įtarimui, kad studentų komunistų biure gali būti saugumo agentas, biuras 1934 m. pradžioje buvo paleistas ir pradėta gilintis į kiekvieno nario patikimumą¹⁰⁴. V. Drazdauskas prarado pagrindinę savo iniciatyvų institucinę atramą, o ir pats papuolė į partinės kontrolės įtarimų lauką. Užsitikrinęs LKP(b) sekretoriato paramą, Z. Angarietis 1934 m. vasarį sekretoriatui pavedė atlikti V. Drazdausko veiklos tyrimą (dok. nr. 13). Tyrimo metu Raudonosios pagalbos narė Judita Komodaitė pateikė duomenų apie V. Drazdausko įtaką šioje organizacijoje. Jis rekomenduodavo kandidatus į organizaciją, bet po to pagal partinės

¹⁰² Agento „Mataušas“ pranešimas. 1933 02 06 // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 522, l. 24; Agento „Motiejaus“ pranešimas. 1933 02 28 // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 522, l. 25; Agento „Motiejaus“ pranešimas. 1933 04 04 // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 522, l. 28.

¹⁰³ Z. Angariečio laiškas LKP(b) sekretoriatui. 1934 07 04 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 65.

¹⁰⁴ A. Šimano pasisakymas. Pokalbis „Dailininkų ryšiai su Lietuvos komunistų partija 1930–1936 m.“ 1965 03 17 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 6643, l. 23.

drausmės taisyklės neturėjęs teisės domėtis vidiniais jos reikalais. V. Drazdauskas apkaltintas laužęs šią taisyklę. Be to, jis nesilaikęs konspiracijos taisyklių ir palai-
kęs ryšius su asmenimis, kurių partinė veikla kaip tik buvo tiriama¹⁰⁵. Vėliau prie
šių kaltinimų prisidėjo dar vienas – V. Drazdauskas iššvaistęs 20 litų Raudonosios
pagalbos lėšų¹⁰⁶. Slapto tyrimo rezultatai metė tokį šešėlį ant Drazdausko asmens
ir veiklos, kad 1934 m. vasarą jis buvo pašalintas iš kompartijos¹⁰⁷. Galutinai paša-
linimą apiformino Z. Angarietis. Jo nuomone, „šeimynišku būdu“, t. y. ne viešai,
V. Drazdausko pašalinti nepakanka, nes tada jis dar turėsiąs galimybę veikti. Lie-
pos 4 d. jis nusiuntė į Kauną kaltinimų V. Drazdauskui sąrašą, kurie turėjo būti
viešai paskelbti. Konstatavus, jog V. Drazdauskas nuo pat pradžių yra prisiplakęs
priešas, jis apkaltintas ryšių su P. Cvirka nenutraukimu, buožiška kilme ir „Balso“
redakcijos kompromitavimu¹⁰⁸. Šis tekstas viešumą išvydo 1934 m. spalio 10 d.,
kaip „LKP Kauno rajono komiteto nutarimo dėl Simaičio“ dalis¹⁰⁹.

Per metus iki 1934 m. vasaros visi penki V. Drazdausko grupės nariai nutolo
nuo prokomunistinės veiklos. 1933 m. vasarą dėl mums nežinomų priežasčių
nuo jos atsišliejo P. Andriusevičius ir J. Grybauskas. P. Cvirka liovėsi veržtis pro
uždarytas duris. Liepos–rugšėjo mėn. žurnale „Naujas žodis“ buvo spausdinamas
P. Cvirkos verstas graikų ir rumunų rašytojo Panaito Istrati'o (1884–1935) roman-
nas „Nerantula“ (kitaip „Nerrantsoula“)¹¹⁰. Tuo metu jo autorius buvo patekęs
Kominterno nemalonėn dėl to, kad atitolo nuo tikėjimo komunizmu. P. Cvirka
negalėjo nežinoti šio fakto, juolab kad V. Drazdauskas dar „Trečiajame fronte“
buvo įsitraukęs į šią kampaniją¹¹¹. Spėtina, jog 1933 m. vasarą ar rudenį P. Cvirka
pradėjo rašyti „Frank Kruką“. Tai reiškė apsisprendimą grįžti į Lietuvos literatū-
ros lauką ir siekti reabilituotis skaitančios visuomenės bei literatų akyse. Pirmas
romano tomas pasirodė 1934 m. gegužę¹¹². Paraleliai vyko ir S. Nėries atitolimas.

¹⁰⁵ J. Komodaitės [Ikki] raštas apie V. Drazdauską [1934 pradžia] // LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 72; Iš A. Lif-
šico [Vincio] laiško apie Simaitį. 1934 06 11 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 63.

¹⁰⁶ LKP(b) Kauno rajono komiteto nutarimas dėl Simaičio [1934 vasara] // LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 95.

¹⁰⁷ Z. Angariečio žinutė LKP CK Lietuvoje. 1934 06 19. Rankraštis // LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 64;
J. Vinickis teigia, kad V. Drazdauskas buvo pašalintas 1934 m. vasario mėn. Žr.: J. Vinickio pasisakymas.
Pokalbis „Dailininkų ryšiai su Lietuvos komunistų partija 1930–1936 m.“ 1965 03 17 // LYA, f. 77, ap. 28,
b. 6643, l. 26.

¹⁰⁸ Z. Angariečio laiškas LKP(b) sekretoriatui Lietuvoje. 1934 07 04 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 65–66.

¹⁰⁹ LKP(b) Kauno rajono komiteto nutarimas dėl Simaičio [1934 vasara] // LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 92–
95; skelbra: *Tiesa*, 1934 10 10, nr. 12.

¹¹⁰ Istrati P., Nerantsula / vertė P. C-ka // *Naujas žodis*, 1933, nr. 21–29; atskiras leidimas: Istrati P., *Dunojaus
mergaitė* / vertė Cezaris Petrėnas, Kaunas: Sakalas, 1939.

¹¹¹ [Drazdauskas V.], Iš lentynos / V. Dr. // *Trečias frontas*, 1931, nr. 5, p. 36–37.

¹¹² Petro Cvirkos sensacingas romanas Frank Kruk // *Literatūros naujienos*, 1934 05 15, nr. 4, p. 3; Frank Kruk
// *Lietuvos žinios*, 1934 05 19, p. 5.

V. Drazdausko redaguojamos „Auroros“ 4-ame numeryje 1934 m. vasarį dar buvo išspausdinti du jos eilėraščiai¹¹³, bet tai paskutiniai S. Nėries „revoliucinės“ poezijos pavyzdžiai iki 1940 m. Tuo pat metu ji atsisakė prisidengus slapyvardžiais vertėjauti ir viešumoje pasirodė kaip rusų emigrantų Aleksandro Kuprino ir Ivano Bunino vertėja¹¹⁴. Šių autorių pasirinkimas negalėjo būti suderinamas su „proletarinio rašytojo“ etika ir poetė vargu ar apie tai nežinojo. Paskutinis V. Drazdausko draugas, pasitraukęs iš veiklos dėl kompartijos, buvo S. Žukas. 1934 m. sausį jie kartu rengė pagrindinio satyros žurnalo „Šluota“ pirmą numerį¹¹⁵. V. Drazdauskas pasirūpino, kad leidimą kuruotų studentų komunistų biuras, bet šį paleidus priežiūra perėjo į Kauno rajono komiteto rankas¹¹⁶. „Šluotos“ rengėjai, spaudžiami naujų kuratorių dėl konspiracinių sumetimų, apribojo susitikimus su S. Žuku. Jis dar prisidėjo rengiant „Šluotos“ 2-ą numerį, pasirodžiusį 1934 m. liepos 10 d., bet pašalinus V. Drazdauską iš kompartijos S. Žukas buvo išstumtas iš rengėjų¹¹⁷. V. Drazdausko bendražygių laisvi apsisprendimai pasitraukti iš prokomunistinės veiklos kaip kontekstas laiške „Priekalui“ (dok. nr. 12), kuriame išreikštas nusivylimas griežta ir nekintančia komunistų pozicija inteligentijos atžvilgiu.

1934 m. rugsėjį V. Drazdauskas pasekė bendražygių pėdomis. Jis su P. Cvirka pradėjo organizuoti naujo literatūros žurnalo „Rašytojų tribūna“ leidimą. Jo anonse pabrėžta, kad „artimiausiu bendradarbiu numatomas prof. V. Krėvė-Mickevičius, kuris pasižadėjęs remti naująjį laikraštį finansiškai ir raštais“¹¹⁸. Iš pradžių V. Drazdauskas slėpėsi – anonse jis nepaminėtas, o laiške S. Nėriai žada publikuoti prisidengęs slapyvardžiu¹¹⁹. V. Mickevičiaus-Krėvės pavertimas centrine ir reklamine projekto figūra nebuvo vien tik šaltas išskaičiavimas. V. Drazdauskas, „Priekale“ 1932 m. debiutavęs pašiepiančiais V. Mickevičių-Krėvę straipsniais¹²⁰, 1934 m. galėjo manyti, kad gyvasis klasikas pasuko realizmo kryptimi¹²¹. Kad ir kaip ten būtų,

¹¹³ „Keturiems“ ir „Audrom apjuosim žemė“. Žr.: Nėris S., *Raštai*, t. 1, Vilnius, 1984, p. 392–394.

¹¹⁴ Alekna V., *Salomėjos Nėries gyvenimo ir kūrybos metraštis. Antra knyga*, p. 84–85.

¹¹⁵ V. Mackevičiaus pasisakymas. Pokalbis „Dailininkų ryšiai su Lietuvos komunistų partija 1930–1936 m.“ 1965 03 17 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 6643, l. 27; Drazdauskas V., Apie 1932–1934 metų revoliucines organizacijas Kauno mieste // LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 116.

¹¹⁶ Matuzevičius-Motūza B., Revoliucinis žurnalas „Šluota“ ir revoliuciniai plakatai Lietuvoje 1933–1936 m. Užrašė R. Šarmaitis 1950 01 02 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 7601, l. 44.

¹¹⁷ Motuza B., [Atsiminimai] // *Stepas Žukas*, p. 39.

¹¹⁸ Dar vienas literatūros laikraštis // *Literatūros naujienos*, 1934 10 01, p. 2.

¹¹⁹ V. Drazdausko laiškas S. Nėriai. 1934 10 09 // LLTI, f. 6, b. 26.

¹²⁰ [Drazdauskas V.], Padavimai apie pasakų ir kitokių niekų rašytoją / J. G. // *Priekalas*, 1932, nr. 6, p. 248; [Drazdauskas V.], Fašistinė romantika / J. G-tis // *Priekalas*, 1932, nr. 7, p. 260–263, nr. 8, p. 300–302.

¹²¹ [Drazdauskas V.], Literatūrinės pastabos / J. Gedminas // *Aš esu visur*, 1935, nr. 3–4, p. 107–108.

akivaizdu, jog jis turėjęs žinoti apie tai, kad leidinio sėkmės atveju reabilitavimosi komunistų akyse galimybės visiškai išnyksta. Šių galimybių jis dar ieškojo. 1935 m. sausio 16 d. V. Drazdauskas parašė laišką, adresuotą LKP Kauno rajono komitetui (dok. nr. 14), kurį perdavė savo buvusiam bendradarbiui studentų komunistų biure Vladui Niunkai ir prašė pasirūpinti, kad jis pasiektų Centro komitetą. Joks atsakymas prašytojo niekada nepasiekė¹²². Natūralu, kad atgailos laiške nuskambėjo tokia frazė, kaip „mano veikimo klaidos reikalauja griežto pasmerkimo“, bet kartu buvo konstatuota, jog bausmė už klaidas „perdėtai griežta“. Griežta todėl, kad jo nuopelnai nenuginčytini. Tokių rašinių žanras reikalavo prašyti galimybės taisyti. Taigi V. Drazdauskas prašo kaip atgailos priemonę suteikti jam galimybę dirbti revoliucinį darbą Lietuvoje arba literatūrinį darbą „Priekale“. Neaišku, kiek čia laikomasi žanro normų, o kiek pats penitentas nuoširdžiai išreiškia tikėjimą, kad tokia malonė apskritai įmanoma. Likimo ironija – 1935 m. naktį iš sausio 26 į 27 d. pas V. Drazdauską padaryta krata, o jis suimtas ir už rastą ideologinio priešo K. Borutos romaną „Namas nr. 13“ mėnesiui pasodintas į kalėjimą¹²³.

V

Gali kilti klausimas, kodėl *dabar* verta publikuoti dokumentus, šiek tiek heroizuojančius komunistų naudai veikusius literatus ir menininkus. Iš laiko nuotolio šie laiškai tarsi penktos kolonos veiklos liudijimai. Tai neužginčijama. Visgi leistinas ir labiau niuansuotas požiūris, paverčiantis juos savo meto, o ne ateities realijų, įkaltais. Pirmoje pokarinėje rašytojų ir menininkų kartoje (kaip ir visose kitose) netrūko maišto dvasios. Jų maištas vis dėlto unikalus tuo, kad kūrybiniai ieškojimai ypač susipynę su socialinėmis politinėmis aktualijomis. Savo maištą jie norėjo disciplinuoti ir kuo griežtesnė atrodė sistema, kurioje to maišto tikslai neva buvo įgyvendinami, tuo ji buvo patrauklesnė. Jaunieji literatai ir menininkai atkakliai siekė atrasti save „proletarinio-revoliucinio“ judėjimo fone. Jie ieškojo vietos sistemoje, kurios reikalavimai balansavo ties jų savasties atsisakymo riba. Kartais šie du mąstymo būdai susikirsdavo.

Publikuojami šaltiniai – tai pėdsakai istorijos, nestokojančios dramatinės įtampos. Šioje lietuviškoje versijoje, hiperbolizuotai tariant, susipina draugystė, draša, naivumas, įtarumas ir neapykanta. Trečią dešimtį įpusėję jauni ir aktyvūs žmonės

¹²² V. Drazdausko apklausos protokolas. 1949 09 23 // LYA, f. K-1, ap. 58, b. p. 11690, l. 169–170.

¹²³ Valstybės Saugumo Policijos Viršininko A. Povilaičio nutarimas. 1935 01 29 // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 4007, l. 65; L. e. Valst. Saug. Polic. Viršininko p. Bortkevičiaus 1936 02 10 nutarimas // LCVA, f. 438, ap. 1, b. 4007, l. 71.

stengiasi pritaipiti prie trokštamos, bet iš esmės nesuprantamos sistemos, kurios vardu byloja dvigubai už juos vyresni įtarūs veteranai. Pačioje posistemėje yra įtrūkių, atsiradusių dėl dviejų vadovavimo centrų ir kartų konflikto, kaip tik tai šaltinių liudijamiems įvykiams suteikia chaotiškumo bei dinamizmo ir provokuoja didesnį atvirumą.

DOKUMENTAI

NR. 1. VALIO DRAZDAUSKO LAIŠKAS LKP(B) CENTRO KOMITETUI ARBA „PRIEKALO“
REDAKCIJAI

Be datos. Spėtina, kad parašytas 1931 m. rugsėjo mėn.¹

Šiuo metu T[reèias] F[rontas] Lietuviø Literatūros skurdþiam fone sudaro vaizdà sti pri os, vieningos ideologinės ir literatūrinės srovės. Taip atrodo T[reèias] F[rontas] burþuazinei kritikai. Tačiau būtø nuostabu ir nemarksištiška jei gu ir proletariñe kritika á T[reèià] F[rontà] þiūrėtø kaip á vieningà reiškiná. T[reèias] F[rontas] pagimdytas smulki osios burþuazijos. Pasaulinės ekonominės ir kultūrinės krizės metu smulki oji burþuazija vis labiau nusi vilia kapitalistine sistema ir vis labiau artinasi prie proletariato. Tačiau viena dalis smulki osios burþuazijos stovi arti proletariato ir ástengia būti proletariato patikimu sankel ei vi u, kita dalis stovi nušaliai ir labai dažnai vaidina balos vaidmená. Toks T[reèias] F[rontas] buvo pirmam, antram, treèiam n[ume]ry. Nuo ketvirtos n[ume]rio T[reèiame] F[ronte] prasi deda persi grupavimas. Visa eilė nepatikimø þmoniø pašalinama, ástoja pora naujø. Svarbiausia T[reèias] F[rontas] pradeda suprasti, kad literatūra yra ginklas klasiø kovoj. Šiuo momentu T[reèias] F[rontas] artimas proletari atui ideologi ni ai, bet psichologi ni ai vis dar net per daug tolimas. Iki ši ol T[reèiame] F[ronte] keliamos problemos opios ir svarbios tik smulki ai, burþuazinei kultūra nebesitenkinanèi ai, burþuazijai ir inteligentijai. Proletariato social iniai ir kultūros reikalai nėra T[reèio] F[ronto] dėmesio centre kaip kad turėtø būti. Apie tai tik retkarèiais labai trumpai ir labai nekonkreèiai pakalbama.

¹ Laiške dar neminimas K. Korsako ir J. Šimkaus pašalinimas iš treèiafrontininkø kolektyvo, įvykęs 1931 m. spalį. Žr.: dok. nr. 2. (Rengiant dokumentus spaudai, jų rašyba, skyryba ir stilius nebuvo taisyti.)

T[reëi o] F[ronto] 4, 5 n[ume]ry vyksta ai škus atri nki mas. Prasi šali na arba yra i šmesti Jakubėnas, Ki el a, Tysli a va, Montvila, Bili ūnas². Ástoj a nauj ø – Sal omėj a Neris, Drazdauskas. Paskuti ni uoj u lai ku pri verstas pasi šal inti Boruta. Toki u būdu T[reëi o] F[ronto] kolektyvo skai èi us þymi ai sumapėj o. Já dabar sudaro aštuoni þmonės – Rai la, Vencl ova, Cvirka, Sal omėj a Neris, Radþvil as³, Drazdauskas, Šimkus, Èi url ys.

Br. Rai la (sl. Ragai la) autori us net perdaug soci al faši s- ti škos⁴ knygos „Barbaras rėkia“⁵ ir autori us labai nenusi seku- sio pi rram T[reëi o] F[ronto] n[ume]ry ti lpusi o „Mani festo“⁶. Taèi au paskuti ni u metu Rai la tvarkosi ir auga. Jam pri kl auso T[reëi o] F[ronto] 5 n[ume]ry ti lþas strai psni s „Proletari - nės Li teratūros prasi verþi mas“⁷. Norėdamas i švaduoti Li etuvi ø proletari nę Li teratūrą i š smul kaus epi zodi škumo Rai la savo ei lėrašèi ai s apdi rbi nēj a di del es tarptauti nes temas (bedarbė, Ispanijos revol iucija ir t. t.). Dėl to kartais nedaverti na Li etuvos proletari ato ir jo kovø.

A. Vencl ova pri eš kel i s metus buvo di del i s K. Borutos drau- gas, bi èi ul i s. Dabar kel i ai i ši skyrė. Taèi au protarpi ai s vi s dar þymu boruti škas svi ravi mas. Vengi a kontakto su masėm. Taèi au stovi uþ revol iuci nę proletari nę Li teratūrą. Savo anks- tyvesná Li teratūros darbą ir knygą „Berþai vėtroje“⁸ pasmer- kia. Ieško kel i ø á proletari nę Li teratūrą.

Auga ir Pt. Cvirka. Metai atgal i šl ei do labai netvarki ngà knygą „Saul èl ydi s Nykos val sèi uj e“⁹. Mato savo kl ai das ir di rba, kad j as nugal èti . 5 n[ume]ry ti lpusi oj apysakoj¹⁰ rodo, kad pradeda gal vot i soci al i ni ai . Savo knygoj „Saul èl ydi s Nykos val sèi uj e“ buvo senti mental us estetas. Dabar senti mental i zmà

² Jie niekada nebuvo *aktyvistų kolektyvo* nariai, o tik vieną kitą tekstą paskelbę „Trečio fronto“ *bendradarbiai*.

³ Kosto Korsako slapyvardis.

⁴ 1928–1934 m. socialfašistais komunistai vadino socialdemokratų ir apskritai visus kairiuosius.

⁵ Raila B., *Barbaras rėkia*: eilės, Kaunas: [s. n.], 1930, 47 p.

⁶ Mes pasiryžom // *Trečias frontas*, 1930, nr. 1, p. 1–3.

⁷ [Raila B.], Proletarinės literatūros prasiveržimas / A. Ragaila // *Trečias frontas*, 1931, nr. 5, p. 30–33.

⁸ Vencl ova A., *Beržai vėtroje*: apysakos, Kaunas: Spaudos fondas, 1930, 254 p.

⁹ Cvirka P., *Saulėlydis Nykos valsčiuje*, Kaunas: Spaudos fondas, 1930, 247 p.

¹⁰ Cvirka P., Gyventi taip malonu // *Trečias frontas*, 1931, nr. 5, p. 9–19.

ir estetižmą nugalė. Reikalinga, kad marksistinė kritika jam vadovautų.

Salomėja Neris – naujas kolektyvo narys. Atėjo á T[reėi à] F[rontà] iš katalikiško liogerio. Ideologiniai proletariatai gal pasižvelgti. Psichologikai nuo proletariinės literatūros stovi labai toli. Smulkios nuolat svyruojančios buržuazijos atstovė. Tačiau daro daug, kad prasių veržtų á proletarių literatūrą.

Labai atsilikę ir tikri smulkios ir nuolat svyruojančios buržuazijos atstovai T[reėi ame] F[ronte]: Šimkus ir Ėiurlys. Tačiau dabartinis metas juodu nuoširdūs T[reėi o] F[ronto] „populiariai“¹¹.

Marksistinė kritika T[reėi ame] F[ronte] dabar vadovauja Korsakas ir Drazdauskas. Korsakas tipingas socialdemokratinis „teoretikas“. Šiuo momentu turi laiko kalbėti grynai literatūriniais klausimais, dirba „Kultūroje“¹². V. Drazdauskas inteligentas. Todėl jo sprendžiami klausimai opūs ir svarbūs šiuo momentu tik smulkiaji buržuazijai ir inteligentijai. Tačiau vis labiau prisitarnauja prie proletariatai rūpimų klausimų.

Toki T[reėi o] F[ronto] narių trupa ir todėl aišku nepilna charakteristika. Apie T[reėi à] F[rontà] negalima kalbėti kaip apie galutinai susiformavusią. Ji vis dar yra evoliucijos stadijoje. Proletariinė marksistinė kritika privalo jam nurodyti keliuos ir vadovauti.

T[reėi as] F[ron]tas iš savo pusės vis daugiau turi teisės vadovauti proletarinei literatūrai ir kultūrai.

Be parašo

Mašinosraštis. LYA, f. 77, ap. 28, b. 1790, l. 67–69.

¹¹ „Pakeleiviai“.

¹² Mėnesinis mokslo, visuomenės ir literatūros žurnalas, ėjęs 1923–1941 m. Šiauliuose. K. Korsakas 1931 m. rudenį buvo literatūrinės dalies redaktorius.

NR. 2. VALIO DRAZDAUSKO LAIŠKAS APIE „TREČIĄ FRONTĄ“

1932 m. birželio 2 d.

„Trečio Fronto“ grupė po to, kai buvo neišstas „Trečio Fronto“ žurnalo 6–7 numeris ir po „Vilties“ uždarymo ir areštų ėmė smarkiai krikti ir birėti. Jau išeinant „Trečio Fronto“ 4 nr. jautėsi trečiafrontininkų tarpe vis labiau didėjanti s trinimasis. Kaiptiktuo metu „Trečiam Fronte“ prasiėjo valymosi perijodas. Tačiau valymosi procesas buvo varomas taip, kad buržuazinė spauda negalėtų kalbėti apie „Trečio Fronto“ skilimą. Vietoj to, kad atvirai ir griežtai atsiurbėtuotiu nuo aršio „revoliucioniario“ ir tamsio indiavidualybio, buvo stengiamasi valymas pravest patyloom ir paslėptom. Paskaiėjus Amerikos „Laisvė“ Džugo piktą straipsnį dėl „Trečio Fronto“¹³, buvo apivalyta nuo Kielos, Tyslavos, Montvilos, Jokūbėno, Bilijūno ir panašio tamsio indiavidualybio ir „didelio revoliucioniario“. Tačiau Boruta ir Korsakas tuo metu „Trečiam Fronte“ dar laikėsi tvirtai. Borutą atkirsti nuo „Trečio Fronto“ pasisekė šiame grąpus á Lietuvà išlaisvos emigracijos. Borutai nesutikus su „Lietuviško berno“ likvidacija „Trečiam Fronte“ jis dabar iš grupės lengvai išmetamas¹⁴. Nors tuo pat metu dėl bendradarbiavimo socialfaštinė spaudoj statomas ir Korsako iš „Trečio Fronto“ pašalinimo klausimas, bet tada dar Korsakas pašalinti iš „Trečio Fronto“ nepasisekė. Tačiau nuolatiniis „Balso“ ir „Priekalo“ puolimas daro jo padėtá „Trečiam Fronte“ vis labiau nepatvarià. Pagaliau visiems pasisekėjus, kad kol Korsakas bus „Trečiam Fronte“, tol „Trečias Frontas“ negaliti kėtis revoliuciniø darbiniukø simpatijø, – Korsakas priverstas iš „Trečio Fronto“ pasitraukti. Tuo pat metu iš „Trečio Fronto“ pasitraukia ir J. Šimkus, ir nueina dirbt á porno-

¹³ „Džugas“ – literatūros kritiko Bonaventūros Pauliukevičiaus (1896–1938) slapyvardis. Čia minimas „Laisvėje“ perspausdintas straipsnis [Pauliukevičius B.], Smulkiai-buržuazinės žiurkės / Džugas // *Balsas*, 1930 03 25, nr. 6, p. 271–273.

¹⁴ Gali būti, kad K. Boruta formaliai pasitraukė iš trečiafrontininkų kolektyvo 1931 m. rugpjūčio pabaigoje arba rugsėjį, kai visi nariai po vasaros atostogų susirinko į pasitarimą. Veiksmazodis „išmetamas“ per daug dramatiuoja padėtį. K. Boruta dar 1931 m. pavasarį atsisakė bendradarbiauti „Trečio fronto“ 5-ame numeryje.

grafinė „Sėkmadienė“ (Pakštiranka)¹⁵. Apsivalius nuo Borutos, Korsako, Šimkaus „Trečio Fronto“ kolektyvą sudaro: A. Venclova, P. Cvirka, P. Ėiurlys, S. Nėris, B. Raila, V. Drazdauskas, J. Grybauskas, S. Pukas, P. Tarabilda ir Pulgis-Andriusevičius. Paskutiniai keturi¹⁶ visai nauji „Trečio Fronto“ nariai ir „Trečio Fronto“ žurnalę nespėjo pasireikšti, užtat ypač aktiškai dirba „Vilties“ valdybos leidybiškai sienuiama laikraštėly „Jaunas Proletaras“¹⁷.

Po „Vilties“ uždarymo ir areštų¹⁸ trečiafrontininkai paskelbia „Lietuvos žiniuose“ kupiną kuklumo, padorumo ir bailumo laišką (tas laiškas rašytas ir redaguotas Korsako)¹⁹. Kad parodyt, jog jokio skilimo trečiafrontininkų tarpe nėra, kad parodyt, jog dar einama iš vienu oporunistais ir renegatais trečiafrontininkų kvėpavimo po tuo laišku pasirašo ir Korsakas. Tuo pat metu trečiafrontininkai pareiškia ypatingas pretenzijas á revoliucinius rašytojus, bet skelbia labai nerevoliucines „teorijas“, būtent, kalba, kad girdi, dabar Lietuvoje reakcija, dirbtinėko negalima ir reikia luktelti, kol pragiedrės (B. Raila). Be to, piktinasi „Priekale“ telpanėia „Trečio Fronto“ kritika. Iš viso jauėimas „Trečiam Fronte“ stiprėjęs krikimas. P. Cvirka išvyksta á Paryžių, kur susideda su nešvankiu Tysliava²⁰. B. Raila pamapu nutaria mest neramų literatūros darbą ir pasišvęsti dainavimo menui. A. Venclova pagal sau susirūpina mokslais – baigia universitetą. Išėjus iš kalėjimo V. Drazdauskui, gan sunkiai, bet vis dėl to sukviėimas bendras trečiafrontininkų pasitarimas. Trečiafrontininkų krikimas eina tokiu sparėiu tempu, kad po to, ki to bendro pasitarimo nebepasi-seka sukviesti. Šiame paskutiniame pasitarime dalyvauja: A. Venclova, S. Nėris, B. Raila, J. Grybauskas, P. Ėiurlys ir V. Drazdauskas. Pasitarime svarstomi revoliuciniai rašytojų statomi reikalai-

¹⁵ „Sėkmadienis“ buvo Kaune 1928–1940 m. leidžiamas savaitraštis. Prisidengęs „Pakštirankos“ slapyvardžiu J. Šimkus jame spausdino satyrinius kūrinius.

¹⁶ Visi jie buvo Meno mokyklos studentai. Juozas Grybauskas – teatralas, kiti keturi studijavo dailę.

¹⁷ „Jaunasis proletaras“ leistas 1931 m. rugsėjo–lapkričio mėn. Buvo išleisti penki numeriai.

¹⁸ 1931 m. lapkričio 25 d. buvo suimta „Vilties“ valdyba. Pati draugija uždaryta lapkričio 27 d.

¹⁹ „Trečio Fronto“ atviras laiškas // *Lietuvos žinios*, 1931 11 28, nr. 272, p. 7.

²⁰ Į Paryžių P. Cvirka studijuoti literatūros išvyko 1931 m. gruodį, grįžo 1932 m. birželio 10 d. Juozas Tysliava Paryžiuje gyveno 1928–1932 m.

vi mai. Lengvai susitariama sukričiuoti „lietuviško berno“ apologiją ir atsiurbėti uotiu nuo socialfašistų. Tačiau priėjus prie klausimo: – darbas darbininkų organizacijose paaiškėja, kad vieningos treičiafrontininkų grupės nėra. Nors principu visi sutinka, kad dirbt darbininkų organizacijose reikalinga ir rašytojams naudanga, bet pasiūlius konkrečiai stoti dirbti nelegalėse profsąjungose ir bedarbių komitetuose arba bent stot á MOPRà²¹ – Raila, Ėiurlys, Venclova nė vienoj iš tų organizacijų dirbt nesutinka. Pasiūlimo tikslà – priimti bendrà rezoluciją dėl statomų revoliuciniam rašytojam reikalavimų – pasiekt nepasieka. Išsiskirstoma nutarus vis dėlto bendrom jėgom leisti „Išvakarės“ – literatūros ir kritikos žurnalà. Tačiau ávykės pasitarimas ne tik nepaskatina dirbti, bet pagilina skilimą. Po pasitarimo juo tolyn, juo skilimas eina gilyn. Susidaro dvi grupės: vienoj Raila, Venclova, Ėiurlys, kitoj: Nėris, Drazdauskas, Grybauskas, Pukas (ši ai grupei priitaria dar Pulgis-Andrusevičius ir Tarabilda). P. Cvirka iš Paryžiaus nieko nerašo ir jo pozicijos neaiškios. Nepasiekus priimt bendros rezolucijos, siūloma, kad priimtų savo atskirà rezoluciją – „Rezolucija Trijų“. Siūloma, kad būtų priimta bent tokia rezolucija, kad á „tris“ būtų galima piūrėt bent kaip á „popuėikus“. Pasiūloma, kad save vadinėtų radikaliniiais rašytojais. Kad pripažintų, jog menas – ginklas klasių kovoj ir kad išieitis iš kultūriniu ir ekonominiu krizių – per proletariato diktatūrà. Be to, kad sutiktų sudaryt Lietuvoj bendrà rašytojų organizacijà su priėmusiais revoliuciniam rašytojam statomus reikalavimus. „Trys“ atsikako duot á tuos pasiūlymus bet koká atsakymà, bijodami „susiřiti“. Dar kartà ir paskutinà padaromas išstojimas treičiafrontininkų Lietuvos rašytojų steigiamam susirinkime. Ten B. Raila paskaito „revoliucinių“ rašytojų kuklų ir gan nedrąsų pareiřkimà²². Po to „tris“ á jokà darbà átraukt nebesieka. S. Nėris, Drazdauskas, Pukas, Grybauskas bando

²¹ *Международная организация помощи борцам революции* (МОПР). Kitaip dar vadinama Raudonoji pagalba. Dalyvavimą joje komunistai laikė prieangiu aktyvesnei komunistinei veiklai. Jos nariai rinkdavo piniginę ir materialinę pagalbà kalintiems komunistams.

²² Revoliucinių rašytojų grupės pareiřkimas Lietuvos Rašytojų Draugijos pirmam visuotiniam susirinkimui 1932 m. vasario 21 d. // LLTI, f. 18, b. 151.

vieni leisti „Išvakarės“²³. Tačiau stoka pinigų ir nebuvimas organizuotų darbų nekoreliuoja su korespondentų, užmanyto vykdyt leidimą. Tokios padėty dabar „Trečias Frontas“.

Be parašo

Mašinosraštis. LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 17.

²³ 1932 m. kovo mėn. S. Nėris Kauno miesto ir apskrities viršininkui padavė prašymą šiam žurnalui leisti ir leidimą gavo.

NR. 3. VALYS DRAZDAUSKAS. „PRANEŠIMAS „PRIEKALO“ REDAKCIJAI IŠ KULTŪROS FRONTO LIETUVOJ“

Maskvoje gauta 1932 m. lapkričio 3 d.

„Treèi as frontas“ gal uti nai i škri ko. Kai kurie treèi af-
ronti ni nkai , pri si dengæ slapyvardëm di rba ai ški ai faši sti ná
darbà burþuazi nëj spaudoj . Pavyzd[þi ui] B. Rai la po slapyvarde
Jurgis Lengvenis „Bangø“ 32 nr. atspausdi no kupi nà faši sti ni o
ši šo strai psnà „Uþ j ūrà ir Kl ai pèdà“²⁴. Su juo vi skas bai gta.
Ki ek kebl esnè Cvi rkos padèti s. Ti l pæs „Li etuvos ai de“ Cvi rkos
plagi atas²⁵ sukël ë Kaune burþ[uazi nëse] li teratūri nëse sfe-
rose daug šl ykšèi ø kal bø. Dabar lai ške²⁶ jis pasi þada daugi au
neberašyti . Ar ástengs? Rodos, kad kaip nors susi tvarkys.
Ti ki si gauti pas Krèvæ darbo li teratūros semi nare. Si unèi u
kel is Sarapi no ei l èrašèi us²⁷. „Pri ekal o“ redakci ja i šspræs kà
su jai s daryti . Mano nuomonè, spausdi nti . Yra poros nebl ogø.
Cvirka susi tvarkys. Cvirka nenori ir jauèi a ir þi no, kad nege-
rai di rbtì burþ[uazi nëj] spaudoj , bet bødø spi ri mas nei š-
lai kè. Taèi au kil æs skandal as rodos jam bus vi sai nebl oga
pamoka.

A. Venclova atsi davæs moksl ams. Ei na gandai , kad di rba
„Ūki ni nko Patarèj uje“ , bet jie nepati kri nti . Ši ai p lai kos. Á
bet koká darbà pri traukti nesi seka, trukdo moksl ai , kari uo-
menè. Dabar jau bai gi a tvarkyt savo rei kal us. Arti mi ausi u
lai ku paai škës kà jis gali ir ki ek.

Sal omèj a Nèri s lai kosi pernel yg kukl i ai . Gyvena pas Puti nà²⁸.

²⁴ Iš tikrųjų nr. 31: [Raila B.], Už jūrą ir Klaipėdą (2-tras laiškas iš kaimo) / Jurgis Lengvenis // *Bangos*, 1932 08 19, nr. 31, p. 787–789.

²⁵ [Cvirka P.], Kaip tekanti upė... / J. K. Pavilionis // *Lietuvos aidas*, 1932 07 30, p. 2–3; 08 01, p. 3; 08 02, p. 2–3; 08 03, p. 3–4. Naivus plagiatorius // *Lietuvos žinios*, 1932 08 31, p. 5; Akiplėšiška! drąsus plagiatorius. Kaip J. K. Pavilionis perdirbo Konradą Berkoviči / Čiupra // *Lietuvos žinios*, 1932 09 02, p. 4.

²⁶ P. Cvirkos laiškas, 1932 m. spalio mėn. išsiųstas į „Priekalo“ redakciją // LYA, f. 77, ap. 28, b. 1790, l. 18.

²⁷ Saporinas – P. Cvirkos slapyvardis, kurį jis naudojo savo kūriniams, publikuojamiems ar planuojamiems publikuoti komunistinėje spaudoje. Nusiųsti eilėraščiai: „Amerikos šermenims“, „Mašina“ ir „Raudoni raiteliai“. Žr.: Cvirka P., Raštai, Vilnius, t. 5, 1985, p. 112–115.

²⁸ S. Nėris 1931 m. spalio pabaigoje persikėlė į Kauną, tikėdamasi trečiafrontininkų paramos susirandant darbą. Šie niekuo negalėjo padėti. Iš bėdos Salomėją ištraukė V. Mykolaitis-Putinas. 1932 m. sausio mėn.

S. Nėris nepajėgia sutvarkyt savo ryšį su sena aplinka ir papystamais. Gyvendama supuvusių troškinių atmosferoje aišku ką nors geresnio parašyt neástengia. Jos paskutini s eilėraš t i s t i l p o p a r e i t à r u d e n à „Naujam Þody“²⁹. Po to ji n i e k o n e b e s p a u s d i n a b u r þ u a z i n ė j s p a u d o j , b e t i r m u m n i e k o n e p a r a š o . G a v a u i š M a r i j o s G i r a i t ė s v i e n à e i l ė r a š t à – s i u n ė i u ³⁰. G a l a t s i r a s „P r i e k a l e“ j a m v i e t o s . E i l ė r a š t i s s u d i d e l i a i s t r ū k u m a i s , b e t g e r i a u p a d a r y t k o l k a s n e m o k a .

P. S. Èi url y s l a i k o s i . B e t l a b a i n e p r o d u k t i n g a s . T a i p g e r a s v y r a s , b e t s u j u o t e k s d a u g p a d i r b ė t i . S u s i k a l b ė s i m .

V. Drazdauskas turi „nagruzkas“³¹ ir literatūros darbui jam laiko nedaug telieka. Taèiau ruošia kiek ilgesnà kritikos straipsnà apie Putinà³². Padarytø romanti koj ³³ klaidø pasi stengs nekartoti .

Taip atrodo „sena gvardija“. Numatoma pora naujø. Vienas studentas ir vienas gimnazistas iš Ukmergës. Dabar dirba Kaune prie kanalizacijos darbø. Atrodo, kad šio ki à t o k i à g r u p ė g a l i m a b u s s u d a r y t . G r u p ė s s à s t a t a s : G i r a i t ė , S a r a p i n a s , È i u r l y s , p o r a n a u j ø , g a l V e n c l o v a i r D r a z d a u s k a s . V i s à t à l a i k à ė j o p e r e s t r o i k a i r d a b a r a t r o d o , k a d š i s t a s i š e i s .

Jau išdirbtas šio ks toks grupės darbø planas. Manoma Til þ e j e l e i s t i þ u r n a l a s („P r i e k a l o n u o m o n ė“?). T u o r e i k a l u p r a d e d a m a s s u s i r a š i n ė j i m a s s u T i l þ e j e e s a n ė i o m m ū s ø r e d a k c i j o m ³⁴. B e t o , l i t e r a t ū r i n ė g r u p ė y r a n u m a ė i u s i i š l e i s t v i s à e i l à l e i d i n i ø : k a r e i v i a m s , v a l s t i e ė i a m s , a n t i r e l i g [i n ė s] i r t . t . L e i d y k l ė l ė „P r o l e t a r i n ė K u l t ū r a“ j a u i š l e i d o p o r a l e i d i n i ø . „R e v o l i u c i n ė s d a i n o s“ ³⁵ i r „Š a l i n k a r a s“ – A m s t e r d a m o k o n g r e s o

ji nemokamai apsigyveno Putino nuomojamuose namuose Vaižganto gatvėje (gaudavo ir maistà), už tai jo seserį Magdalenà mokė vokiečių kalbos.

²⁹ Jau vasara apleidžia tavo parkà... // *Naujas žodis*, 1931, nr. 19, p. 465.

³⁰ Marija Giraitė – S. Nėries slapyvardis, kuriuo pasirašydavo savo kūrinius, publikuojamus ar planuojamus publikuoti komunistinėje spaudoje. Minimas eilėraš t i s – „Europa“.

³¹ Apkrovas. Turima omenyje jo darbas VDU studentų komunistų biure ir draugijose „Linija“ bei „Mūsų scena“.

³² [Drazdauskas V.], Menkysta ir gyvenimas / A. Kaminskas // *Priekalas*, 1934, nr. 4, p. 210–217.

³³ Turima omenyje jo straipsnis apie V. Krėvę: [Drazdauskas V.], Fašistinė romantika / J. G-tis // *Priekalas*, 1932, nr. 7, p. 260–263, nr. 8, p. 300–302.

³⁴ Tuo metu Tilþėje komunistinių leidinių redakcijų nebuvo. Ten buvo tik punktas literatūrai pergabenti.

³⁵ Rinkiny s p a s i r o d ė 1932 m. birželio mėn.

nutari mai, atsi šauki mai ir kalbos³⁶. Up literatūriną darbą Lietuvoj atsakingas J. Si mai tis³⁷.

Truputą keista, kad MORP nepaliko su mumis jokio ryšio. Nei instrukcijų, nei padėto savo organo „Lit[eratura] Mi rovoj Revol iuciji“³⁸ nesiuntinėja (siųskite per Voksą)³⁹. Iš ko sudaryt šokià tokià sekciją yra. Reikalingos tikslios instrukcijos. MORP Lietuvių sekcija darbu Lietuvoje atrodo nepaįsusi rūpinusi⁴⁰. Iš viso nesuprantamas MORP toks jau delis abejutiškas. Priesiūskite straipsnà apie „Trečià Frontà“, kuris tilpo „Lit[eratura] Mi rovoj Revol iuciji“⁴¹ (siųskite per Voksà). Berods galėtumėt ir vi susišiūmetini us „Lit[eratura] Mi rovoj Revol iuciji“ numerius priesiūsti (bent rusų kalba).

Be to, gyvas reikalas su „Priekalo“ Redakcija⁴² turėt tampa presnūs ryšius. Per Voksà siuntinėkit nors þurnalà. O tai beveik negaunama. Dabar kiek akti ngi au raši nesi m.

Kel età þodþiø apie „Priekalà“. Draugas K. rašo, kad perversim burþuazijà prabil t apie „Priekalà“. Jei á Lietuvà ši to þurnalo ateis iš viso tik 4–5 numeriai, iš kuriø pusø gauna nuolatinei þvalgyba, tai vargu apie „Priekalà“ burþuazijai verta bus kalbėti. Mes þinom, kad tranzitas labai blogoj padėty, bet vis dėl to mes manom, kad „Priekalo“ á Lietuvà turi būti ágabenta bent 200 egzemplioriø kiekvieno numerio. Jei maþdaug tiek „Priekalo“ nebus ágabenama á Lietuvà, tai jame dirbti galima tik laisvom valandom. Mes prašytume, kad „Priekalo“ redakcija mum parašytø arba patalpi ntø straipsnà „Priekale“ ir nušvi estø koks „Priekalo“ plati ni mas Lietuvoj.

³⁶ Leidinys pasirodė 1932 m. rugsėjo pradžioje.

³⁷ Valio Drazdausko partinis slapyvardis.

³⁸ MORP'o centrinis organas, tokiu pavadinimu ėjęs 1931–1932 m. Jis buvo leidžiamas keturiomis kalbomis.

³⁹ Visasąjunginė ryšių su užsieniu draugija (*Всесоюзное общество культурной связи с заграницей*). Ji sukurta palaikyti santykius su kairiaja Vakarų inteligentija. Vienas iš jos skirtumų nuo MORP'o yra tas, jog VOKS'ai buvo pavesta dirbti su Kominternu nesusisaisčiusia inteligentija. Kaune jos būstinė buvo Laisvės al. 4.

⁴⁰ Tokia sekcija nebuvo sukurta.

⁴¹ Rezoliucija šiame žurnale paskelbta 1931 m. gruodžio mėn. Vertimas: Tarptautinio revoliuciniu rašit. susivienijimo (MORP) sekretoriato rezoliucija dėl „Trečio fronto“ grupės // *Priekalas*, 1932, nr. 1/2, p. 25. Rezoliucijoje konstatuota, kad trečiafrontininkai negali būti laikomi MORP'o dalimi, nes nesilaiko Charkovo konferencijos nutarimų. Panašu, jog V. Drazdauskas ir jo bendražygiai iš „trečiafrontininkų“, praėjus beveik metams, nežinojo šios rezoliucijos turinio.

⁴² Komunistinis literatūros, politikos ir visuomenės žurnalas, nuo 1931 m. vasaros leistas Maskvoje. Redaktoriumi buvo Bronius Pranskus-Žalionis.

Jei nenori ma partija apsunki nti „Pri ekal o“ pl ati ni mu, tai tà darbà ant savæs gali pri si imti RKAL bi uras.

Menas. Prasi deda ši oks toks judėjimas ir meni ni nkø tarpe. Turim jau 4 þmones, kurie dirba plakatus ir ki toki us darbus. Kol kas trūksta techni ni ø pri emoni ø, bet tos kli ūtys pamapu nugalimos. Pamapu pradedama dirbti meno mokykl os moki - ni ø tarpe. Manoma sudaryt revol [i uci ni ø] meni ni nkø bi uras prie meno mokykl os. Yra legal izuota meni ni nkø organi zaci ja „Li ni ja“. Darbo planas: plakatai, kari katūros, lei di ni ai, revol [i uci ni ø] lei di ni ø ili ustravi mas, satyros lai krašèi uko lei dimas, paroda. Be to, numatoma si unti nèt kari katūras ir paveiksl i ukus „Pri ekal ui“ ir Amerikos spaudai. Tik nepi ni a ant kiek jie reikal ingi. Paskuti ni u metu jau yra trys nauji kandi datai. Taip, kad meni ni nkø grupë bus iš 7 þmoni ø⁴³.

[Toliau keturios eilutės užtušuotos]

Teatras. Yra susikūrusios dvi agi tgrupës. Vi ena li etuvi ø – 12 þmoni ø, ki ta þydø – 20 þmoni ø. Li etuvi ai turi legal izuotà organi zaci jà „Mūsø scena“. Bai gi ama ruošt spektakl á iš 1905 metø. Blogas repertuaro reikal as. Þydø trupë⁴⁴ duoda dþnai spektakli us, bet labai stipri ir gili smulki ai burþuazi në átaka. Taèi au jau daug kas ir þydø agi tgrupëj padaryta. Peror - gani zuota organi zaci ni ai. Vadovavi mà peri ma organi zuoti – iš komj auni mo ir parti ni ai.

Sudarytas bendras abi ejø grupi ø bi uras. Vadovauj a parti - ni ai.

Bi uro nutari mu si unèi ami ⁴⁵ del egatai á teatro ol impi adà.

RKAL. Kad vi sose tose mano sri tyse eitø darbas ir kad tam darbui būtø vadovauj ama, sudarytas organi zaci ni s Revol i uci nës Kul tūros Avangardo Li etuvoj bi uras. Tas bi uras neša atsakomybæ

⁴³ Po to Meno mokyklos dailininkai 1932 m. gruodį arba 1933 m. sausį įkūrė kompartijos kuopelę. Jai iš pradžių priklausė Boleslovas Matuzevičius, jo brolis Vladas Matuzevičius, Bronius Žekonis, Vytautas Mackevičius, Stasys Žukas ir Petras Vaivada. Žr.: Matuzevičius-Motūza B., Dailininkų partinės kuopelės darbas Kaune 1933–1935 m. Atsiminimi užrašyti 1950 01 02 // LYA, f. 77, ap. 28, b. 7601, l. 56.

⁴⁴ Ji vadinosi „Junge Bühne“.

⁴⁵ Nubraukta skaičius 5.

up darbà kul tũros fronte. Ji s sudarytas iš vieno partinio ir dviøjø nepartiniø. Numatoma išplėsti iki 5 nariø. Manoma praveisti pasi tarimus su studentø organizacijom ir išai ški nti kaip jie gal ètø prisidėti prie kovos kul tũros fronte.

Labai svarbu, kad iš „Priekalo“ redakcijos ar atatin kamø organø gautume instrukcijas dėl revol [i ucin ès] kul tũros darbo Lietuvoj .

J. Simaitis

Mašinraštis. LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 19–20.

NR. 4. PETRO CVIRKOS LAIŠKAS „PRIEKALO“ REDAKCIJAI

Spétina, kad parašytas 1932 m. rugsėjo–spalio mėn.

Pastaruoj u metu aš padari au vi sà ei l æ kl ai dø – bendradarbi au-
damas burþuazi nėj spaudoj . Parašysi u èi a ni eko nenutyl èdamas:
praei tà pi emà teko gyventi uþsi eny, di del i ame skurde i š maþos
stipendijos, kuri à gavau i š faši stø draugij ø – „Pi burèli o“⁴⁶
ir „Aukšt[i esi ems] Moksl ams ei ti Draugija“ (abi – val st[i eèi ø]
li aud[i ni nkø] pakrai pos). Stipendij à gavau, gal bût, kada
tebeturėj au ši ose grupèse „si mpati kø“, o i š dal ies todël, kad
mane jie norėjo panaudot savo partijos „lavoèkai “⁴⁷. Vèli au
tai paai škėjo. Atsi dûrus sunki am materi al ini am padėjime, aš
kreipi ausi i š uþsi eni o á p. Bortkevi èi enæ⁴⁸ („Pi burèli o“ drau-
gijos pi rm[i ni nkæ]) nusi skusdamas savo padètimi ir prašyda-
mas, ar kartais negal èèi au kai kà i šverst, parašyt „Li etuvos
Pi ni ose“. Bort[kevi èi enè] atsakè, kad gali u rašyt savo áspû-
dþi us. Spaudai taip ir neparaši au. Vèli au kiek i šgi rdus api e
sunkø mano mater[i al i ná] padėjimà, vi enas i š „draugø“ (vi s i š
tø „senø, gerø draugø“) p. Gri ci us⁴⁹ pri si untè man á uþsi ená
100 lt., kai p „dovanà“ Kal èdoms. Pi noma, Gri ci aus dosnumas
nustebi no. Tik vèli au supratau, kad tai buvo grûdai, paukšèi ui
beriami ant kil pø. Po kiek lai ko gavau i š jo antrà lai škà,
kuri ame jis pakvietè mane dirbti jo naujai ruoši amam lei sti
„Karokame“⁵⁰ þurnale, „Bangose“⁵¹. Supratau – kad tie pi ni gai
buvo „dþentel meni škas“ avansas. Il gai gal voj au, pagal i au puo-
li au „li ki mui á nasrus“ – kai p sakoma. Materi al i mano padèti s
buvo li údna. Chroni škai badavau. Tada paraši au trumpuþ apy-
sakai tæ „Medþi otojas“, po Pavili oni o pseudoni mu, kuri til po

⁴⁶ „Žiburėlio“ draugija (1894–1940) – labdaros draugija mokslieiviams. Išlaikė bendrabutį, kuriame daugiausia glaudėsi kairiųjų pažiūrų mokslieiviai. P. Cvirka jame gyveno 1926–1931 ir 1932 m.

⁴⁷ Perkeltine prasme „veiklai“.

⁴⁸ Felicija Bortkevičienė (1873–1945) – valstiečių liaudininkų veikėja, 1922–1936 m. „Lietuvos žinių“ atsa-
kingoji redaktorė.

⁴⁹ Augustinas Gričius (1899–1972) – dramaturgas, satyrikas ir tautininkų oficiozo „Lietuvos aidas“ žurnalis-
tas.

⁵⁰ Galbūt „storokame“.

⁵¹ A. Gričius šį savaitinį žurnalą leido visus 1932 metus. Išėjo 48 numeriai.

1–2 „Bangø“ nr. Up tai Gričius man prisiuntė dar 100 lt. Kurá lai kà lai kiaus – neraši au kelis mėnesius. Á pavasará susirgau. Neturėj au ne tik mai stui, up moksl à upmokėt, bet ir gydytojui. Nutariau kaip nors grápt Lietuvon, bet nebuvo kelionei pinigø, kreipiaus á Lietuvos draugus prašydamas paskolos. Negavau. Ėia stebuklingu būdu vėl atsiliepė „mano gerasis“ globėjas p. Gričius ir prisiuntė 300 lt., laiške rašydamas „išgirdau iš kitø, kad tau taip bloga. Ko nerašei – juk kuo galiu pagelbėsiu. Siunėiu šià sumelæ, – kada turėsi atiduosi ar atidirbsi pas mane „Bangose“. Parvapiavæs á Lietuvà, dėl „sèyrumo“ nutariau atidirbti – paraši au dar porà apysakai èiø. Kadangi man ágri so daug per akis meluot ir plepėt tai, kà pats netikiu, maniau mapesnė bus nuodėmė – nuraši au vienà apysakai tæ iš Berkovièi⁵² ir padėjæs tà patá pseudoni mą – pasiunėiu. Šià apysakai tæ, kaip þymi ai ilgesnæ, jis atidavė „Lietuvos Aido“ be mano pinigø⁵³. Po šiø darbø daviau sau þodá – jei šis „nešvarus bižnelis“ praeis – daugiau nei pirštu nepri siliesiu, baigsiu su tuo mi esèi oni šku chlamu ant visados. Daugiau iki ši am laikui praėjo du mėnesiai – niekur neraši au. Taèi au šis dalykas baigėsi skandalu. Ėia tik pamaèi au, kad „Liet[uvos] Aido“ ir „Bangø“ tikslas mane buvo išprovokuot – jie atidengė mano pseudoni mą. Novel es rankraštis fami liari škaai atsi dūrė p. Radþvilo („Kul túros“ red[aktori us]) ir „Social demokrate“ specø rankose⁵⁴. Jie trynė iš dþi augsmo rankas. – Štai, štai, – rodė pirštai s. Man susidarė toks áspūdis, – prosti tuèi ø „dþi augsmas“, kai šios pamato, kai dar viena auka pereina á jø pusæ. Aš tik šiuo momentu pajutau, koki mano darbai buvo neapgalvoti. Klaida padaryta. Man ji tuo skaudesnė klaida, kad aš jà dari au sàmoni ngai. Iš pradþi ø prieš tikruosius savo draugus norėj au nutylėti ir upsi gyniau, kad tai melas, kad aš niekur nedi rbau, neraši au... norėdamas jø akyse palikti švarus, bet tuoj au pat pamaèi au, kad tai neprotinga, nemoralu, kas gali man pakenkt.

⁵² Konradas Berkovici (1882–1961) – žydų ir rumunų kilmės JAV rašytojas. P. Cvirka jo apysakà „Įstatymas nežinančių įstatymų“ improvizuodamas vertė iš rusų kalbos. Pavadino ją „Kaip tekanti upė...“.

⁵³ „Lietuvos aide“ ji buvo išspausdinta 1932 m. liepos 30 d.–rugpjūčio 3 d.

⁵⁴ Trečiafr. Petras Cvirka „Liet. Aido“ bendradarbis ir plagiatorius / Drugelis // *Socialdemokratas*, 1932 09 17, nr. 32, p. 1.

Pri si papástu padaræs klaidà. Daugi au panašūs dalykai nebeatsitiks. Sau aš aštriai kritikuoju ir atsi prašau MORP' o draugus. Aš juntu, kad anksèi au išvardinti dalykai ne tik mano buvusi sąmoninga klaida. Bet ir skaudi pamoka kaip nereik daryt. Sąlygos ir padėtis mane nustato dabar á dar aiškesná kel i à, tai p pat atsi rubepi avi mà nuo vi sò senø papì nèi ø su burpuazi ni ai s gai val ai s ir jø spaud.

Tolimesniais savo darbais išperku vi sas savo padarytas klaidas. Mano atsakymas visiems social faši stò dþi ùgavi mams – ampina tyl a burp[uazi nēj] liet[uvi ø] literatūroj, kad prabil èi au naudojamø, kyl anèi ø, revol i uci ni ø darbi ni nkø ir smul ki ø val sti eèi ø l ùpomi s. Jei yra reikal as, liet[uvi ø] MORP sekci j os vadovybës prašau lai kyt mane kurá lai kà i štyri me drausmës pati kri ni mui .

Petras Sarapi nas

Rankraštiniis prierasas iš „Priekalo“ redakcijos:

Dabar su juo nieko neturime, bet kadangi pakliuvo pas mus jo šis rašinis, tai ir jums susipažinimui siunčiame.

Mašinraštis. LYA, f. 77, ap. 28, b. 1790, l. 18.

NR. 5. „BALSO“ REDAKTORIAUS BERLYNE JUOZO BULAVO LAIŠKAS „BALSO“ REDAKCIJAI MASKVOJE⁵⁵

1932 m. gruodžio 12 d.

Prierašas: Šis straipsnis pinama atsakymo nelauks. Tiltips savo laikui „B[al se]“.

1) Man teko susipažinti su drg. M. B.⁵⁶ straipsniu „Poetai ar politiniai provokatoriai“, kuris turi tilptartimi ausiam „B[also]“ numerij. Nors išmano pusės turbut netaktiška kistis idalikus, kurie dar netilpo spaudoj, bet mano supratimutam straipsnij yra klaidė, kurios turėtøbut ištaisitospriėš dedant straipsnà spaudai. Tad neiškenėiu neparasęs savo pastabos. Butent, aš manau, kad bus netaktiška, jei mes išsifruosim Sarapinà kaip Cv[irkà], ir Giraitė kaip S[alomėjà] N[erá], ir apšauksim juos politiniais provokatoriais. Kiek aš juos pinau, jie nėra joki provokatoriai, bent iki šiol. Tiesa, Cv[irkos] dalivavimas fašistinėj spaudoj tuo pat metu, kada jau taikstėsi priemusø, irasmerktnas dalikas ir mes já turėjom pasmerkt. Bet tas dar neduoda pagrindo apšaukt já provokatorium. Iki šiol jis musiškiu nebuvo ir apskritai, nieko neišprovokavo. Tuo labiau, mano manimu, negalima apšaukt provokatore Giraitė. Ji, kaip ir Cv[irka], šliejasi priemusø neprovokaciniais tikslais, bet iš tikrøjø mums simpatizuodama. Pinama, pas já daug burpuaziškumo ir dar labai daug truksta, kol ideologiniai nors maždaug apsitvarkis. Tad man visai suprantama, kad jos eilėrašėiai politiškai gali but (ir ir!) labai klaidingi. Tad reikia juos kritikuot, reikia duot nurodimus, pagaliau jei jivis tiek nesusitvarko ir nedaro papangos kaip eilėrašėiuos, taip ir apskritai savo gyvenime bei veikime, - nutraukt su javisus reikalus, panašiai kaip buvo padaryta su kitais treėiafrontinikais. Bet upklaidas, kurios išėina ne dėl blogos valios bei norø, já išsifruot ir

⁵⁵ „Balsas“ – 1928–1933 m. LKP(b) Vokietijoje leistas dvisavaitinis žurnalas. Jo redagavimas buvo decentralizuotas. Juozas Bulavas 1932–1933 m. Berlyne buvo faktinis jo leidėjas, rašęs einamąsias ir tarptautines apžvalgas, o Zigmas Angarietis rašydavo ir siųsdavo vedamuosius ir kitus svarbesnius straipsnius.

⁵⁶ Vienas iš Zigmo Angariečio slapyvardžių.

apšaukt provokatore negalima. Tai būtų per daug lengvabūdiškas pasielgimas iš mūsų pusės. Aš suprantu, kad su šliejanėiais prie mus inteligentais, ateinanėiais iš buržuazinio liogerio, mes turim but atsargus. Bet šis atsargumas neturi pasiekt tokios ribos, prie kurios mums simpatizuojà inteligentai atsiduria pavojuj be pakankamo pagrimdo buti išši fruotais ir apšauktais provokatoriais.

2) Kelis þodþius noriu pasakiti r dël naujai suorganizuotø legaliø draugijø „M[ûsø sc[ena]“ ir „Li[n[i]ja“ Šios draugijos buvo kuriamos mūsų škiams vadovaujant. Jø kuriu pradeta rūpintis jau 1932 m. pradþioj, bet dël daugelio kliûèø ir formalumø iš fašistø pusës, jø isteigimas uþsitiese net iki rugpj[ûèio] mën. (jø suorganizavimu ir man paëiam teko rūpintis). Tiesioginiai šis reikalas buvo Bruno⁵⁷ ir Si mai èio þiniai. Nemanau, kad jis dabar būtų išėjusi os iš mūsų vadovybës, nors á jas áeina Cv[irka], S[alomėja] N[eris] ir Kra[sauskas] (jis paskutiná pavasará buvo visai simpatiškas vi rukas, rodos priklauso mopr organiz[acijai]). Oficialiø vadovø tarpe, tiesa, gali, pasitaikiti nei šiokiø, nei tokio tipø – þodþiu neaiškiø. Bet reikia atsiþvelgt á tai, kad fašistø Lietuvoj legaliø d[raugij]ø organizavimas ir labai apsunkintas ir jei tik bus aiškus iš anksto organizuojamos d[raugij]os charakteris – fašistai jos nelies. Šiam reikalui ir labai sunku gaut reikalingà skai èiø atatinkamø þmoniø. Dël šios prieþasties kartais prisieina statyt klausimà taip: arba atsiþadët nuo steigimo legalios d[raugij]os, arba oficialiø steigjø tarpan priimt vienà kità politiškai dar nesubrendusá. Todël dël rašimo á musø spaudà apie šias draugas reikia gerai pagalvoti ir but atsargiems. Jei mes per spaudà pradësim duot kad ir ne tiesioginiø nurodymø dël apsiavimo (kaip pav. priimtøj „B[alse]“ medþiagøj), tai tuo galim prisidët atkreipti mo á jas þvalgibos dëmesio ir tuo paëiu faktinai galim pagreitint jø likvidavimà, dargi kol jos neišvisti savo veikimo. Apsivaimà ir musø vadovavimo sustiprinimà tose d[raugij]ose reikia pravest, ir apskritai, reikia sustiprint jø veikimà, nuroditi trukumus ir t. t., bet ne per spaudà.

⁵⁷ Juozo Grybausko slapyvardis.

3. Kas dėl RKAL, tai ji suorganizuot idėja gimė mūsų šio studentų tarpe jau praėjusią pavasarį. Tiesiogiai šiuo darbu rūpintis ėmėsi drg. Si mai t i s su stud[entø] kom[unistø] biuro pri tarimu. RKAL uždavini u buvo numatyta – organizuot kai rėjanėi à inteligentijà revoliucini ai kultūri ni am darbui ir traukt juos á bendrà darbi ni nkø klasės kovà prieš kapi tal à ir fašizmà. Pagal projektà RKAL turėjo būt ne kaip koki a tai savi stovi šal i a partijos organizacija, bet kaip pereinamas laiptas á moprà, komj auni m à ir k[omunistø] partij à. Ji s sumanitas organizuot vadovaujantis gri nai taktiškai s sumetimais. Dal i kas tame, kad i ra daug inteligentijos (stud[entø], technikø, meni ni kø ir kt.), kuri e nori ási traukt á kovà pri eš kapi talo puolimà ir fašizmà, bet tiesiog eit á musø revoliucines organizacijas (moprà, komj [auni m à], kompart[ij à]) dar neturi pakankamai drasos. Svarbi ausi a toki ems ir buvo ski ri amas šis „lajptas“. Kaip dabar dal i kai tikrenybėj su RKAL stovi, de ja, nepi nau. Turėtø Kauno R[ajono] k[omitetas] per stud[entø] kuopel æ pasi rūpi nt šio j sri ty mūsų darbo sutvirti ni mu.

Rankraštis. LYA, f. 77, ap. 28, b. 1486, l. 64.

NR. 6. PETRO CVIRKOS LAIŠKAS „PRIEKALO“ REDAKCIJAI

Be datos. Spėtina, kad parašytas 1932 m. gruodžio mėn.

Redakcijoje gautas 1933 m. sausio 11 d.

Teko man susipažinti su M. B. laišku „Poetai ar politiniai provokatoriai“, kurio pymioji dalis tiko man. Nenoriu eia savæs teisinti, tegul bus leidpiama tik trumpai pasiaiškinti. Mano klaidos yra per daug didelės, kad jas nesmerkėi au ir dėl jø nesigalėėi au. Savo paskutiniame laiške „Pr[iekalo]“ redakcijai drauge su prisiošta medpiaga jas papymėj au, pasmerki au, duodamas tø ávykiø ilgokà apybraiþà. Siøsdamas medpiagà – eilėrašėius „Pr[iekalo]“ redakcijai, nesistengi au, kad jie būtø spausdinami, bet laukiau dėl jø kritikos ir nurodymø, primygtinai papymėdamas, kad tegul „Pr[iekalo]“ redakcija patikrina mano pozicijas bei garantijas ir tegul per ilgesnà laikà išbando mane, tegul laikas ir darbas parodo, kiek esu vertas ir kaip tinkamas ši am darbui, todėl negalima dėl tø eilėrašėiuose padarytø klaidø inkriminuoti mane politiniu provokatoriumi, jeigu jie buvo atsakingos „Pr[iekalo]“ redakcijos rankose ir jie nebuvo ir nebūtø skelbiami be „Pr[iekalo]“ redakcijos þiniø ir sutikimo. Pilnai sutinku, kad M. B. nurodytos klaidos eilėrašėiuose „Raudoni raiteliai“ ir „Mašina“ yra rimtai ir teisingai paliestos. Klaidos visuomet taikosi, ir dar ne tokiems þmonėms ir darbininkams, kaip aš. Juo labiau sunku pradedanėiam rašytojui jø išvengtø ir padaryti daiktà iš karto tobulà. Bet ki tø pavyzdþiai s būtø per dràsu save teisinti. Jos bus griepėi ausiai atitaisytos. Ir dėl šiø klaidø netikiu nusi pelnæs politinio provokatoriaus vardà. Yra ki ta pusė mano darbo, kur ši sai vardas tinka, ir nors skaudu, bet tenka já prisiimti, tai mano 1932 m. liepos mėn. tilpusi „Lietuvos] a[ide]“ apysakaitė. Ši klaida, ši s susiteršimas man yra gilus smūgis, uþ kurà turiu būt smerkiamas visu griėptumu

revoliucinės kritikos ir kurios didžia dalimi turėjau laukti iš M. B. Laiško.

Nuo šio ávykio, kaip esu prieš keturis mėnesius pranešæs „Pr[iekalo]“ redakcijai, nutraukiau bent koki us santyki us ir ryši us su buržuazine spauda ir panašios rūšies ástai gomis. Iki šiol joki oj darbi ni nkø organi zaci j o j nedi rbu ir kom[uni sti nėj] spaudoj nerašinėju, bet dirbu darbi ni nkø kul tūri nės e organi - zaci jose – „Mūsø scenoje“, rašinėju P. Sr. pseudonimu si eni - ni uose Lai kraštėli uose ir stud[entø] marks[i stø] „Auroroje“⁵⁸. Tuo labiau skaudu, kad M. B. atidengia tuo pseudonimu mano pavardæ viešai. Jei gu M. B. Lai ške parei kštas dėl manæs nusi - statymas yra drauge ir „Pr[iekalo]“ redakci jos nusi statymas, o ne pavienė kritika, ir jei gu reikal auj ama, – pasi trauksi u iš ši ø organi zaci j ø, stengsi uos nel ásti ir kantriai pri imt poli - ti ni o provokatori aus vardà.

Dar kartà atsi prašau MORP li etuvi ø sekci jos draugus, gri eþ- èi ausiai pakartotina i pasmerki u savo klai das, kuri as ne tuš- èiom frazėm, bet vertingu darbu stengsi uos išlyginti. Prašau neatstumti manæs, pri imti pagal bos prašanėi à rankà. Kur man dabar eiti? Á buržuazinæ spaudà, á šmei ptø, pamazgø ir niek- šybi ø li zdus, kuri ai s pats esu susitepæs, – nieks ir daugi au ni ekuomet á ten manæs joki a kai na neástums. Kad ir kaip n kaip bûtø, kad ir kaip n kaip didel ès bûtø mano klai dos, aš lauki u pagal bos tik iš tø þmoni ø, be kuri ø negal imas mano ateities darbas ir veikimas. Didþiai stengsi uos pri imti revol iuci nės marksistinės kritikos þodá ir pagal já taikyti savo darbo þingsnius. Jei sukl upau, stengsi uosi pakilti ir nesukl upti, nors ir kaip n koki a našta bûèi au apkrautas.

Jei gu nebus šis s mano parei ški mas imamas dėmesin ir netei - ki ama jam nors maþi ausios reikšmės, o taip pat atimta gal imybė dirbti kul tūri nės e darbi ni nkø organi zaci jose – teks stvertis paskutinės išei ties, – tyloj, atitolime, be jokios draugø

⁵⁸ Pirmame „Auroros“ numeryje, pasirodþiusiame 1932 m. gruodþio mėn., P. Cvirka paskelbė eileraštį „Atsakymas į „Mes be Vilniaus nenurimsim“.

pagal bos lygintis, dirbti ir didesniu literatūrinu darbu
išpirkti savo klaidas.

P. Srp-nas

Mašinarštis. LYA, f. 77, ap. 28, b. 1790, l. 32.

Skelbta: Cvirka P., *Raštai*, t. 7, Vilnius, 1986, p. 235–236.

NR. 7. VALYS DRAZDAUSKAS. „KRITIKA AR PROVOKACIJA“

Be datos. Spėtina, kad parašytas 1932 m. gruodžio–1933 sausio mėn.⁵⁹

Teko skaityti straipsną „Poetai ar politiniai provokatoriai“. Ten draugas M. B. skelbia Sarapiną ir Giraitę politiniais provokatoriais. Visai neseniai Giraitės eilėraštis buvo rastas tinkamu ir atspausdintas „Priekale“⁶⁰. Šiomis dienomis studentų leidimaj „Auroroj“ buvo dėdėti du visai pakenėami Sarapino eilėrašėai. Paskutiniai Sarapino ir Giraitės nevisi, bet kai kurie eilėrašėai, kurie buvo siėsti „Priekalo“ redakcijai, pasirodė su klaidom. Ir to ūptenka, kad draugas M. B. maišydamas dangė su ėeme paskelbtė Sarapiną ir Giraitę politiniais provokatoriais ir paskelbtė jė pavardes. Jei Sarapinas ir Giraitė provokuojamus, tai mes dar labiau provokuojam Sarapiną ir Giraitę: vieną dieną spausdinam jė daktus, o kitą dieną skelbiame jė pavardes. Draugas M. B. būtina nori duoti medpiagos Radėvilio ir Borutos straipsnims apie ėiurkiė meilė⁶¹. Šios rūšies medpiagė jie būtina panaudos, kad suementuoti ir nukreipti prieš mus „Priekalo“ kritikos apardytą socialfašistinė literatūros frontą. M. B. straipsnis „Poetai ar politiniai provokatoriai“ labai blogas patarnavimas mūsų revoliucinei literatūrai ir mūsų marksistinei kritikai.

Jei yra rimtas nusiėstatymas, o ne vieno kurio asiėkaršėiė avimas atmest Sarapiną ir Giraitę, kaip nereikalingus ir kenksmingus daktus, tai tã griėptai išpildys ir tie „nėivūs ėmonės“, apie kuriuos kalba savo straipsny M. B. Taiė au ūptrenki ant prieš Sarapiną ir Giraitę duriė, nereikiã jė pilti pamazgoms ir provokuot. Radėvila ir Boruta pasirūpins, kad

⁵⁹ Čia rašoma apie pirmę Z. Angariečio straipsnio versijã, kuri parašyta 1932 m. lapkričio pabaigoje. Jos originalo aptikti nepavyko. Antroji, pakeista, versija buvo išspausdinta 1933 m. „Balso“ 3-ajame numeryje.

⁶⁰ [Nėris S.], Akmenis ir plitos griuva... / Marija Giraitė // *Priekalas*, 1932, nr. 8, p. 294.

⁶¹ [Korsakas K.], Frontui išisklaidžius / J. Radėvilas // *Kultūra*, 1932, nr. 11, p. 593–599; [Boruta K.], 1 ½ berno tragedija / P. Linonis // *Aušrinė*, 1933, nr. 1, p. 6–7. K. Korsakas apkaltino liėuvių komunistus, jog šie taip auklėję trečiafrontininkus, kad suparalyžėvė jų kūrėbã. Jis naudojo „žiurkių meilės“ ėvaizdį – žiurkės (t. y. komunistai), norėdamos panaikinti svetimus kvapus (t. y. ėtakas) ant žiurkiukų (t. y. trečiafrontininkų) kailio, juos mirtinai ūzlaižė. V. Drazdauskas ėžvelgė, kad Z. Angariečio tekstas būtų puiki iliustracija šiam teiginiiui – P. Cvirka ir S. Nėris šliejasi prie komunistų, iš nepatyrimo padaro keletã kūrėbinių klaidų ir dėl to sukompromituojami kaip revoliuciniai rašytojai.

tos pamazgos būtø atgal supiltos ant mūsų galvø. Ši andien buržuazija ant Sarapino šunis karia, bet tai ne dėl to, kad dirbo „[Lietuvos] Aidede“⁶² ir plagiavo, o dėl to, kad jis ne su jais. Jei mes tokiu būdu atmesim Sarapinà ir dar Giraitę, kaip siūlo draugas M. B., tai buržuazija stengsis juos priimti savo globon ir pils mums ant galvø vi sokias pamazgas. Pakartoju, jei yra nusi statymas prieš Sarapinà ir Giraitę uptrenkti duris, tai jas reikia uptrenkti dar ir taip, kad nauji simpatikai iš smulki osios buržuazijos, kurie dar pas mus ateis, nebijotø á jas pabelsti.

Draugo M. B. nurodytos Sarapino ir Giraitės klaidos tikros, bet jos nėra jau tokios baisios, kaip draugui M. B. atrodo. Dabartinis tarptautinis revoliucinis rašytojų susivienijimo sekretorius Bruno Jasienski parašė knygà „Deginu Paryžiø“⁶³. Man nepinoma, ar narsus literatūros kritikas draugas M. B. tà knygà skaitė. Bet jau paėiam tos knygos antgalvy, turbūt upuodpi abi auri ausi à politinè provokacijà. Paskaitæs tà knygà, reikia manyti, ten tokios „provokacijos“ ir „sadižmo“ rastø neišsemi amà galybæ. O taėiau ta knyga yra milijonø skaitoma ir pripažinta dideliu revoliucinės literatūros laimėjimu, nors ir ne be klaidø. Sarapino ir Giraitės klaidos didelės. Bet tai juk dar jauni, pradedà rašytojai, kurie joki u būdu nepretenduoja á Tarptautinį revoliucinį rašytojų susivienijimo sekretorius. Proletariniai rašytojai si eks negema, bet pasidaro jais paprasti žmonės mokydami esi iš savo klaidø. Daro klaidas Sarapinas ir Giraitė. Daro klaidas ir pats M. B., rašydamas tokius straipsnius, kaip „Poetai ar politiniai provokatoriai“. Pinoma, èia nieko tokio, nes ir M. B. gal èjo suklysti. Viena, kas tikrai neleistina ir ko būtent reikia iš M. B. reikalauti, tai tono rimtumo. To kaip tik labi ausi ai trūksta draugui M. B.

Rašydamas apie Sarapinà ir Giraitę podà poetai draugas

⁶² P. Cvirka „Lietuvos aide“ nedirbo.

⁶³ Bruno Jasienski (tikr. Wiktor Zysman, 1901–1938) šį romaną paskelbè 1928 m. Dėl to buvo deportuotas iš Prancūzijos. Iš ten persikėlė į SSSR. „Deginu Paryžių“ atsakymas į Paulio Morano (1888–1976) 1924 m. pasirodžiusį pamfletą „Deginu Maskvą“, kuriame jis pasidalijo diplomatinio darbo Maskvoje refleksijomis. B. Jasienskiø romane futuristiniu stiliumi vaizduojama ksenofobija ir neapykanta, apėmusi Paryžių, kai vienas nusivylęs gyvenimu darbininkas užnuodija miesto geriamà vandenį mirtinu virusu. Katastrofos fone rusų kareiviai patuliuoja miesto gatvèse.

M. B. papuošia kabutėm. Kiek jie mūsø poetai, kiek ne mūsø, tai kitas klausimas, bet jie poetai ir tos garbės ar negarbės jiems jokiom kabutėm nesunaikinsi. Todėl kabutės ėia visai be reikalo ir perdėm nerimta. Toliau tas narsus kritikas iškeilia toká kaltinimá, – girdi Giraitė vieno kuni go⁶⁴ glėby. Kad Giraitė gyvena pas kapkoká kuni gá ir mokydama jo seserá bei vertimai s updi rba sau pragyvenimá, visiems pinoma. Kad ji būtø to kuni go glėby, pinigø nėra. Ir, rodos, tokios rūšies pinigø nėra reikalo rinkti. Tenka papymėt, kad neskanu, kada revoliucioni erius pradeda kovot tokiais „argumentais“, nes susidaro áspūdi o, kad neturi rimtesniø. Mums simpatizuojanė o j literatūrinė j grupė j apie „Balso“ literatūrinė kritiká toki a nuomonė (tos nuomonės drástu būti ir áš): „Ká tik susigriebia po ranka, su tuo tiesiog tėška veidan“. Mūsø jaunai marksistinei kritikai ir revoliucinei literatūrai „Balso“ literatūrinė kritika daro tik negarbė.

Ápykės ir ási smagi nės draugas M. B. Sarapinà ir Giraitė labai dosniai apdovanoja politiniø prosti tuėti ø ti tulais. Ir ėia draugas M. B. perdeda. Sarapinas ir Giraitė yra rašytojai iš smulki ai buržuazini o li ogeri o. Smulki ai buržuazini ams rašytoj ams pasi daryti revoliucini ai s rašytojai s p ymi ai sunki au, kaip darbininkui ástot á kompartijá. Buržuazini ai rašytojai – ágadí ntas buržuazini s kul túros p mogi škas materi o las. Todėl blaškosi ir svyruoja. Einant Charkovo revoliucini ø rašytoj ø nutarimais, mes turim ji ems padėt nugalėt tuos sunkumus, kurie trukdo ji ems būti revoliucini ai s rašytojai s. Tai, pinoma, bus geriausi ai pasi ekta rimta ir grie pta, bet tik be koliojimosi, kritika. Draugas M. B. spiaudydamas Sarapino ir Giraitės adresu toki u p d p i u s, kaip politini s prosti tutės ir mai šydamas dangø su peme trukdo ir kenkia mūsø kul túros j ėgø sustiprinimui Li etuvoje. Tai padeda susiburti á vienà frontá prieš mus visoki am soci al fa ši sti škam elementui. Jei ámonėse ir profsá j ungose soci al fa ši stø átaka vietom beveik visai sumušta, tai kul túros fronte jie turi dar tvirtovi ø, kurias reikia ne tik išblaškyti, bet ir atitraukti iš ten geresnės j ėgas. Todėl turi būti būtinai pastatytas ir išspręstas rašytoj ø simpatikø-pal ydovø, sąj ungi ni nkø ir proletari ni ø

⁶⁴ Turima omenyje V. Mykolaitis-Putinas.

rašytojų klausimas. Jei ne vienà iš šiø kategorijø draugo M. B. karštu ási tikinimu Sarapinas ir Giraitė pakliūti negali, tai tada prašom, galima karti ant jø šunis.

Baigdamas noriu paþymėt, kad draugas M. B. turėtø þinoti, kad kultūros frontan negalima mechaniškai perkelti tos disciplinos ir tos tvarkos ir grieþtumo, kurie būtini partijos darbe. Tai aiški ai pabrėþė ir Charkovo revoliuciniø rašytojų nutarimai. Kiek man þinoma, jie dar nepaseno. „Balso“ redakcija ir draugas M. B. turėtø su tais nutarimais tinkamai susipaþinti.

Si mai ti s

Mašinraštis. LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 18.

NR. 8. Z. ANGARIEČIO LAIŠKAS BRONIUI PUŠINIUI [TOMSONUI]⁶⁵

1933 m. sausio 9 d.

Su šiuo laišku reikia supažinti ir L[a]d[à]⁶⁶. Dr[au]-g[as] L[a]d[as] klaidingai prieina prie klausimo. Jei niekšas slapstosi naujais vardais, kad tuo būdu palengvint sau kelią prie darbinio, mes privalom tas jo pastangas išskelti aikštėn. Jei mes nepasakytum, kad Cvirka ir Sarapinas tas pats asmuo, tai tuom pat apsunkintum kėlimą aikštėn Cvirkos niekšistės ir apsunkintum kovą su tais fašistų agentais. Ir ko labiau toks niekšas slapstosi įvairiais vardais, to labiau mes turim kelti tą jo manevravimą aikštėn. Mes neturim laikyti siburpuazinės doros apie „netaktiškumą“ (pas mus nėra su priešais netaktiškumo) su iškelimu aikštėn. Kas tas prisiliejėlis Sarapinas? Pmogus uppinigus parsidavęs fašistams, pavogęs svetimą raštą ir atspaužines jį, kaip savo, kartu meli nosi prie kairesnio, kad sukompromituot tuos kairesnius. Mes tą be jokio burpuazinio „mandagumo“ turim kelti aikštėn. Jei Cvirka nepasisekė jo provokacija su supuvusiu augimu burpuazijos eilėse, didėja peštynės burpuazijos liogerių ir viena fašistinė grupė išskėlia aikštėn kitos burpuazinės grupės „veikėjus“, tuo gadinatø „veikėjų“ provokacijai <...>. Mes naudojames toms peštiniems, kad visus juos pliekt. Kada dėl vidujinio peštiniø „L[Li etuvos] p[ini os]“ ir „S[ocial]d[emokratas]“ pagadino niekšingai Cvirkos karjerai, jis vėl ėmėsi tolimesnio niekšibiø. Prisidengė nauju vardu. Kad vėl prisiliet. Dėl supuvusio liberalizmo studentø dalijtas jam dalinai pasisekė, ir jis ant tiek isidrasino, kad parašo grįnai provokacines eiles komunistø spaudai. Musø pareiga išskelti aikštėn tą naują to niekšo pigą, kad visus persergėt ir kad kiti jo saugotusi, kaip paskutiniø niekšo. Reikia pasakyt, kad kad panašios rūšies provokacija su provokacijomis eilėmis ir vienas senas (įvairio šalio) pvalgi bos metodas. Pavidpui, jį plačiai ir

⁶⁵ Bronius Pušinis (1888–1967) tuo metu dalyvavo leidžiant komunistinę spaudą Vokietijoje. J. Bulavas iš jo perėmė „Balso“ leidimą.

⁶⁶ „Ladas“ – Juozo Bulavo slapyvardis.

seniai vartoja Francijos þvalgi ba, kad sukompromituot „Humanite“ ir paskui updraust ją. To metodo imdavosi ir Lietuvos þvalgi ba, kada ji ne vienà kart siusdavo savo raštus i musø spaudà. Siusdavo net nekal tesnes up Cvirkos eiles (pavyzdþi ui Povilai tisi „Valst[i eèi ø] þ[odá]“ Klaipèdoj⁶⁷). Dël supuvusio liberalizmo kovoj su provokacija Francijos þvalgi ba nekurá lai kà turèjo gero pasi sekimo su raštai s „Humanite“. Pas L[a]d[à], irgi, matit, ira nemaþa liberalizmo tuo klausimu. Jis tà liberalizmà tur su šakni mis i šraut, i paè būdamas toki am darbe. Be to, d[raugas] L[a]d[as], matit gerai nesupranta, kad tai ira politi nē provokacija. Nejaugi būtinai reiki a kà nors išdavi nēt, kad politi ni o provokatori aus vardà upsi tarnaut? Ir nejaugi provokatori ai upsi ima vien išdavi stēmis, vien þini ø rinkimu ir jø teikimu þvalgi bai. Ira dar ir provokatori ai dezorganizatori ai. O èi a mes turim pavi zdá politi nēs provokacij os. Jos esmē tame, kad fašistams parsidavæs niekšas prisidenges nauju vardu ir si unèi a gri nai provokaci ni o turini o eiles, kuri ø patal þini mas spaudoj atneštø mums daugi au þalos, kaip dešimties eilini ø išdavi kø darbas. Kas dël S[alomėj os] N[eries], tai pas mus nėra davi ni ø, ar sąmoni ngai ji parašē savo provokaci nes eiles, ar Cvirka ją suprovokavo. Bet gana to, kad abu tuo pat metu vienodai provokaci nes eiles parašē. L[a]d[as] sako, kad Cv[irka] ligši ol nieko nei šprovokavo. O iš kur jis þino? Jei Cvirkai nepasi sekē išprovokuot su eil ēmis, tai ne jo nuopelnas, nes su tomi s eil ēmis jis išsi ši f-ravo, kaip upsi imantis politi ne provokacija. Tiesa, Lietuvoj daugelis net þdþio „išprovokuot“ gerai nesupranta. Daugelis vieton „išduot“ sako „išprovokuot“. Kas išdavi nēja, tas dar ne provokatori us, o tik išdavi kas. Ir ne kiekvi enas upsi imi - nėj anti s provokavi mu išdavi nēja. Pavi zdþi ui, jei kas provokacij os sumeti mai s iš demonstrantø mi ni os pal ei dþi a šuvá, tai jis išprovokuoja, ne išdavi nēja. Su toki ai s þmonēmi s, kaip Cvirka, mes ne tik nutrauki am ri ši us (ir jø upmegzti negal ima buvo), bet kel iam juos ai kštēn. Toki þmonēs, kaip Cvirka ir jo sēbrai ne tik nepadedà pl ēst musø itakà inteligenti - joj, bet pri eši ngai, kliudo, nes savo politi ne provokacija, savo niekši ngai s darbais tik kompromi tuoja kai ri uosi us. Kova

⁶⁷ „Valstiečių žodis“ buvo leistas Klaipėdoje 1925 m. rugsėjo–gruodžio mėn.

su tokiais nekšais kaip sikis tur palengvit prisarti ni mui prie musø tikrai dorai inteligentijai. Pastaroji pamato, kad mes be pasi galėjimo atmetam visokius nekšus ir nepriimam jø prisimeilinimø. Kiek daug šiuo klausimu ir supuvusio liberalizmo, tai rodo nors ir „Aurora“, kuri po visø Sarapino nekši šeiø, pirmam numerį patalpi no to nekšo Cvirkos eiles. Tai rodo, kad dar griepèiau reikia statyt šà klausimà. Jei prie „M[ūsø] S[cenos]“ buvo eina su tokiais nusi statimais, koki us išdësto L[a]d[as], tai buvo daroma didelë klaida. Tai atidavimas kuri amos organizacijos á pri ešø rankas, tai palengvini mas pri ešui traukti savo pusæ darbinikus. Mes negalim steigt darbininkø organizacijø, kuri ø vadovavimà atiduodam „kitø politini ø papi ùrø“ þmonëms, butent burþuazini ø papi ùrø þmonëms. Susikurë organizacija, kurios pri ešakin atsi stojo niekšas Cvirka (uþsiimantis politine provokacija, kuris veikiausi a ir paprastas þvalgi bos agentas – Gri ci us vel tui pi ni gø neduos jam, o davë nemapai), padedanti Cvirkai S[alomėja] N[ëris] ir ira (apie kurá irgi dar didel i átari mai – veikiausiai þv. agentas). O kaip ira su „Linija“? Keno ji rankose? Iš viso ko matit, kad ji fašistø rankose, bet fašistø, kurie imasi kairiai manevruot.

Klaida buvo su RKAL. Partijos nariai neturëjo teisës jos kurt be partijos leidimo. (Stud[entø] biuras neturëjo teisës pri tart, be to, tai organas, kuris irgi isikurë be partijos leidimo, – aplamai pas studentus dar per daug anarchisti ni o pri ëjimo prie klausimø). Partija butø pri tarus kuri mui ivairi ø organizacijø (vadovibes turëjo numatit atatin kami partijos organai, o ne patis studentai), bet be centro iš RKAL. Jo ikurimas ne tik klaida, bet ir þalingas darbas. I visokias organizacijas ir galima buvo átraukti inteligentijà, bet tam darbui vadovauja partija, o ne koki tai organai, isikuræ be partijos leidimo ir pri tarimo. RKAL isikurimas rodo, kad pas kai kuriuos studentus buvo nusi statimo pasil iuosuot nuo p[artijos] vadovavimo, likt savaranki škais ivairiose darbo sritise. RKAL faktinai ne laiptai, o si ena nuo partini o vadovavimo. (Prie progos: Bruno musø daviniais, jau toli nuo mus. Kaip sako, išsigando). Kadangi ir su M[ūsø] S[cena] ir su kitais dalikais buvo padaryta begalibes klaidø, tai dabar bus

Labai sunku jas taisyti ir leistis nekšus sunkiau bus išmesti. Veikiausiai su Cv[irkos] ir kitø nekšø išmetimu eis „M[ūsø] S[cenos]“ likvidavimas (ir areštai – kol ten Cvirkos, tai per anksti areštus daryti, nors ne vienas areštas veikiausiai buvo, jei ne dėl Cvirkos, tai dėl Cvirko).

Pastaba: Ši laiškà pasiuskirė „B[alsà]“.

Mašinosraštis. LYA, f. 77, ap. 16, b. 6, l. 5-6.

NR. 9. VINCO MICKEVIČIAUS-KAPSUKO LAIŠKAS ZIGMUI ANGARIEČIUI

1933 m. vasario 23 d.

Perskai tæs MB strai psná „Poetai ar pol itini ai provokatori ai “ ir da kartà Si mai èi o str[ai psná] ir Jūsø lai škutá iš 23. II – aš vi sgi negali u be ni ekur ni eko bal suot up Si mai èi o išmeti mà iš part[ijos] dėl mi ni mo jo lai ško. Aš sutinku su tuo, kad jis per grei tai buvo pri imtas á p[artijà], sutinku, kad jo lai škas yra smerktinas, bet iš tøvavini ø, kurie pas mus yra, negali u sutikt, kad jis yra fašistø agentas; nesutinku taip pat su sulygi ni mu jo lai ško su þval gybos agento Viktoro tardymø tonu þval gyboj; negali u taip-pat pavadi nt Si mai èi o lai ško anti parti ni u (nors jame yra anti parti ni ø elementø) ir štai dėl koki ø pri epasèi ø: 1) MB strai psnis „Poetai ir t. t.“, be abejo – nës, yra nevykæs ir net pol itini ai klai di ngas. Tai pasi rei škë tame, kad ant vienos lentos pastatyta ten Giraitë su Cvirka ir ji taip-pat pripaþinta pol it[ine] provokatore. Ir išvada padaryta apie abudu: „Tø „poetø“ provokacija“ taip bi auri, taip šlikšti, kad kiekvienas doresnis þmogus turi šalintis tøvni ekšø...“ Jasenski o romanas „Degi nu Paryþi ø“, tikrai turi savyje daug daugi au „pol itinës provokacijos“, „sadi zmo“ ir t. t., negu Giraitës eilëse, bet vi sgi jo autori us nebuvo nustumtas á bendrà pol itini ø provokatori ø ir ni ekšø gurbà. 2) Pri e kai rëjanèi ø smul ki ai burþ[uazi ni ø] rašytoj ø, tarp jø ir prie toki ø, kaip Si mai tis, da tik vakar pri imtas á parti jà, reiki a truputá ki taip prie iti, negu prie senø parti jos nari ø. Ji e negali bût në 100-procenti ni ai s komunistai s, në toki os di sci plinos pala ikytoj ai s, kaip tai turi bûti mūsø partijoj. Tas, kà MB parašë „Bal se“, dargi pas Sekr[etori a]to nari us sukël ë di del i ø abejoni ø, ar tai yra P[ol itini o] B[i uro] nuomonë, ar tik MB nuomonë, ir dėl to (tai aš dabar atsi mi ni au) Vincas⁶⁸ dėl to net upklausi mà davë. Ir mes, atsakydami jam, toli graþu nemetëm á bendrà ni ekšø gurbà Giraitës; mes árodi nëjom tik mūsø nusi statymo tei si ngumà kasli nk Sarapi no.

⁶⁸ LKP(b) sekretoriato nario Aiziko Lifšico (1904–1943) slapyvardis.

Tai juo labai duoda galimybės ir Sim[ai]èiui priimt MB nuomonę nebūtinai kaip CK nuomonę. 3) Sim[ai]tis parašė šiuo klau[sim]u mums laišką-straipną. Kiek jis jį kurki tur išnaudoja, mes nepinom. Sim[ai]èio kl[ausim]o išrišimas turės didelės reikšmės visam mūsų darbui tarp kairėjanėios inteligentijos ir studentijos, uptat juo labai reikia pamatuot mūsų tarimà apie jà, kad jis galėtų tikrai padėt mūsų darbui, o neapsunkint jà. Išei damas iš to siūlau:

1) Da kartà aiški ai pastatyt Sim[ai]èiui klau[sim]à apie jo santykius su Sarap[inu] ir jo nusi statymà kaslink mūsų nusi statymo dėl Sarapino. Sarapino kl[ausim]à reikia padaryt centralini u klau[sim]u, atskyrus jà nuo Giraitės, kurios mes nemetam à vienà gurbà su Sarapinu. Jis turi viešai pasmerkt savo nusi statymà link Sarap[ino]. 2) Kartu dabar turi būt pastatytas klau[sim]as apie pasmerkimà jo laiško-straipnio, kuriame jis faktinai atsi stoja ant Korsako pozicijos apie Maskvos „pirkiø meilæ“, upsi stoja Cvirką, niekina CK narà d. MB (ir spaudoj). 3) Reikia pavest sekr[etori]a tui, kuris geriau, negu mes, pinopie Sim[ai]èio veikimà, pasakyt šiuo klau[sim]u, iškl ausius P[oliti]ni o B[iuro] nariø nuomonę. Jei sek[retori]a tas pasakys up jo tuoj patinà išmetimà, tuomet tuoj išmest. Motyvuos ir striapsnyj nurodyt ypat[ingai] minus aukšèiau dalykus: Cvirkos gynimà, faktinà atsi stojimà ant Korsako pozicijos apie Maskvos „pirkiø meilæ“ ir CK nari o d[raugo] MB niekinimà.

Èia aš da noriu papymët, kaip atsargiai prieina KIVK⁶⁹ prie rašytojø išmetimo iš mūsų eiljø. Nurodau nusi statymà kaslink Barbuso⁷⁰ arba Latviø Laiceno⁷¹, kurie labai daug nuodëmi o turi. Pastaràj à Latviø sekcija dėl jo oportunitumo ir ávai riø prasi pengimø prieš part[i]nè di sciplinà norëjo išmest iš part[i]jos, bet kai kurie vadov[aujantie]ji KIVK d[raugai]

⁶⁹ Komunistinio internacionalo Vykdomasis komitetas (*Исполнительный комитет Коммунистического интернационала*).

⁷⁰ Henri Barbusse (1873–1935) nuo 1917 m. tarp kairiųjų Prancūzijos rašytojų išsiskyrė aiškiais komunistinėmis pažiūromis ir aktyvia veikla.

⁷¹ Linards Laicens (1883–1938) – komunistinių pažiūrų rašytojas. 1932 m. iš Latvijos emigravo į SSSR. Džiojo teroro metais sušaudytas.

prieš tai pasisakė ir jis buvo paliktas partijoj, bet kartu yra kritikuojamas už opor[tunizm]ą⁷².

Rankraštis. LYA, f. 4182, ap. 4, b. 8, l. 163–164.

Mašinarštis. LYA, f. 4182, ap. 4, b. 9, l. 252–254.

⁷² Įvairių pakraipų marksistinės propagandos žodynuose šis terminas vartotas siekiant pažeminti tuos, kurie atsisakė revoliucinių kovos metodų, atmetė proletariato diktatūrą, o kad pagerintų darbininkų padėtį pradėjo siekti parlamentinių priemonių.

NR. 10. ZIGMO ANGARIEČIO LAIŠKAS LKP(B) SEKRETORIATUI KAUNE

1933 m. vasario 23 d.

Nėpi nau, ar sekretori atas perskai tē Si mai èi o lai škà. Krei - pēsi vardu „Kritika ar provokacija“. Tame lai ške Si mai ti s tei sina Sarapinà, tvirtindamas, kad jis padarē tik klaidà, faktinai pri tarē Korsakui, kuris „Kulturoj“ upkl upo „Pri e - kal à“, šmei pia M. B. ir faktinai sako, kad M. B. upsi ima pro - vokacija, uppul di nēj a „Balsà ir t. t. Lai škas labai nachali š - kas ir anti partini s. Mano nuomone, jei s[ekretori a]to nari ai skai tē tà lai škà, tai turėjo gri eptai á já reaguot ir Si mai tá tuètuojau išmest iš partijos. Mano nuomone tame lai ške kal ba atvi ras faši stø agentas, kuris il indo i musø eiles ir pama - tæs, kad pas kai kuriuos partijos narius ira daug nei ši kumø i vai ri ais kl ausi mai s, staèi ai sunachal èjo, ir todël taip drasi ai išstojo ir pri eš <...>, ne vien pri eš „Pri e kal à“, bet ir aplamai pri eš vadovi bæ, ir pri eš „Balsà“, ir pri eš M. B. Mano nuomone, tas išstojimas turėjo kēsl à nešt dezorgani za - cij à. Kada sugri þo iš <...> Ser.⁷³, aš tà kl ausi mà pakēli au P[oliti ni o] B[iuro] posēdij. Aš pasi uli au Si mai tá išmest iš p[artijos] (rei ki a paraši t, kad jis neteisētai buvo pri im - tas, ir dar pri imtas tuo metu, kada dar nebuvo tikra, kad jau upsi tarnavo). Si mai ti s, mano nuomone, mums vi sai sveti - mas þmogus, pri si šliejēli s, kuri am nebuvo vi eta partijoj ir negal but vi eta. Jau ir pri eš tai jis daug vei dmai ni avo. Kada buvo paraši tas kl ausi mas api e atsi saki mà nuo Korsako, tai jis tuo pat metu S-ai ir V[inc]ui a kam ki tam sakē, kad bus suda - ritos Korsakui tokios saligos, kad tas pats i šeis i šT[reèio] fr[onto] (ti esa, jam ir vi eta buvo treèi ajam fronte). Kartu rupinasi jo palikimu ir dējo savo parašà po dokumentais greta Korsako parašo. Tas šli kštus vei dmai ni avi mas rodē, kad jis negal turēt pas mus joki o pasi tikėjimo. Be to, ni ekad jis nebuvo vi ešai pasi sakes pri eš vi sà þal ingà 3-ojo fronto

⁷³ LKP(b) sekretoriaus Elijo Bilevičiaus-Sarino (1904–1986), tuo metu slaptai atvykusio į Maskvą, slapyvardis.

politiškà. Priešingai, jam ir toliau rūpėjo trečiafrontininkų likditi, jei ne visus, tai likuèius, ir butinai su Sarapinu. Nepaisant, tai jis priimamas į partiją. Kada buvo nurodita, kad priėmimas buvo neteisėtas, klaida nebuvo pataisyta. Jis pasilieka. Kada pakilo aikštėn įvairios Sarapino niekšybės ir nieks Kaune tinkamai į tai nereagavo, jis sau išivaidavo, kad dabar drasi ai galės rūpintis Sarapinu. Veiki ausiai, jo pagelba Sarapinas pakliuva į „Aurorà“ bendradarbiu (kai pveiki ausiai jo pagelba jis (Sar[apinas]) pakliuva į kitas vietas). Tai Simaitis seniau reikalavo hegemonijos lietuviø prolet[ariniø] rašytojų eilėse 3-jam frontui (nors 3-is fr[ontas] ir į palidovus netiko), o 3-jam fronte vadovavo sau. Tai jis, Sim[aitis], veiki ausiai ikurė ir savo RKAL, kad turet savo vadovavimą darbui kultūrininkø tarpe. Matot, Sim[aitis] įmogus su dideliais ūpsimomis. Apie jà sukasi daug neiškiøtipø. Neupmėrškim, kad tai jis „Vilties“ susirinkime kėlė fašistinius obalsius ir (jo šalininkai, o gal ir jis pats) ėjo ieškot paramos pas fašistiniø laikraščių bendradarbius⁷⁴. Fašistai (Krėvė-Mickėvièius, Gi ra, Jakštas) keli metai atgal, kada busimėji trečiafrontinikai ruošėsi leisti „Palia vėtra“⁷⁵ rūpinosi išvaduot Korsakà iš kalėjimo, kad jis stotø „Pal[ios] vėtros“ priešaki. Politinės saligos pasikeitė, Vol demaras išlėkė iš valdžios, matit fašistam „P[alia] v[ėtra]“ laikinai buvo nereikalinga, ir jis neišėjo. Vėliau, pasirodė „P[alios] v[ėtros]“ i pėdinis – „3-is frontas“. Pamatiniai bendradarbiai buvo tie patis, kur buvo numatiti ir „P[aliai] vėtrai“. 3-is [frontas] gauna „ideologinį“ vadà tà patà Korsakà. Jam į pagelbà sutelkiami įvalgi biniškai, aferistai, fašistai, socialfašistai ir t. t. Kiek laiko prasl inkus, atsiranda ir „organizatorius“. Musø itaka (nepakankama)⁷⁶ priverė išieiti iš „3-jo fronto“ kelis ūlikus (išėjimas draugiškas, be triukšmo) ir pakerta Korsako poziciją. Simaitis visai pstengiasi jo pozicijas tvirtinti

⁷⁴ Turima omenyje 1931 m. rugsėjo 13 d. „Vilties“ visuotinis susirinkimas, kurio metu kažkas iš trečiafrontininkų į salę pasikvietė „Naujo žodžio“ redaktorių Henriką Blazą.

⁷⁵ 1928 m. pirmoje pusėje K. Boruta, A. Venclova, J. Šimkus, K. Korsakas planavo leisti almanachą „Žalia vėtra“. Planuota, jog dalyvaus ir S. Nėris. Politinio emigranto K. Borutos pavardė tarp leidėjų palaidojo projektą. Z. Angarietis apie šį planą žinojo iš to meto spaudos anonsų.

⁷⁶ Turima omenyje trečiafrontininkų reagavimas į „Balso“ ir „Priekalo“ publikacijas apie jų žurnalą.

ir su S[ekretoriato] pagelba ieško kelio reabilituoti ją tarp-tautiniame „maštabe“. Simaitis rupinasi padėti Sarapinui ir Giraitei „isi spraut“ i komunistų spaudà (i „Pr[iekalà]). Tas jam dalinai pasiseka. Net, kada i viršø iškiša Sarapino parsidavimas fašistams ir jo plagiatas, Simaitis rupi is spraut Sarapinà i mums artimà spaudà („Aurorà“ – kuri à ki ti skai to ko[muni stø] lai kr[ašèi u]) ir kom[uni stø] spaudà („Priek[alà]“), bet taip, kad „Pr[iekalo]“ redakcija nepi-notø, kas slepiasi up naujai išgalvotø parašø. Mano nuomone, tai irgi buvo kom[uni stø] spaudos provokavimas. Be to, Sarapinas ir Giraitė su Simaitio pagelba siunèia „Priekalui“ savo provokacines eiles. Mano nuomone tai buvo neeilinè provokacija, kuri galėjo duot medpiagos musø prièšam, jei tos eilès but tilpusios „Pr[iekale]“ ar kitam laikraštij, kurà skaiti-tojai laikitø komunistini u, k[ai p] a[ntai] „Auroroj“. Kas dėl tø eiliø didesnè atsakomibè nešè, sunku pasakiti. Bet, mano nuomone, nešè atsakomibè visi tris (Sim[ai tis], Sar[api nas], ir Gir[ai tē]). Reikėjo i tai grièptai reaguot, bet reaguot su <...>. Kadangi Simaitis buvo p[artijos] nariu (nors jie ir nebuvo partijoj) ir nebuvo tiesioginiø irodimu, kad jis pridėjo savo rankà prie tø eiliø parašimo (man buvo aišku, kad jis pridėjo), tai apie jà reikėjo straipsnà paskelbt ir laukt, kaip jis reaguos i tà straipsnà (kad paskui iškelti ir parašiti ir jo vardà), kartu pareikalaut, kad Sim[ai tis] tuètuoj aus nutrauktø rišius su tr[eèi afrontininkais] (apie tai kelis kartus buvo rašita).

Kas⁷⁷ dėl Sar[apino] ir Gir[ai tēs] tai reikėjo viskà aiški ai pasakiti. Reikėjo politinè provokacijà pavadi ti politine provokacija, kad ki ti nedri stø taip pakartot. Neupmĩrskim, kad panašio provokacijø musø prièšai jau ne vienà kart imdavosi ir Lietuvoj ir upsi enij. Visa Sar[apino] praeitis rodè, kad jis niekšas, o i š niekšo gerø dal ikø negalima laukt. Èi a nesvarbu, ar jis up pinigus tas eiles parašè, ar be pinigø, tik kad parašius, ar savo iniciativa, ar pasitaræs su kitais, ar be pasitarimo. Tai i š esmès nieko nekeièia. Gana to, kad niekšas parašè provokacines eiles (tarp jo niekši šèi ø).

⁷⁷ Šioje pastraipoje polemizuojama su pirmu V. Mickevičiaus-Kapsuko argumentu, grindžiančiu V. Drazdausko laiškø „normalumà“.

Negal kelt pasi tikėjimo ir Gir[ai tē]. Ji irgi veidmainiavo (ne sviravo, o veidmainiavo, tik be to šlikštumo, kaip pas Sar[api nà]). Dirbant jai kademams⁷⁸ „pakai rėja“ ir ketina dirbt „P[alioj] vėtroj“. „P[alia] vėtra“ neišei na ir toliau jau lieka pas kademus. Pasi rodpius „3[-iam] fr[ontui]“ kiek laiko praėjus ir ji tenai atsiranda, ir netrukus pasidaro taip „kairi“, kad jau galvoja stot á k[omunistø] p[artijà], nors Lietuvos politika jai dar neaiški, bet tarptautinė jau aiški. Aš tada (1931 m.) maniau, kad ji galėjo pakairėti, ir toj prasmėj rašiau (1931 m.)⁷⁹. Bet vėliau, kada labiau išsiaiški naujos praeitá, kada supinojau, kad po „išėjimo“ iš kademø spaudos, ji dar siuntė jai savo eiles, tik nauja pravarde pasivadinus⁸⁰, man tas jos „pakai rėjimas“ ir noras istot á k[omunistø] p[artijà] liko itariamas. Pas ją buvo ne aiškus pakai rėjimas (iš kademø i artimus k[omunistø] p[artijai]), o mano nuomone, tikras veidmainiškumas, kad apgaut tuos, kas per daug pasitiki. Todėl ir tolimesnė jos pozicija man pasidarė aiškesnė. Kada „3-já frontà“ updarė, ji „sviravo“, kartais „lenkėsi atgal“ ir „sutikdavo pasilikti“, – kaip Kaz. rašė. O mano nuomone, ji sviravo, nes dar nepinojo, kaip toliau bus su kitais treèiafrontiniais, ir ji nepinojo ko laikitisi. Mano nuomone, pas Gir[ai tæ] niekad jos jokio pakai rėjimo nebuvo, o buvo vien manevras su pastangomis sėdēt ant kelio kėdpiø. Arba dar geriau kelias karves melšt. Ir aš visai nenustebsiu, jei išgersiu, kad ji, kaip ir Sar[api nas], prisidengus naujais vardais dirba faš[istø], kademø ar išdavi kø spaudoj. Kada aš tã neaiški à jos praeitá su veidmainiavimais ir tariamu „pakai rėjimu“ iki stojimo i p[artijà] paėmiau, tai mano nuomone, iš esmės tarp Sar[api no] ir Gir[ai tės] skirtumo nėra. Skirtumas ir atik detalėse. Štai kodėl aš minėjau mano straipsni je abu vardus. Štai, kodėl mano nuomone, mano straipsnis politiniai nebuvo klaidingas (nors d[raugas] K[apsukas] ir sako, kad jis politiniai klaidingas, nes „ant vienos lentos pastatita ten Giraitė su

⁷⁸ Krikščionys demokratai.

⁷⁹ Z. Angariečio laiškas LKP(b) sekretoriui į Kauną. 1931 07 31 // LYA, f. 77, ap. 14, b. 10, l. 52.

⁸⁰ Katalikiškos pakraipos spaudoje nuo 1931 m. pavasario ji nespausdino savo kūrybos. Tik 1932 m. „Naujosios Romuvos“ nr. 7 išspausdintas jos verstas (vertėjas nenurodytas) R. M. Rilkės „Padavimas apie meilę ir mirtį korneto Christofa Rilke’s“.

Cvirka ir ji taip-pat pripažinta polit[ine] provokatore.“) (?) Tuo labiau, mano nuomone, straipsnis politiniai nebuvo klaidingas, kad, mano nuomone, jø eilės nepripuolamai atsirado. Dabar imperalizmas irgi visokiais budais geriau dalies visokias provokacines paskalas prieš SSRS, kad geriau ruoš dirvą karui. Agentai darbuojasi ir spaudoj ir „visuomenėj“ (v „obščestve“) ir visokiais kitais budais. Ir Sar[api nas], ir Gir[aitė], matit, irgi tō kalbō prisiklausė ir tos kalbos ikvėpė juos parašit savo eiles apie komunistō piaurumą. Sim[aitis] upsi puldamas ant M. B., suligintas eiles su Jasenski o romanu „Deginu Pari pi ø“. K[apsukas] panašiai Sim[ai èi ui] tã dar suliginimã daro. Suliginimai klaidingi. Pirma, Jasenski s iki savo parašimo neturėjo toki os šlikš-èi os praeities, kaip pas Sar[api nã]. Antra, pas Jasenskã tai buvo visai nevi kes atsakimas i knigã „Deginu Maskvã“ („Deg[i nu] Par[y pi ø]“ – kniga poli t i ni ai kl ai di nga). Treèia, ji buvo parašita ne Maskvos komunistō spaudai, bet i šlei sta Pari pi uj (bukai parašė, Pari pi uj i šleido, agitacijai prieš Maskvã jos klaidø nei šnaudoj æ). Bet jei Jasenski s tos knigos i šleidi mo metu butø kartu bendradarbiavæs ir Francijos oficioze arba valdanèi os partijos centro organe (prisidengæs kitais vardais)⁸¹ ir kartu tvirtinæs, kad jis su jais nieko bendro neturi, – tai ko tuomet butø susilaukæs jis? Veiki ausiai, i š Francijos ir nebūtø jo i švaræ ir i SSRS nebūtø jo pri èmæ. To reik neupmi ršt. Be reikal o tik K[apsukas] pasi skolino argumentø pas Sim[ai tã].

Kiti P[ol i t i ni o] B[i uro] nari ai fakti nai atmetè mano pasi u-
limã apie Sim[ai èi o] i šmetimã i š p[artijos]. Buvo ivairi ø
argumentø. Aš imu naud[ot] K[apsuko] argumentus, jo rašte
i šdèstius: 1) M. B. straipsnis „nevi kæs ir net poli t i ni ai
kl ai di ngas“ (vadinæs, Sim[ai ti s] – aš pikti nuos – turėjo
teisæ já kritikuot, – nors jis nekri tikavo, o tik šmei pė). 2)
Sim[ai ti s] dar jaunas p[artijos] nari s, dël to „reikia tru-
putã kitai p pri eiti, negu pri e senø partijos nari ø“, nes toki,
kai p Sim[ai ti s], „negali bût nẽ šimtaprocenti ni ai s komuni s-
tai s, nẽ toki os di sci pli nos pal ai ki tojai s, kai p tai turi
bûti mûsø partijoj“. (þinoma, negalima vienodo mato statit

⁸¹ Užuomina į tai, kad P. Cvirkos plagiatas pasirodė tautininkų oficioze.

jauni em ir seni em p[artijos] nari am, tuo labi au atėjusi em s iš sveti mo liogerio, iš vienos pusės, ir staèi ai darbi ni kams, iš ki tos). Toki uose klausi muose toki ems neprau staburni ams, kai p Sim[ai tis], atėjusi ems iš sveti mo liogerio, tur bût aštri ai statoma, kai p jau šimtams musø partijos nari ø. Dël toki ø, kai p Sim[ai tis], tuoj tur kelt klausimas, ar nëra jis mums klesini s priešas, kuri s samoni ngai išstojo, kad gautø vado- vaujanèi ø organø autori tetà ir nešt dezorgani zacij à. Kas dël senesni ø p[artijos] nari ø (jei jie panašiai pasi elgë), tai tur kilt klausimas, ar ne per toli jie nusuko i priešø pusæ, ar nepasi davë jø itakai. Toki us, kai p Sim[ai tis], up toki us lai škus rei ki a tuëtuojaus mest; antri esi em upgint raši t⁸².

3) Sim[ai tis] tik mums parašë, mes nepi nom, ar jis išnaudoja já (ir duoda ki ti ems skai tit? – jei Sim[ai tis], neturëdamas tei sës, davë rankraštà skai tit Sar[api]nui, tai kas jam pati - kës, jei jis sakis, kad savo lai ško ni ekam skai tit nedavë?). Mano nuomone, atmetimas mano si uli mo tuëtuoju au pri imt lai škà apie jo išmetimà (medpi agos išmetimui ir to išmeti mo pama- tavi mui jau pakankamai) ir tuëtuojaus pradët ai ški tis tikrà Sim[ai èi o] vei dà ir jo þal ingus, anti parti ni us nusi þengi mus, buvo di del è klai da, kuri duoda gal imi bës Sim[ai èi ui] toli au test jo þal ingà darbà ir labi au tvi rti nt savo pozi cij as. Musø pareiga buvo pasaki t, kad þmonëms su toki omi s paþi ùromi s, kuri as išdëstë Sim[ai tis] savo lai ške, negal but vietos par- ti jøj nei vienos di enos.

[...] Mano nuomone pas d[raugà] K[apsukà] ira visa eil è klai dø⁸³: 1) Dabar centralini s klausimas ira ne jo santi - ki ai su Cv[irka], o jo lai škas. Iki to lai ško klausimas jo santi ki ø su Cv[irka] gal èjo but jo bandi mu. Bandi mas pasi - sekë, Sim[ai tis] parodë, kad jam Cv[irka] arti mesni s, kai p p[artija]. 2) Po toki o lai ško i Sim[ai tá] negal ima kreipti s: tai Sim[ai è]iui per daug garbës tik tei ki a. 3) Jei Sim[ai tis] dël to lai ško (ir ki tø lai škø Sim[ai èi o] naudai) dabar ir pasi saki tø pri eš Sar[api nà] ir pasmerktø savo lai škà, tai tas ne tik nebal tintø jo, bet, mano nuomone, parodi tø já dar bli - gesnëj ši vesoj. Iš jo lai ško mes matom, kas jis toks ir kai p

⁸² Galbût užuomina į J. Bulavo laišką.

⁸³ Polemizuojama su V. Mickevičiaus-Kapsuko pasiūlymais, kaip reaguoti į V. Drazdausko laišką.

jis piuri i Sar[apinà] dėl jo padarītø ni ekši šeiø. Kreipi masi i já su tuo, kà d[raugas] K[apsukas] siūlo, jis gal priimt, kaip jam padarītà reikalavimà. Jei jis dar šiek tiek liks, jis gal atsakit „aš savo nuomonės apie Sar[apinà] nekeisiu, bet jei reik, aš su juo nutrauksiu rišius“ (bet ar mes vien formalumø reikalaujame? Musø nuomone negana nutraukt rišius su Sar[apinu], bet ir faktinai pasmerk Sar[apinà] ir visus, kas tokiais pat keliais eina). Jei jis panašiai pasakis: „traukiu su tr[eèiafrontininkais] rišius ir smerkiu j[uos] ir savo laiškà“, tai jis tuomet išein šlikšèiai veidmainiaus. Jei Sim[aitis] ir pasmerks Sar[apinà], tai vis vien Sim[aièiu] tikët negalima, kaip negalima buvo tikët jam Korsako klausimu (lig šiol jis stovi ne musø pozicijoje, o Korsako pozicijoje). 4) Jei Sim[aitis] pasmerks savo laiškà, tai ar bus galima jam tikët? Mano nuomone, ne. 5) Dabar, kada turim jo laiškà, tas mes turim pui kià medpi agà i škel tjo tikrà veidà ir pakirst jo autori tetà tenai, kur já dar tur. O jei jis veidmainigai „atsimes“ nuo Sar[apino] ir veidmainigai „pasmerks“ savo laiškà, ar mes matysim, kad tai jis daro veidmainigai? Kà gi tuomet dariti? Palikti partijoj? Jei dabar nemest, tai kaip tuomet išmest? Jei jis veidmainigai išpildis tà, kà d[raugas] K[apsukas] reikalauja savo siulimuose, tai tas tik apsunkins išmest já. Mano nuomone, d[raugo] K[apsuko] siulimai naudingi vien Sim[aièiu] atvirtint savo pozicijas, o ne mums pataisit tà klaidà, kuri buvo padarita su jo priëmi mu. Taip jei kas mano, kad galima ir toliau laiškus rašit (ir šmeipt partijà, ne tik C[entro] K[komiteto] narà, dar ir „Balsà“ ir aplamai partijà, nes jo laiške po priedanga puolimo ant M. B. faktinai upsi puolimas ant partijos ne tik Sar[apino] ir Gir[aitës] klausimu) ir pasiliikt partijoj, tai tuomet tikrai reikia darit jam palengvinimus išeit iš jo padëties, kad jis galëtø pasiliikt partijoj. Bet jei jis bus paliktas partijoj, kaip tuomet smuks C[entro] K[komiteto] autori tetas, kuri o narius visokà Sim[aièiai] gali šmeipt? Tiesa, ant d[raugo] K[apsuko] jis atvirai neupsi puldinėja, bet faktinai upsi puldinėja, pri tardamas Korsako raštams apie „piurkiø meilæ“, nukreiptiems prieš „Pr[iekalà]“. Kas dėl upsi puolimø ant M. B., tai jie, mano nuomone, tàsà Sar[apino] ir Gir[aitës] provokaciniø eiliø.

Ti esa, kl ausi m[as], o kai p su sm[ul ki ai] burp[uazi ne] i nte-
li gentija. Mano nuomone, Sim[ai ti s], Sar[api nas], Gi r[ai tē]
ir panašus daug gadi na mums átakos pl ėtimui tarp sm[ul ki ai]
burp[uazi nės] inteligentijos. Dabar greta mus itakos pl ė-
timo tenai ei na ir Sim[ai ėi o]-Sar[api no] itakos augimas musø
saskaita. Kuo ilgiau mes til ėsim su musø išstojimu prieš
Sim[ai tá], tuo jis labiau tvirtės savo pozicijose ir tuo sunki-
au bus vėliau mušt. O jei dar jis paduos koki us nors vei-
dmai ni ngus parei ški mus, kuri ems sm[ul ki ai] burp[uazi nē] i nte-
li gentija tikės, kai p nuoši rdi ems, tuomet ir visai bus sunku
tà sm[ul ki ai] burp[uazi næ] i nte li gentij à i ti ki t.

[...] Koks tai ni ekšas, kl ai di ngai pri imtas i partij à, þmo-
gus su sveti mai s mums nusi stati mai s, ni ekšo Sar[api n]o gl obė-
jas, Korsako sėbras, gal šmei þt CK narà, o ki ti CK nari ai gal
pasaki t, vi sgi jis gal pasi likt partijoje, tik tegu pasmerkia
savo šmei þtus! Koks gi gal tuomet but darbas to CK nari o, kurà
gal šmei þt koki tai praėj unai! Mano nuomone, ki ti CK nari ai
pi rmi ausi ai turėjo pakel t kl ausi mà api e jo išmeti mà. To nei-
viko. Labai negerai. Tuom negerai tuo labiau, kad tai negal
tik t musø darbo geri ni mui. Aš Ser. 23. II ai ški ai pasaki au,
kad jis tur savo kl ai d à tai si t. 23. II, kada jis nepasi sakė
up savo kl ai dos tai si mà, tai būti nai turėj au pri mi nt ji em,
kad pas mus Kaune jau nedaug, o sta ėi ai labai daug supuvusi o
li berali zmo link i tari amø ir nepati kri ntø þmoni ø. Tas supuvæs
li berali zmas nei šbandi ti ems tre ėi afronti ni kams padėjo i si-
skverbt i r[audonà j à] p[agal b à], o Sim[ai] ėi ui á p[artij à].
Tas supuves li berali zmas pal engvi no M[orkûn]ui pakli üt ne tik
i r[audonà j à] p[agal b à], bet ir ant grei tuj ø i r[audonosi os]
p[agal bos] r[ajoni ná] k[omi tetà] ir jau paskel btu tari mu ir
i r[audonosi os] p[agal bos] konferencij à⁸⁴. Tas supuves li be-
rali zmas pal engvi no lai ki nai iški lt ni ekam Kaune nepi nomam
l poli tui ir ilist i partij à, pal engvi no ilist i partij à karo

⁸⁴ „Trečio fronto“ *bendradarbis* (ne *aktyvistų kolektyvo* narys) Pranas Morkūnas 1931 m. lapkritį už veiklą „Vil-
ties“ klube kartu su V. Drazdausku buvo nuteistas 3 mėnesiams kalėjimo. Paskui, tikriausiai V. Drazdausko
rekomenduotas, buvo priimtas į MOPR'ą. Po kiek laiko kooptuotas į MOPR'o Kauno rajono komitetą.
Kilus įtarimui, kad praeityje jis buvo šaulių kuopos vadas, iš Raudonosios pagalbos 1932 m. pabaigoje
pašalintas. Žr.: Jankelio Vinickio (slap. Šturmas) laiškas LKP(b) vadovybei Maskvoje. Gauta 1932 12 14. //
LYA, f. 77, ap. 28, b. 7607, l. 17–19.

teismo nariui, kuris išnešė mirties sprendimą, palengvino pakliūt kriminalinės policijos agentam ir t. t. Aš tame nekaltinu vieno žmogaus. Kalbėdamas su kauniškiais priėjau prie išvados, kad daug kas tame kaltas. O jei norėtum rast kaltinikų, kas padėjo iškiilt M[orkūnui] arba I[politui], tai ir nerastum vieno kaltiniko. Sistema kalta. Dar per daug pas mus tiki atėjūnams iš svetimo liogerio, jei tik jie pradeda revolucines kalbas kalbėt. Vieton to, kad labiau sustiprint traukimui į partiją darb[inin]kų ir ipaė iš didesnė ámonių, per daug dar „voziatsia“ su išoriniais perėjūnais, kad juos pritraukt ir neišbandytus iškel t. Tiesa, mes taip turim dirbt, kad ir tarp sm[ulki]ai burp[uazini]o elemento turėt musø itakas, bet jokių būdu nenaudot tų metodų, kurie padeda Sim[ai]iams, M[orkūn]ams ir kitiems. Kad užpaštrint klausimą apie tą þalingà praktikà traukt S[imai]ius, M[orkūn]us ir kitus, tuo labiau reikėjo P[olitiniame] B[iur]e užpaštrint klausimą su Sim[ai]iu ir já panašiais, greta panašio su M[orkūn]u, I[polit]u ir k[itais], parodit, kokią mes darom klaidą, kada mes priimam i p[artiją] Sim[ai]ius, I[polit]us ir panašius, kad leidiþiam r[audonoj]oj p[agal]boj] iškiilt M[orkūn]ams. Šis laiško galas ir irá visa centralinë viso laiško vieta. Viskas kitas tik komentarai, kurie rodo, kaip mes kartu nemokam taisyti jau padarytas klaidas.

[...] Baigdamas dar priduriu: mano nuomone nepakanka išmest patá Sim[ai]á. Mano nuomone reikia pašalint nuo slaptų organizacijų ir visus tuos, kuriuos jis rekomendavo, kaip ligi ai gerai pašalint visus tuos, su kuriais jis draugavo. To reikalaujama musø p[artijos] reikalai.

Rankraštis. LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 36-52.

NR. 11. ZIGMAS ANGARIETIS. „POETAJ AR POLITINIAI PROVOKATORIAI“

1933 m. vasario 1 d.⁸⁵

Imam kelias Petro Sarapino ir Marijos Giraitės eiles. Nors jos netilpo spaudoj, bet jos buvo paskirtos komunistų spaudai. Vienas ir kitas „poetas“ vadiną save proletariniais. Ji edumano, kad jei jie parašys vienas kitas eiles su skambiomis frazėmis, tai jau ir išeis į proletariniai poetai. Iš tikrųjų gi išėjo politiniai provokatoriai. Imam Petro Sarapino eiles „Raudonieji raiteliai“. Paskirtos eilės neva Budiono raiteliams, bet P. Sarapinas reikalauja, kad apie raudonuosius raitelius Lietuvoj dainuotų taip, kaip „Gelėpino vilko maršą“. Tai juk būtų vien pasiūlymas iš raudonųjų raitelių. Išsišoko P. Sarapinas ir su eilėmis „Mašina“. Pradedamašinos paliginimą su „gražia moterimi, ištepta kvepianėiom skaniom alivom“ ir faktinai gavosi pas ją mašinos prietaikimas prie prostutės. Gal tokie paliginimai ir tinka paleistuvistės poetams, bet jie netinka komunistinei spaudai. Tai dar būtų tik pusė bėdos. Petras Sarapinas rupinasi ákalbėti, kad komunistai geidžia burbų galvų ir todėl sako: „O gražiausi á dainą paskirėi au giljotiniai, kuri galvas burbų kapotų nuvarius á eilė...“. Vadinasi, pas P. Sarapiną komunistai tai kraujo pageidautojai, – tai sadištai. Iš tikrųjų gi tai tik politinė Sarapino provokacija. Mat Sarapinui rūpėjo, kad tas eiles atspausdintų koks nors komunistų žurnalas, o jei atspausdintų, tai komunistų priešai gautų medžiagos kovai su komunistais. Tuoj jie pradėtų šaukti: „Ūrėkite, komunistai dar nenuvertė buržuazijos valdžios Europoj, o jau pageidauja burbų kraujo ir svajoja apie giljotinas burbųams. Kas link sadižmo, tai jis išlindo pas patį P. Sarapiną. Tai patvirtina nors ir šie jo eilė žodžiai: „Aš, saldžios neapykantos man smegenis pri tvina, – poeto meilė – revoliucijos gražuolei, – giljotinos peiliui.“

⁸⁵ Ši data užrašyta ant „Balso“ 3-io numerio. Vis dėlto iš V. Kapsuko ir Z. Angariečio vasario 23 d. laišku pa-našu, kad tuo metu šis numeris dar nebuvo pasirodęs, nes buvo svarstoma, ar skelbti abiejų poetų pavardes. Taigi numeris galėjo išeiti jau po vasario 23 d.

Kad tai ne tik sadižmas, bet ir politinė provokacija, tai patvirtina ir „poeto“ Petro Sarapino vardas. Petras Sarapinas ne kas kitas, kaip ta politinė prostitutė, kuri savo eiles siuntė ir komunistų spaudai ir bendradarbiavo fašistų spaudoj. Tai P. Cvirka-Pavilionis.

Marija Giraitė neatsilieka nuo Petro Sarapino (P. Cvirkos). Ji irgi rašo eiles („Europa“), kurias negalima ki taip pavadinti, kaip politinė provokacija. Jos eilėse skaitom: „Elektros kėdėje ar pragaro mašinai sprogstant pabaipei netikėtai savo buitą. Tu (Europa) savo puotose nusprogai, nugri aus tave, kurie dabar kankinami, upguiti“. Ir dar atkartoja: „Elektros kėdėje ar pragaro mašinai sprogstant“ Europai burpuazi nei nulemta būt“. Jei komunistų spaudoj butø tilpæ tokios eilės, tai komunistų priešai butø galėjæ pasakiti: pi urëki te, komunistai dar nenuvertë burpuazijos valdþios Europoj, o jau rengiasi Europos burpujus i elektros kėdes sodinti ir pragaro mašinom sprogdinti.

Ir Petro Sarapino (Cvirkos) ir Marijos Giraitės eilės ne kas kitas, kaip politinė provokacija, kad tø eiliø pagelba sukompromituot komunistų spaudà, padët komunistų priešams apšmeiþt komunistus, kaip kraujo geidikus, nupiešt juos sadištai s, ir kuomi sustiprint kontrrevoliuciná frontà prieš komunistus. Tai kartu gera medþiaga ir karo ruošėjams prieš Sovietø Sąjungà. Pi urëki te, koki komunistai pi aurūs, jie tik ir svajoja apie giljotinas, elektros kėdes ir pragaro mašinas...

Ta „poetø“ provokacija taip bi auri, taip šlikšti, kad kiekvienas doresnis þmogus tur šalintis tø niekšø, nes jie gal ávelt i koki us nors nešvarumus kiekvienà, kas su jais susiduria. Ir visgi dar Lietuvoj ira toki u nai vi u þmoni ø, kurie ji ems tiki. Ji e mano, kad Cvirkos niekšingo veidmai ni avi mo ir bendradarbi avi mo pas fašistus nepakanka, kad kratytis jo, ir vël galvoja, ar negalima suveni nt pavieni us treëi afrontinikus, surinkt P. Cvirkas ir panašø elementà, nors pastarieji jau vi sai susi bankrutijo.

Dabar, kai eina kairėjimas ir nekuriuos inteligentijos sluogsniuos, tuo labiau reikia kratitis nuo toki ø niekšø ir iš toli jø neprileist, toki ø asmenø kaip Cvirka.

Darbi ni kai i ūti esa rankà kai rėj anėi ai i ntel i genti j ai , kad parodi t j ai ti krà kovos keli à i r su pani eka atmeta vi sus tuos, kas ūli e j asi pri e darbi ni kø, kad ardi t j ø darbà.

M. B.

Skelbta: *Balsas*, 1933, nr. 3, p. 59.

Nuoraŕas: Maŕinraŕtis. LYA, f. 5420, ap. 1, b. 12, l. 115–117.

NR. 12. VALYS DRAZDAUSKAS. „ATSARGIAU PASISUKIMUOS“

1933 m. Spėtina, kad parašytas antroje metų pusėje⁸⁶.

I

Revoliucinės kultūros ir literatūros darbas Lietuvoj nėra ir niekuomet nebuvo tinkamoj aukštumoj. Tai, kad per penkiolika metų mūsų kultūrinė ir literatūrinė politika nedavė jokio pynesnio atsikimmo, aiškūs dalykas, árodo ne marksistinės kultūrinės ir literatūrinės politikos nepajėgumą, bet mūsų nesugebėjimą ir net nenorą šiam reikalui ką nors padaryti. Būtø labai negudru visà atsakomybę už nepasisekimus suversti objektingoms sąlygoms. Revolucinės kultūros ir literatūros reikalams Lietuvoj mes skyrëm nepaprastai mažai dėmesio ir dar mažiau jėgø. Tuo tarpu, taip vadinamasis demokratijos laikas buvo galima bent šis tas kultūros ir literatūros fronte padaryti. Tačiau tada buvusios galimybės mūsų nebuvo tinkamai išnaudotos. Net paskutiniai metai mes turėtume Lietuvoj pyimai didesnį laimėjimą, jei tuos klausimus spręstume ne tik su reikiamu grieptumu, bet ir su deramu ir būtinu atidumu.

„Supuvæs liberalizmas“, kuriuo „Balso“ nuomone⁸⁷ kai kas Lietuvoj sunkiai serga, þalingas, kaip kituose, taip ir kultūros ir literatūros fronte. Tačiau ir tas neatsakingumas, kuris reiškiasi pas daugelį draugø iš „Balso“ prie jokio laimėjimo neveda. Kaip su supuvusiu liberalizmu Lietuvoj, taip ir su neatsakingais draugais iš „Balso“ turi būti vedama griepta kova. Vartant „Balsà“ atrodo, kad nėra to, ko būtø negalima rašyti apie „Treia Frontà“, treiafrontinius, „Viltà“, „Linijà“, „Mūsų scenà“. Atrodo, kad viskas leistina ir niekuomet nebus perdėta. Be to, niekuomet nesištingiama net paprasčiau sius faktus patikrinti ar bent kiek sąpinti ngi au surinkti þini as. Toks neatsakingumas negalėjo teigiamai veikti tuos

⁸⁶ „Balsas“ nebeišėjo 1933 m. balandį, bet čia polemizuojama ne su leidiniu, o su jo leidėjais. Taigi tekstas galėjo būti parašytas ir uždarius žurnalą. Straipsnyje užsiminama apie J. Grybausko ir P. Andriusevičiaus pasitraukimą iš prokomunistinės veiklos. 1933 m. gegužę J. Grybauskas dar siuntė laišką apie „Mūsų scenos“ veiklą į Tarptautinio revoliucinių teatrų susivienijimą Maskvoje.

⁸⁷ [Angarietis Z.], Kairiais šlamšto manevras / R. T. // *Balsas*, 1933 03 16, nr. 6, p. 106–108.

pmones, kurie dirbo mums artimose kultūrinėse ir literatūrinėse organizacijose. „Balsas“, tvirtindamas, kad „Vilėiai“, „Mūsø scenai“, „Linijai“ vadovauja šlamštas, niekuomet nedrąso pastatyti klausimo, tai kodėl mes tam šlamštui leidžiame vadovauti ir kodėl mes patys nevadovaujame. Suversti kaltes up tai „supuvusių liberalams“ būtų lengva, jei jø būtų bent kelias. Toliau, nelaimingas supuvęs liberalas yra tik vienas, ir todėl up tai, kad tose organizacijose buvo leista vadovauti šlamštui, atsakingi draugai iš „Balso“, kurie tai pinojo, bet nieko nedarė, kad reikalà sutvarkyti.

Tačiau bent kiek arčiau susipažinę su mums artimø kultūrinė ir literatūrinė organizacijø padėtim, turim pripažinti, kad nieko, kas galėtø kompromituoti revoliucines organizacijas, ten neatsitiko. Buvo protarpio, kada vienas kitas iš smulkio burpua vienoj ar kitøj organizacijøj būdavo arčiau prie vadovavimo, bet tuo metu tai būdavo intelligentai su palinkimais kairėti. Vėliau neištesėdavo ir nuriėdėdavo á reneгатø ir dezertyrø eiles (Raila, Grybauskas, Pulgis-Andriusevičius). Kada smulkus burpua apsi sprėsdavo, kad jis šlamštas, tai jis ne tik tose organizacijose nevadovaudavo, bet būdavo iš to organizacijø rūpestingai valomas. Ne pilnà išimtà sudaro Sarapinas, kuris ir po savo pinojimo pygio buvo paliktas valdyboj. Tačiau jis ten buvo paliktas ne dėl savo grapio akiø, bet dėl to, kad ne taip lengva Lietuvoj pravesti reikalingi formalumai. Pagaliau nejaugi tai, kad Sarapinas formaliskai ir buvo kokiø valdyboj⁸⁸, davė uptektinai pagrindo tvirtinti, kad „Mūsø scenoj“ šlamštas, o „Linijoj“ prisiplakėliai ir kad kapkur kitur yra tie tikrai sukairėjæ meniinkai ir intelligentai. Gal būt, kad kapkur kitur ir yra tie „tikrieji“, bet jie nepinomi ir nejaugi ir todėl kalbėti apie tokius paslaptinigus ir mistiškus daiktus draugai iš „Balso“ turėtø vengti.

II

Mūsø kultūrinei ir literatūrinei politikai patikrinti daugiausiai duoda medpagos susirėmimai su treėiafrontininkais.

⁸⁸ Turima omenyje „Linija“.

Tada draugai iš „Balso“ varė, taip vadinamą, niekini mo politiką. Tai buvo aiškiai matoma iš to, kaip buvo vertinamas „Trečio Fronto“ kolektyvas. „Trečio Fronto“ ir jo bendradarbių adresu dažniausiai buvo mėtomi paprastai pasenę, dažnai nepatinkinti, o dar dažniau trečiafrontininkams nesuprantami kaltinimai. Tuo metu pas draugus iš „Balso“ jautėsi tendencija netiek trečiafrontininkus išskirti kuoti, kiek juos nupėminti⁸⁹. Nors vėliau „Priekalas“ ėmėsi kiek rimėiau trečiafrontininkus „tvarkyti“⁹⁰, bet kai kurie to sadižmo (ne liberalizmo) likėiai pasiliko. Kaip tai, kad „Trečiam Fronte“ buvo ási vėl ėtamsi ė asmenybė, taip ir smulkmenos iš kurio nors trečiafrontininko literatūrinės praeities buvo išnaudojamos ne tam, kad atkirsti netinkamus ir ne tam, kad atrinkti geresnius, bet tam, kad visus juos suniekti ir kad nė vieno iš jė nebūtė be šešėlio. Prieš kuriuos trėkdavo bent kiek stipresni ė argumentė, tai tiem sunaikinti ėptekdavo to, kad tai smulkė burėua ir „mėlyno kraujo ponai ėiai“. Taip buvo stengi amasi ėpkari auti geresnės dalies simpatijas ir taip tai buvo dirbama su simpatikais. Tai buvo labai savotiški darbo metodai ir tai buvo ne vien tik marksistinės kritikos kompromitavimas, bet ir tik tai minus duodanti literatūrinė politika. Ėia visai nemanoma trečiafrontininkėgi nti. Ne visada stiprėtie, kurie muša, stiprė bėna ir tie, kurie atlai ko. Trečiafrontininkai neatlai kė ir jė niekas neapėins. Ėia nieko neginama, ėia tik statomas klausimas ar visada buvo ėptektinai tikslėtie smėgi ai, kuri ais draugai iš „Balso“ daupė trečiafrontininkus.

Reikalus su trečiafrontininkais draugai iš „Balso“ pasirėpi no nepaprastai greit ir nepaprastai lengvai sutvarkyti.

⁸⁹ Žr. straipsnius apie trečiafrontininkus, kurie „Balse“ paskelbti 1931 m.: [Pauliukevičius B.], Smulkiai-buržuazinės žiurkės / Džugas // *Balsas*, 1930 03 25, nr. 6, p. 271–273; [Angarietis Z.], Kas tai ir tas „Trečias frontas“? / J. B. // *Balsas*, 1931 05 10, nr. 9, p. 300–301; [Angarietis Z.], Fašistų pagelbos frontas / J. B. // *Balsas*, 1931 05 10, nr. 9, p. 301; [Angarietis Z.], Kelios pastabos dėl „Trečio fronto“ / Be parašo // *Balsas*, 1931 09 10, nr. 17, p. 479; [Angarietis Z.], Dėl Trečiojo fronto // *Balsas*, 1931 10 25, nr. 20, p. 532.

⁹⁰ Žr. straipsnius apie trečiafrontininkus, kurie „Priekale“ paskelbti 1931 m.: [Užkalnis P.], Apie „Trečiąjį frontą“ / V. K. Varnėnas // *Priekalas*, 1931, nr. 1–2, p. 19–22; Fašistų „Sėkmadienis“ garbina „Trečią frontą“ // *Priekalas*, 1931, nr. 1–2, p. 64; Kapsukas V., „Trečio fronto“ tikrasis veidas // *Priekalas*, 1931, nr. 3/4, p. 92–97; [Pranskus-Žaliois B.], Bibliografija. Bronis Raila „Barbaras rėkia“ / V. V-inis // *Priekalas*, 1931, nr. 3/4, p. 135–137; [Pranskus-Žaliois B.], Trečiafrontininkų „tarptautinė politika“ / V. // *Priekalas*, 1931, nr. 3/4, p. 143–144; Pranskus-Žaliois B., Menševikiškas marksizmas // *Priekalas*, 1931, nr. 5, p. 174–178; Kapsukas V., Dar apie trečiafrontininkus // *Priekalas*, 1931, nr. 5, p. 178–179; Kapsukas V., Dar apie trečiafrontininkus // *Priekalas*, 1931, nr. 5, p. 178–179; [Pranskus-Žaliois B.], J. Radėvilas-Korsakas „savikritikuojasi“ / V. V-inis // *Priekalas*, 1931, nr. 6, p. 234–235.

Svyruojanti ir besiblaškanti literatūrinė radikalinės inteligentijos grupė draugė iš „Balso“ buvo skubiai ir be mažiausio rezervų pri skirta prie socialfašistų. Ta aukščiau ausioji bausmė buvo taikoma ne kai kuriems iš trečiafrontininkų, bet visiems trečiafrontininkams be išimties. 1931 m. „Balse“ rašoma: „Iš trečiafrontininkų pastangų nieko gero neišeis. Gal „Trečiaame Fronte“ įmonės savo metais ir jauni (nors ne visi), bet jie jau iš visų pusių pelėsi ais dvokia. Jie jau tampriai susirišęs pūvanėiu kapitalizmu“⁹¹. Tačiau trečiafrontininkai su tuo nenorėjo sutikti, valė savo sąstatą ir vis labiau bridolauk iš savo literatūrinę vaikystę padarytų klaidų. Išėjo kiek labiau ideologiškai brandūs 4, o kiek vėliau ir 5 „Trečio Fronto“ numeris. Tačiau draugai iš „Balso“ á trečiafrontininkų pastangas pasi stengė upsi merkti. Kas kartą vis mažiau rasdami „Trečiaame Fronte“ kompromi tuoj anėios medžiagos draugai iš „Balso“ visà laikà verė a trečiafrontininkams ant galvų tas klaidas ir tas nesàmones, kurias jie padarė leisdami pirmuosius „Trečio Fronto“ numerius. Draugai iš „Balso“ ir „Prie kalas“ neávertino, kad be revoliucinio darbininkų moralinės paramos, be griėptos, bet ir rimtos ir teisingos kritikos, net ir geresnės trečiafrontininkų dalies susmukimas neišvengiamas.

Po to, kaip „Socialdemokratas“ išsižadėjo⁹², o draugai iš „Balso“ pasmerkė ampinam socialfašizmui, trečiafrontininkų vieniintelis atspirties taškas buvo kolektyvas. Tačiau draugė iš „Balso“ svarbiausi smūgiai, kaip tik ir buvo tokio pobūdžio, kad sutrupinti kolektyvą. Būtų Lietuvoj buvus bent kokia literatūrinė grupė, ar būtų pasirūpinta tokia grupė organizuoti, tai trupinimo taktika būtų buvus visai vietoj. Bet nieko panašaus nebuvo daroma. Net išėjus ketvirtam ir penktam numeriui nebuvo pasirūpinta gauti su trečiafrontininkais ryšius. Tačiau kada vėliau tie ryšiai visai pripuolamai buvo gauti⁹³, joki os konkrečios programos, joki o aiški o reikalavim o

⁹¹ [Angarietis Z.], Kas tai ir tas „Trečias frontas“? / J. B. // *Balsas*, 1931 05 10, nr. 9, p. 300.

⁹² Turima omenyje „Socialdemokrate“ 1931 m. rugsėjį pasirodę priešiški trečiafrontininkams straipsniai. Tai buvo susiję su tuo, kad kai kurie trečiafrontininkai rugsėjo 13 d. sporto draugijos „Viltis“ visuotiniame susirinkime dalyvavo iš valdybos išstumiant socialdemokratų sparną.

⁹³ Turima omenyje A. Gudaičio-Guzevičiaus pastangos užmegzti ryšius tarp trečiafrontininkų ir MORP'o 1931 m. gruodį.

jiems nebuvo išstatyta. Sutrupinus „Treëio Fronto“ kolektyvą treëiafrontininkai subankrutavo ir kaip rašytojai, ir idėjiniai. Nebeturėdami jokių literatūrinių pozicijų, jie susmuko ir savo ideologinėse pozicijose. Tenka pripažinti, kad daugelis draugų iš „Balso“ pranašysėi išsipildė, bet dauguma jų dėl to, kad buvo pranašaujama su nepaprastu užsipyrimu, o dar daugiau dėl to, kad nebuvo nieko daroma, kad tos pranašystės neišsipildytų. Todėl tai iš „Treëio Fronto“ liko tik kelios skeveldros, bet jau ir tas draugai iš „Balso“ baigia likviduoti savo neatsakingumu. Vieni treëiafrontininkai dabar po savo pygių rami aišsisi socialfašistinėj „Kultūroj“⁹⁴, kitistengiasi išsilaikyti rezervuotai. Vieni ir kititvirtina, kad tai geriau, nes kol esi „Kultūroj“ arba laikais nušaliai, tai nieko, draugai iš „Balso“ pakalba ir užmiršta, bet pabandyk bristi iš socialfašistinės balos, tai tuoj koks nors draugas iš „Balso“ paskelbs, kad prisiplakėlis ir kad jau būtinai nori padaryti karjerą, lyg taip jau tikra, kad ryt apie dvyliktą valandą ávyks revoliucija. Aiškus dalykas, kad tokiom kalbom treëiafrontininkai stengiasi pri dengti savo socialfašizmą ir savo kelia atgal. Taëiau draugai iš „Balso“ padarė viškà, kà tik galėjo, kad smulkūs burbua savo socialfašizmà galëtø pri dengti ir panašiom kalbom.

III

„Treëio Fronto“ pasirodymas iškëlė visà eilæ principiniø ir taktikos klausimø. Taëiau draugø iš „Balso“ taktika kultūros ir literatūros fronte, kaip buvo, taip ir pasiliko taktika iš peties. Ne tiek geriau buvo sprendžiami ir principiniai klausimai. Šiandien lygiai taip pat, kaip ir „Treëio Fronto“ laikais visai neaišku, kur baigiasi revoliucinė frazë literatūroj ir kur prasi deda revoliucinė kūryba. Draugai iš „Balso“, kaip kitus, taip ir šà klausimà išsprendë labai paprastai reikal audami „darbø“, būtinai darbø. Taëiau koki us revoliucini us stebuklus turëjo treëiafrontininkai padaryti,

⁹⁴ Turimas omeny K. Korsakas, kuris gyvendamas ir studijuodamas Kaune redagavo „Kultūros“, èjusios Šiauliuose, literatūrinį skyrių.

draugai iš „Balso“ nesi teikė nurodyti. „Bal sas“ reikalavo ne literatūrinio darbu, bet tiesioginiai dalyvauti revoliucinėse darbininkų klasėse kovose. Tačiau kaip tada suprasti Amerikos revoliucinio rašytojo John Dos Passos⁹⁵ pareiškimą: „Aš nematau, kad dabartinė sąlygose romanistas arba istorikas galėtų būti partijos narys. Kai kurie asmenys, iš prigimties, taip sakant, partijos nariai, kitieji neišvengiamai nedalyvaujami kovose. Tai temperamento klausimas. Aš pats priklausau prie antro tipo“. Pasirodo, kad kitur tiesioginis dalyvavimas revoliucinėse kovose nėra būtinas revoliuciniam rašytojui. Jei pas mus negali būti kaip kitur ir jei pas mus būtina reikiama, tai draugai iš „Balso“ ir „Priekalas“ turėjo išaiškinti, kodėl pas mus kitai, kaip kitur. Taip sakant, kokios gi šiandien pareigos revoliucinio rašytojo Lietuvoje. Ar užtenka to, kad jis priklausys revoliuciniam rašytojų grupei, ir esant galimybėms dirbs kultūrinėse darbininkų organizacijose? Tas klausimas visai vietoje, nes partiniai ar neorganizuoti inteligentai priima kaip kariškis ar civilas: su neslėpimu paniekia up tai, kad jie neorganizuoti ir nedisCIPLINUOTI ir todėl ar juos priima su neslėpimu nepasitikėjimu. Todėl radikalinės inteligentijos tarpe, kuri norėtų dirbti kultūros ir literatūros darbą, bet netinka atsakingoms partijos nario pareigoms, asi galėjus nuomonė, kad be pastojimo ar partijai neturėsi draugų iš „Balso“ malonės. Negali būti mapiausio abejojimo, kad tiesioginis rašytojo dalyvavimas revoliucinėse darbininkų klasėse kovose duoda rašytojui tą tikslų tikrovės pajautimą, kurio jis niekur kitur neatsigys ir praturtina jo kūrybą darbininkų klasėse revoliucinio patyrimu. Tačiau taip ir palieka neišku ar Lietuvoje revoliucinis rašytojas turi būtina būti pirmose pozicijose, ar jis gali vilkti su gurguolėmis. Berods priimtoje MORP Lietuvių sekcijos rezoliucijoje dėl „Trečio Fronto“ lyg ir numatytos revoliucinio rašytojo pareigos Lietuvoje, bet kaip tie tarimai turi būti taikomi Lietuvos sąlygose nelabai aišku ir apie tai nei „Balso“, nei „Priekale“ nebuvo pasirūpinta atspausdinti nė vieno straipsnio.

⁹⁵ John Roderigo Dos Passos (1896–1970) – amerikiečių rašytojas, literatūroje pagarsėjęs sąmonės srauto ir nelinijinio pasakojimo metodais, o visuomeniniame gyvenime (po 1928 m. apsilankymo SSSR) prokomunistinėmis pažiūromis, kurios pamažu įgavo trockistinį atspalvį.

Dar labai au tamsus pasiliko ir kitas nemažai au svarbus principinis klausimas. Tai bendradarbiavimo buržuazinė spaudoj klausimas. Draugai iš „Balso“ labai kategoriškai treiči afrontini nkams tvirtino, kad buržuazinė spaudoj bendradarbi auti negalima. Tačiau kodėl negalima, taip ir nesi teikė paaiškinti. Reikia manyti, kad tas klausimas draugams iš „Balso“ buvo ir yra aiškus, bet juk jis galėjo būti neaiškus treiči afrontini nkams, nes ir šiuo klausimu kitur kita ir tvarka. Revoliucinis rašytojas Bruno Jasienski tuo pat metu prancūzø komunistø laikrašty „Humanite“ spausdina savo romanà „Degnu Parypiø“ ir tuo pat metu Tysliavos þurnale „Mūboj“⁹⁶ spausdina savo eilėrašèius. O voki eèi ø revoliucinis rašytojas Oskar Maria Graf⁹⁷ savo pastabas ir Henri Barbusse savo straipsnius spausdina voki eèi ø radikalinës ir aiški ai social fašisti nës inteligentijos þurnale „Weltbund“⁹⁸. Andre Gide savo atsiliepi mus ir linkėjimus iš Sovietø Sąjungos spausdina labai konservatyvi škame þurnale „Nouvelle Revue Française“⁹⁹. Egon Ervin Kiš¹⁰⁰ savo kelioni ø áspūdþius spausdina aiški ai buržuazini uose laikrašèi uose. Atrodo, kad Vakarø Europos revoliucini ai rašytojai to seno Puški no nusi statymo: rankraštá parduot gali u, bet ákvėþimo niekuomet. Nesuvokdami kur eia tiesa, treiči afrontini nkai buvo nutaræ buržuazinė spaudoj nebendradarbi auti: neduoti buržuazini ams laikrašèi ams ir þurnal ams savo apysakø ir eilėrašèi ø ir nieko, kur būtø „kūrybos“. Tačiau di rbtì tam tikrà darbà buržuazini uose laikrašèi uose ir þurnal uose kolektyvo turėjo būti lei sta. Toká lei stin à darbà sudarè vertimai, kompili acijos, šachmatø ir kai kuri e ávai renybi ø skyri ai, mokslinës kelionës, geografija. Be to, vi sos „Treičio Fronto“ nari ø slapyvardës turėjo būti þi nomos kolektyvui. Tas nusi statymas buvo ir bepradedàs „Treičiam Fronte“ ásigal èti. Koks gi mūsø tuo klausimu nusi statymas? Atrodo,

⁹⁶ Juozas Tysliava 1928 m. Paryþiuje leido žurnalą „Mūba“ prancūzų ir lietuvių kalbomis.

⁹⁷ Oskar Maria Graf (1894–1967) save laikė kairiuoju bavarų rašytoju, 1919 m. Miunchene dalyvavo prokomunistinėje revoliucijoje.

⁹⁸ Tekste „Weltbund“.

⁹⁹ André Gide (1869–1951), pagarsėjęs kaip kraštutinis individualistas ir imoralistas, tuo metu buvo susižavėjęs komunistinėmis idėjomis. Jų atsisakė po apsilankymų Sovietų Sąjungoje. Jis buvo vienas iš pagrindinio tarpukaryje Prancūzijos literatūrinio žurnalo „La Nouvelle Revue Française“ įkūrėjų 1909 m.

¹⁰⁰ Egon Erwin Kisch (1885–1948) – vokiškai rašęs čekų žurnalistas, nuo 1918 m. iki pat gyvenimo pabaigos komunistų simpatikas ir veikėjas. Nuo 1925 m. ne kartą lankėsi Sovietų Sąjungoje.

kad labai neaiškus. Ir šiandien dar prieš mus stovi klausimas ar agronomas pastojęs á mūsų kultūrinę organizaciją gali rašyti „Ūkininko Patarėjūje“ apie bulvių sodinimą ar negali? Jei mes norėsim šioj sriety praveisti nuogą nekaltybės politiką, tai prieisim nuostabiø dalykø. Nes jei kas rašo apie bulvių sodinimą ir negali būti mums artimoj kultūrinėj organizacijoj, tai ir muzikantas iš operos ar kito kokio orkestro negali dalyvauti darbininkø orkestre, negali net imtis iniciatyvos jam sudaryti, ir chorištė iš kokio nors burpuaziinio choro, kur ji dirba, negali būti darbininkø chore ir negali būti MOPRe. Vadinasi, taip pat negali būti mūsų kultūrinėse organizacijose ir neturtingi Meno Mokyklos mokiniai, kurie daugumoj verėsi darydami laikrašius, vienetes, knygoms viršelius, etiketes ir prekybinius plakatus. Nepadarysi nei prekybinių plakatø, nei etiketės be estetikos tuo pačiu be ideologijos. Jei taip, tai tada iš viso tarp profesionalø menininkø ir mačiau ar daugiau rašytojø dirbti nėra nei galimybės, nei prasmės. Nes juk nerasi nė vieno, kurs mistø mana iš dangaus. Galima būtų sutikti, kad tø kategorijø inteligentai negali būti priimti partijon, bet updaryti jiems duris á mums artimas kultūrinės ir literatūrinės organizacijas nebūtø tikslu. Draugai iš „Balso“ ir „Priekalas“ èia turètø ánešti reikiamos šviesos. Kitai p gali būti upmarnitas prasi dėjæs radikalinės inteligentijos tarpe kai rėjimas. Su tais klausimais dirbant Lietuvoj kultūros ir literatūros darbà tenka dapnai susidurti. Todël èia būtina reikalinga šviesos. Draugai galètø pinioti, kad dvi gubai sunkesnė kova patamsėjæ, nes su savais visai nereikalingai tenka stumdytis.

IV

Kur pasi reiški á mūsų literatūrinė ir kultūrinė politika Lietuvoj šiuo metu? Skaitant „Balsà“ ir net „Priekalà“ nesimato, kad mes būtume upsi brėpæ bent kokius updavinius kultūros ir literatūros fronte. Visam kultūros ir literatūros darbui Lietuvoj „Balsas“ darosi šaltas ir abejingas, kaip kad buvo prieš „Treèià Frontà“. Atrodo, kad draugai iš „Balso“ mano, kad jau visi darbai kultūros ir literatūros fronte baigti. Bent kiek

dar draugus iš „Balso“ jaudina „niekšas Sarapinas“. Be to, dar kartais teikiasi pasiūsti koką mažai átikinantá „šiamštą“ mums arti mŃ kul tŃri ni Ń organi zaci jŃ adresu. Taėi au kai p anksėi au, taip ir dabar nestatomas klausimas apie kul tŃri ni o aktyvo organi zavi mą Li etuvoj. Tuo tarpe „Priekale“, kartais „Bal se“ tenka skai tyt iš Li etuvos pri si Ństas apysakas, straipsnius. Matyt, kad Li etuvoj ši oki Ń toki Ń jėgŃ esama. Taėi au draugai iš „Balso“ nedaro ma pi ausi Ń pastangŃ jas suri Ńti. Kada buvo pabandyta, gal ir nevykusi ais, organi zuoti „Kul tŃri nės Revo li ucijos avangardą“, tai ši tam darbe buvo ápi Ńrėta kapkoks netei sėtas „val d pi os pasi savi ni mas“ ir kad „pas studentus esà dar nepaprastai daug anarchizmŃ“ (tikri studentai, kurie tebėra universitete prie kul tŃri ni o darbo vi sai nepri si deda, kul tŃros darbà dąpnai di rba ši audi ni ai studentai, kurie uni versi tetà arba jau baigė, arba metė). Balsas savo neatsakinga ir nerūpestinga poli ti ka pri ves prie to, kad mes Li etuvoj vėl atsi dursim prieš kokà nors naujà „Treėi à Frontà“ ir nė kiek nepasi stŃmėj æ kul tŃros ir li teratŃros fronte pi rmyn.

Draugas Angarėtis kartà rašė, kad reiki a radi kal ėj anti ems meni ni nkams ir rašytojams atidaryti duris á mŃsŃ spaudà¹⁰¹. Taėi au to nel abai lai komasi. MŃsŃ spauda nel abai jau mal oni ai tuos radi kal ėj anėi us pri ima. Kada vi etoj to, kad i Ńtai syt ir paai Ńki nt padarytà eil ėraŃty ar apysakoj klaidà iš paties rašytojo skubi ai stengi amasi padaryti poli ti næ prosti tutæ, poli ti nà provokatori Ń, ar net þval gybi ni nkà, tai toki Ń nar si Ń intel i gentŃ, kurie drástŃ dalyvauti mŃsŃ spaudoj sunku surast. Kebl i oj padėty tie pradėj æ radi kal ėti rašytojai. Bur þuazi nėj spaudoj di rbt i negali ma. Pradėsi lei sti kokà „Treėi à Frontà“ – di rbsi dar labi au þali ngà darbà. Pasi Ńs kà mŃsŃ spaudai, tai turi nt gal voj, kai p paprastai ir skubi ai ri Ńa klausimus draugai iš „Balso“, up koki à nors klai dà pasi darysi poli ti ni s provokatori us ar poli ti nė prosti tutė. Kada treėi afronti ni nkai ruošėsi lei sti „Treėi à Frontà“, prieš juos stovėjo toki a dilema: arba išlei sti þurnal à, vadi nas, arba bri sti iš faŃi sti nės ir soci al faŃi sti nės bal os, arba pasi - karti¹⁰². Atrodo, kad „Balso“ nuomone smul kŃs burþua ir geri au

¹⁰¹ [Angarėtis Z.], Reikia susirupint // *Balsas*, 1933 03 16, nr. 6, p. 93–94.

¹⁰² Tai frazė iš pirmojo trečiafrontininkŃ manifesto „Mes pasiryžom“ // *Trečias frontas*, 1930, nr. 1, p. 1.

padarytø ir maþiau þalos padarytø, jei i šsi karstyto. Nors smulkus burþua labai daþnai ir „tampriai susiri šæs su pūvan-èiu kapitalizmu“¹⁰³, bet tokiøj kultūrinėj ir literatūrinėj politi koj nemaþiau sadi zmo, kaip Petro Sarapino eilėrašèi uos. (Berods, svajonėse su giljotina kapoti burþujams galvas ne tiek sadi zmas, kiek anachronizmas).

Kai rėjimas radi kalinės inteligentijos tarpe, kuri ir galėtø ir norėtø dirbti revoliucinės kultūros darbà kasdien dėj a. Būtø duodami nurodymai, būtø išspræsti kai kurie principiniai klausimai, būtø galima kai kas pradėti. Taèiau svarbiausia imtis priemoni ø, kad up maþiausiaus niekus negræstø jiems pavojus pakliūti á „šlamštà“ ar kur dar blogiau. Be to, reikėtø sudaryti bent maþas ratelis iš to, kurie bendradarbiauja „Priekale“ ir yra Lietuvoj, ir kurie izoliuotø bent kiek tada nuo to „supuvusio kapitalizmo“. Reikėtø juos aprūpinti mūsø spauda (Rusijos ir Amerikos), nes dirbti spaudoj, kurios niekuomet nematai, ne tik malonumo, bet ir galimybės daþnai nėra. Be to, reikėtø pasi rūpinti, kad siuntinėtø bent porà þurnalø MORPas. Taèiau up vis svarbiau, kad á kultūros darbà būtø átrauktas bent vienas kitas draugas iš „Balso“. Netenka abejoti, kad tada draugams iš „Balso“ paaiškėtø, kad nors šlamšto kultūros ir literatūros fronte pasitai ko, bet kad yra ir toki ø þmoni ø, su kuriais ir galima ir reiki a dirbti rimèiau, kaip iki šiol kad buvo dirbama. Be to, tada būtø galima lengviau ir tas supuvæs liberalizmas nugalėti apie kurio græsi antá pavojø rašo susirūpinæs „Balsas“.

A. Kami nskis-Simai tis

Mašinraštis. LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 26-35.

¹⁰³ [Angarietis Z.], Kas tai ir atas „Trecias frontas“? / J. B. // *Balsas*, 1931 05 10, nr. 9, p. 300.

NR. 13. ZIGMO ANGARIEČIO LAIŠKAS LKP(B) SEKRETORIATUI KAUNE

1934 m. vasario 12 d.

Iš viso ko matyti, kad sekretoriatas neatkreipė pakankamos dėmesio D[razdauską], dėl kurio pas mus buvė rimtos kalbos dar su Kl. Iš pasikalbėjimų su Vi[ncu]¹⁰⁴ aš supratau, kad jis už jo pašalinimą nuo bet kokių mūsų darbo. Kaip pasirodo, jis net tam tikroje vietoje net vadus skaitosi. Iš pasikalbėjimo su Saatarimais prieš ją dar labiau didėja. Kaip ligiai vis labiau ir labiau aiškėja ir tikras kairiujė iš „Vilties“ ir „3 fronto“ veidas. Vis nauji daviniai rodo, kad ir vienas ir kitas buvo įv[algybos] arba faš[istų] agentūros. Kada f[ašistai] pamatė, kad „Viltis“ eina kairėjimas, jie pasirūpino tą kairėjimą pasukti sau pageidaujama vaga. Tai jie (ju įvalgyba) davė vadus. Taip plačiai elgias ir Lenkijos įvalgyba. Jei tik pamato kairėjimą, tuoj duoda vadus, tie vadai susiriša su k[omunistų] p[artija], kad su pagalba k[omunistų] p[artijos] paskui vadovaut tiems kairėjantiems (o kada bus patogus laikas, tai įvalgyba) su tuo vadu pagalba suardys tas kairės organizacijas). K[ai] p[ai] a[ntai] Michailovski, Suchocki, Šumski, Maksimovič, Turianski ir daug kitų pasirodė paprastais Lenkijos įv[algybos] agentais. Panašiai, išmokę iš Lenkų, tik mažesniame mastabe, elgiasi ir Lietuvos įvalgyba. Ji davė kairėjantiems „Vilties“ nariams vadus (Mozelė, Morkunė, ir kitas), tarp jų veikiausia buvo ir D[razdauskas]), kad jie imtų kovos „iš kairės“ prieš seną vadovybę. Taip jie ir padarė, senos[oci]al[istų] vadovybę nuvertė, bet naujoji buvo ne kairiujė rankose, o fašistų agentų, prieš dengusių kairiujė vardais. Kada tas darbas liko atliktas, „Viltis“ buvo uždaryta, o vadai gavo „vardą“, užsi tarnavo pasitikėjimo ir dabar, pagal įv[algybos] instrukcijas, gal keliaut darbu i

¹⁰⁴ Aizeku Lifšicu.

ki tas vietas, kad tenai ilist dirbt (taip daro ir Lenkijoje). Morkunas ir k[iti] provokacijos tikslais lenda ir [audonajà] p[agalbà], D[razdauskas] pasirenka ilist i p[artijà]. Del dideliø klaidø iš musø p[artijos] pusës tas jiems dalinai pasi-seka. Ju updavinis ne tik šnipaut, ir gal ne tiek šnipaut, kiek i traukt daugi au fašistø (ir þv[algybos] agentø) ten nešt dezorganizacijà. Panašiai dedas ir 3-jam fronte, iš kurio vis daugi au aiškėja, kaip fašistai ir þvalgi bos agentai (nors imkime paskutinà Railà¹⁰⁵). Updaro 3-jà frontà, kai riujø vardas kai kurio akise dar labiau kila. Ir štai jie jau teatralai ir dailininkai. Ir iš visø tø vietø smirda fašistais (pas dailininkus visa eilë atvirø fašistø), pas teatralus visa eilë átartø tarnavime þvalgi boj. M[orkūnas] veiki ausi ai þv[algybos] agentas. B[runo], aiški ai matit, kad jis þvalgi bos agentas (já jo dëdë ar kas kitas nuveda i þvalgi bà darbo ieškot ir jis tenai upildo anketà), neþi nau kuris budamas M[askvoje] spekul iavo ir t. t. Dar nauja kompanija su Paleckiu ir pri elanki kniga apie SSRS¹⁰⁶. Net pranešimus manoma dari t. Bet kniga išlei sta su þv[algybi ni nko] Pili nsko pri tarimu ir pats Paleckis – þv[algybos] agentas. Ir vi sur, kur tik paþi urësim, vi sur jiems artimas ir D[razdauskas]. Jis vi sur arba tiesioginiai , arba kitai p vadovauj a. Jam rupi vi soki us vadovauj anèi us centrus kurt ir paèiam but centre. Sarapi nas i škel iamas kaip didþi ausias niekšas, bet jis ir toli au su juo draugauj a ir Sarapi nas jo nuol ati ni s svei as. Jis draugauj a ir su augšèi au minëtu B[runo]. Dabar nauji dalikai. Buvo kada tai legal i studentø draugija „A[urora]“. Jà updaro. Pradeda lei st nelegal ø lai kraštukà „A[urora]“. Tai jau negerai. Paskui pavadi na já st[udentø] kom[uni stø] vardu. Tai jau kvepia provokacija, nes tai duoda medþi agà prieš savuosius „A[uroros]“ narius, kad kaltit juos pri - klausime prie k[omuni st]ø, nors jie komunistais nebuvo. Ir pasi rodë, tame vi same akti ngas D[razdauskas]. Jei kas manë lei st vi ešus lei di ni us (peri odi ni us), D[razdauskas] pri eš. Jis net li teratūri nà þurnal à rupi nos lei st, kai p nelegal ø.

¹⁰⁵ Bronius Raila perėjo Valstybės saugumo departamento tarnybon // *Lietuvos žinios*, 1934 01 05, p. 8.

¹⁰⁶ Paleckis J., *SSRS – mūsų akimis*, Kaunas: Akc. ABC bendrovė, Kn. 1, 1933, 222 p.

Iš seniau jam rūpėjo susirūš su musu leidi mu Voki etijoj (tai buvo itariamas dalikas). D[razdauskas] pasi rodo ir kaip avanti uristas. Išleidi a be p[artijos] ėini os slaptà lapel á apie reikal ingumà šaukt moki toj ø suvaėi avimus. Bet tai ir provokacini s dalikas, nes jis upkerta keli à tiems, kas tikrai norëtø šaukt mok[ytoj ø] suvaėi avimà. Jis nesilai ko p[artijos] di sci plinos. Jis dezorgani zatori us ir kartu mei - linasi prie tø, kas jam tiki. Ir augšëi au minëti dalikai ir daug ki tø veda prie išvados, ar nėra jis kartais specialiai pasi uostas þv[algybos] agentas, kuri o parei ga padët þval gi bai ardit musø darbà, vi soki ai s budai s kompromi tuot kai rëj antà el ementà (sm[ulki ai] burþ[uazi næ] intel [i gentij à]) ir kartu nešt nepasi tenki ni mà prieš tuos, kam labiausi ai rupi kova prieš provokacij à, kad kliudi t tai kovai. Kadangi susirinko labai daug medþi agos (bet ji vi sa dar nepakankamai ištiri ta), tai jau rimtai reikia ištiri t, nes rast tik vienà provoka - tori ø nepakanka. Matit, ira ivesta vi sa eil ë provokatori ø. Kol bus ištiri tas vi sas klausimas, tur but pavartotos ši os priemonës: 1) D[razdauskas] tuëtuoju au tur but nuimtas nuo bet koki o sl apto darbo, jis negal pri klausit net sl aptoms organi zacij oms, kaip ligiai tur but nuimtas nuo bet koki o darbo tarp st[udentø]. Tà nuëmi mà jam motyvuot tuo, kad musø davi ni ai s já labai seka, kad to sekimo pagel ba gal padarit di deli us areštus. Updraust jam pal ai ki t ri ši us su bet kuo iš buv[usio] 3-jo fr[onto], iš teatrø ir pan[aši ø] vi etø. Tai tur but pravesta labai greit, nes klausimas labai rimtas. Jei jis laupi tø nutari mà, já tuëtuoju au išmest iš p[artijos] up di sci plinos laupi mà ir updraust partijos nari ams pal ai ki t su juo bet koki us ri ši us. Jei jus dar ir nauj ø davi ni ø turi t, tai nel aukdami tyrinëjimo gal o gal it išmest iš p[artijos] ir iš vi soki ø sl aptø organi zacij ø. 2) Atsi uski t mums vardus tø, kà jis bet kur rekomendavo. 3) Atsi uski t vardus tø iš inteli gentø, su kuo jis draugauja. 4) Gerai ištiri ki t asme - ni s pami nëtus 2 punkte. Dar priduri am: jo tëvas buvo poli - ci stas, geras ki ši ni kas, isi gi jo (rodos, su ki tai s) sal - dai ni ø fabri kà, paskui dvarà¹⁰⁷. Jis paturi gerus santi ki us

¹⁰⁷ Antanas Drazdauskas buvo darbininkas Liepojoje ir JAV, „Zingerio“ kompanijos agentas, alaus sandëlio

su tėvais (seni au kas mėnuo pinigų gaudavo iš tėvo; dabar sakosi, kad gauna iš motinos).

Rankraštis. LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 59–62.

Mašinarštis. LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. l. 12–14.

vedėjas, muitininkas, prekybininkas (parduotuvėlės savininkas). 1928 m. Drazdauskai nusipirko 80 ha ūkį ir tapo ūkininkais. Žr.: V. Drazdausko apklausos protokolas. 1949 05 19 // LYA, f. K-1, ap. 58, b. p. 11690, l. 25–26.

NR. 14. VALIO DRAZDAUSKO LAIŠKAS LKP(B) KAUNO RAJONO KOMITETUI

1935 m. sausio 16 d.

1934 m. „Tiesos“ 12 nr.¹⁰⁸ Kauno rai komas paskelbė, kad su manim nutraukiami ryšiai, ir perspėja partinius draugus ir visus dorus darbininkus manęs saugotis, nes aš esu ideologiškai svetimasis, laupęs konspiraciją ir varęs dezorganizaciną darbą.

Pri si papąstu, jog savo vos kelio metų revoliuciniame veikime pridariau klaidę. Ne visai tvarkoj ir mano ideologiniai reikalai: nenugalėtas inteligentiškas galvojimas ir apvėžimai. Tačiau tvirtinu, kad revoliuciniame veikime man niekuomet netrūko geros valios ir pasirypi mo. Kiek tik pajėgdamas stengiausi ir burpuazi nės ideologijos pasireiškimus pas save nugalėti. Vi suomet mokiausi iš revoliucinio judėjimo ir mūsų spaudos ir mark[si stin i ų] leninistinio raštų. Dvi ejo metų partinis darbas man irgi turėjo didelės auklėjamosios reikšmės. Todėl negaliu sutikti, kada skelbiama, jog aš buvau nesąmoni ngas ar sąmoni ngas kenkėjas dezorganizatorius, ideologiškai svetimasis ir prisiplakėlis.

Daugelis inteligentų parsiduoda fašistams ir aktingai prisideda prie darbininkų klasės naudojimo ir prispaudos organizavimo. Aš gi asi trauki au á revoliucinį judėjimą suprasdamas, jog kelias á fašizmą nėra doros inteligentų kelias. Su savo pasaulėžiūra, su savo siekimais neradau kaptalistinėje santvarkoje, fašistiniame režime sau vietos. Todėl stojau dirbti revoliucinio darbo, todėl ástojau á partiją. Nes aš giliai ásitikinęs, kad tik tai Sovietų Lietuvoj bus ir man tinkamai išspręsti darbo, duonos ir kultūros klausimai.

Vi suomeni ná darbą pradėjau „Treiam Fronte“. Áėjus á „Treiam Frontam“ stengiausi já savo átaka ir pirmos plunksnos straipsniais priartinti revoliucinės literatūros uždavinius. Kada pasiskaitęs „Balso“ ir „Priekalo“ supratau, jog mapa rašinėti

¹⁰⁸ Šis numeris pasirodė 1934 m. spalio 10 d. Nutarimo rankraštinis originalas: LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 92-95.

á „Treèi à Frontà“, bet reiki a ir revol iuci ni s darbas di rbti , gavau ryši us su soci al faši sti ne sporto organi zacija „Vil timi “. Vi sos mano pastangos buvo tà organi zacija i špl èšti i š soci al - faši stini ø rankø ir j à paversti revol iuci ne organi zacija. Ne visà atsakomybæ up darbà „Vil ty“ imuosi sau. „Vil ty“ visà lai kà nebuvo parti nės frakcijos ir tik savaitæ pri èš upda - rymà susirinko posèdþiu. Vèliau dirbau ir vadovavau „Mūsø scenai“, „Lini jai“. Kiek ilgiau dirbau spaudos darbininkø ir tepli ori ø profsàjungose. Paskuti ni ai s metai s daugi ausia di r - bau aukštesnėse faši stinėse moksl o ástai gose: Uni versi tete, Meno Mokykl oj , Pėmės Ūki o akademi j oj . Vi sur, kur tik dirbau, man atrodė, jog buvo bent kiek pasi stūmėta á pri eká. Gal ki tas mano vi etoj bûtø geri au di rbæs, bet aš di rbau kai p mokėdamas, kiek sugebėj au.

Pasi rodo, kad daugi ausia kl ai dø aš esu pri daræs savo li te - ratūri ni u veiki mu. Taip bent rodo apie mane „Tiesos“ 12 nr. paskel bta medþi aga. Èia norėèi au atkreipti Kauno Rai komo dėmesá á tai, kad Lietuvoj sunkiausia ir painiausia di rbti faši stø demoral izuotuose ir demoral izuoj amuose li teratūri - ni uose sluoksniuose. Be to, nors revol iuci nės li teratūros reikal ui Lietuvoje ši s tas padaryta „Skardo“¹⁰⁹, bet su smul - ki ai burþuazi ni ai s rašytojai s man teko di rbti pi rmam. Norė - èi au, kad tai gal ètø būti mano padėtá pal engvi nanèi os apl i nky - bės. Nes i š dal ies ir tai pri si dėjo pri e mano li teratūri ni ame veiki me pasi rei škusi o kl ai dø dþnumo.

Turi u pri paþinti, kad dėl treèi afronti ni nkø revol iuci ngumo ir patvarumo savo darbo pradþioj „Treèi am Fronte“ turėj au ili uzij ø. Taèi au ástoj æs á partija daugumà tø ili uzij ø likvi - davau ir vi sumoj mano informaci ja apie „Treèi à Frontà“ buvo teisinga ir buvo išspausdi nta „Pri ekale“. Negali u suti kti su tvirtini mu, jog aš nesàmoni gai ar sąmoni gai sl èpæs nuo komuni stø „Treèi am Fronte“ ai ški us faši stus ir traukæs juos á revol iuci ná judėj i mà ti ksl u vèliau j ø pagal ba tà judėj i mà kom - promi tuoti. Kad aš á partija netrauki au ir neátrauki au joki o brudo, rodo ir mano vèlybesni s darbas.

Kiek susi pai ni oj au su Sarapi nu. Mani au, jog vèliau ar

¹⁰⁹ Socialdemokratų laikraštis, èjæs 1907 m.

anksčiau jis galėtų būti revoliucinei literatūrai naudingas. Partijos nusišalymas tuo klausimu buvo aiškiai priešingas. Griežtai pareikalavus nutraukti su Sarapinu ryšius, aš organizacinius ir literatūrinius nutraukiau, bet norėjau pasilikti sau papintą. Pripažįstu, kad aš ėia nepasielgiau su tokiu drausmingumu, koks tikėtinas iš organizuoto, o juo labiau iš partijos nario.

„Tiesos“ 12 nr. sakoma, kad aš kompromitavau „Balsą“ ir jo redakciją. Manau, jog ėia turima galvoj straipsnis „Atsargiau pasisuki muose“, pasišalęs „Priekalui“. Ši tam mano straipsniui labiausiai trūksta partiškumo. Sutinuku, jog ir diskusijos su „Balso“ redakcija vietoj buvo vedamos nelėisti tonu. Tačiau niekuomet nesiekiu kompromituoti „Balso“ ir jo redakcijos. Niekuomet nesiekiu savo diskusijomis su „Balso“ litkritikais džiuginti fašistų ir pvalgybos.

Be šio mano literatūrinio veikimo klaidų man dar nurodoma, jog aš „Vilty“ gynęs sporto apolitiškumą. Kiek pamenu per „Vilties“ vadinamąją skilimo susirinkimą¹¹⁰, tarp kitų motyvų, kodėl socialdemokratams neturią „Viltą“ jokių teisių, upuot pasakęs nepartinę organizaciją, nepratęs susirinkimuose kalbėti pasakiau apolitiška. Nors ėia kiek pasitaisiau, bet šis mano išsireiškimas buvo pagriebtas socialfašistinės spaudos ir panaudotas prieš „Viltą“ ir prieš mane. Vėliau „Vilty“ savo darbu stengiaus šitą apsirinkimą, kuris pinoma, turėjo politinės reikšmės, atitaisyti. Rodos, kad kiek ta linkme buvo padaryta, nes po poros mėnesių darbo, „Vilty“ buvau priimtas į partiją.

Kas dėl gaunamos paramos iš tėvų, tai man būnant partijoj niekuomet nebuvo pareikalauta, kad jos atsakyčiau. Nebut buvo, net pareikšta, jog tai būtų pageidautina. Pats visuomet stengiuos būti mažiausiai materiališkos tėvų paramos reikalingas.

Ėia aš prašysiu Kauno Rai komo atkreipti dėmesą į tai, kad kai kurias „Tiesos“ 12 nr. iškeltas klaidas iš mano literatūrinio veikimo ir pareikšimą apie nepolitišką sportą „Vilty“ aš padariau dar nebūdamas partijoj. Kada buvau priimtas į

¹¹⁰ 1931 m. rugsėjo 13 d.

partijà, jos negal ėjo būti Kauno Rai komui nepi nomos, nes apie jas ne kartà teko kalbėti su atsakingais draugais. Todėl ši andien jos negal ėtø turėti l emi amos reikšmės.

Būdamas marksistas suprantu, kad mano veikimo klaidos reikalauja griežto pasmerkimo. Tačiau vis dėl to manau, jog Kauno Rai komo nutarimas, kuriuo aš išmetamas iš partijos, kuriuo man atimama ir mažiausia revoliucinio darbo galimybė ir kuriu s mūsø sąlygose artimas boikoto paskelbimui, perdėtai griežtas. Todėl prašau Kauno Rai komà turimà apie mano veikimà medžiagà ir paskelbtà apie mane nutarimà perpiūrėti.

À revoliucinà judėjimà verpiuos giliausiø ási tikinimø vedamas. Pinau, kad prieš Lietuvos darbininkø klasø stovi nelengvesni uždaviniai, kaip ir prieš pasaulinà proletariatà. Darbininkø klasė, kuri ši andien stovi dideliø laimėjimø akivaizdoje, tuo pat metu stovi prieš tokius laikus ir ávykius, kada iš jos bus pareikalauta nepaprastai didelio pasirypmo ir milþiniškø aukø. Bet darbininkø klasei kitokelio nėra! Giliai ási tikinæs, jog kitokelio nėra ir man. Tačiau jei Kauno Rai komas kokiø nors faktø yra verèi amas átarti, jog aš verpiuos á revoliucinà judėjimà tamsiø ir juodø sumetimø vedamas, tai aš nepi nodamas kuot as manimi nepasi tikėjimas remi amas galiu tik tiek pasakyti: jei aš nepasirinkau ir nepasirenku kad ir fašistinio þurnalisto ar dvarininko duonà, tai nepinau kodėl turèi au valgyti šlykšèi ausi à ir niekšiški ausi à – provokatoriaus. Neilgai pora mènesiø sėdėjau, bet kalėjimas manæs niekuomet negàsdino ir negàsdina. Pats matau, jog nėra jokiø objektyviniø ir subjektyviniø aplinkybiø, kurios mane verstø pasirinkti šlykštø ir niekši ngà kel i à.

Tačiau jei Kauno Rai komas perpiūrėjæs apie mane turimà medžiagà vis dėl to nerastø galimybæs mane gràþinti á partijos eiles, tai aš prašau, kad bent išvestø mane iš izoliacijos ir duotø man bent mažiaus i à revoliucinio darbo galimybæ. Jei Kauno Rai komo nuomone aš aiški ai nenaudingas partiniam darbui ir netinku organizacini am darbui, tai tegu man bent būva lei sta dirbti literatūrinis darbas „Priekale“, kuri o redakcija visuo met pajėgtø mano klaidoms upkirsti kel i à.

Ateity aš pasi stengèi au pagerinti savo revoliucinà darbà.

Šiuo metu aš turėjau rimtos progos perpiūrėti ir savo veikimą ir savo klaidas.

P. S. Jei atsakymas á kurá nors klausimø Kauno Rai komui pasirodytø neišsamus, arba jei turëtø man pastatyti naujø klausimø, tai aš visuomet pasi ruošæs duoti visus reikalingus ir bûti nuspaaiški nimus.

Be parašo

Mašinarštis. LYA, f. 77, ap. 28, b. 2428, l. 81-82.